

REKREASYON — VE SPOR —

TOPLUMSAL, KÜLTÜREL VE PSİKOLOJİK BOYUTLAR

Editör: Prof. Dr. İlyas GÖRGÜT

REKREASYON VE SPOR

TOPLUMSAL, KÜLTÜREL VE PSİKOLOJİK BOYUTLAR

Editör

Prof. Dr. İlyas GÖRGÜT

Rekreasyon ve Spor
Toplumsal, Kültürel ve Psikolojik Boyutlar
Editör: Prof. Dr. İlyas GÖRGÜT

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar DESIGN
Basım Tarihi: Nisan 2026
Yayıncı Sertifika No: 49837
E-ISBN:978-625-8756-31-9

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

ÖNSÖZ

Bu kitap, spor ve rekreasyon alanında disiplinler arası bir bakış açısıyla hazırlanmış kapsamlı bir çalışmadır. Rekreasyonun toplumsal işlevlerinden kültürel boyutlarına, amatör spor kulüplerinin yönetsel ve mali sorunlarından stratejik planlama süreçlerine, futbol ve basketbol gibi branşların psikolojik dinamiklerinden hakemlik modellerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan bölümler, okuyucuya çok katmanlı bir perspektif sunmaktadır.

Günümüz dünyasında spor ve rekreasyon yalnızca bireysel boş zaman değerlendirme biçimleri değil; aynı zamanda toplumsal uyum, kültürel etkileşim, psikolojik denge ve ekonomik gelişim için kritik araçlardır. Rekreasyon, bireylerin bedensel ve ruhsal sağlıklarını korumakla kalmaz; sosyal sermaye üretimi, dayanışma, kimlik oluşumu ve çevresel farkındalık gibi süreçlerde de belirleyici bir rol üstlenir. Spor ise bireysel performansın ötesinde, toplumsal bütünleşmenin ve kültürel aktarımın güçlü bir sahnesi olarak karşımıza çıkar. Bu kitap, spor ve rekreasyonun birbirini tamamlayan yönlerini akademik bir çerçevede ele alarak hem teorik hem de uygulamalı katkılar sunmayı amaçlamaktadır.

Kitabın bölümleri, sosyoloji, psikoloji, yönetim, kültürel çalışmalar ve spor bilimlerinin kesişiminde yer almaktadır. Bu yönüyle eser, yalnızca akademisyenlere değil; spor yöneticilerine, antrenörlere, politika yapıcılara ve öğrencilere de yol gösterici bir kaynak olma niteliği taşımaktadır. Rekreasyonun toplumsal işlevleri, kültürün boş zaman davranışlarına etkisi, amatör spor kulüplerinde yaşanan yönetsel ve mali sorunlar, stratejik planlama süreçleri ve hakemlik modelleri gibi konular, sporun kurumsal ve toplumsal boyutlarını ortaya koymaktadır. Öte yandan basketbol ve futbol özelinde ele alınan psikolojik değişkenler, saldırganlık ve şiddet gibi davranışsal sorunlar, sporun bireysel ve toplumsal psikolojiyle nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir.

Editör olarak dileğim, bu çalışmanın spor ve rekreasyon alanında yeni tartışmalara kapı aralaması, araştırmacılara ilham vermesi ve uygulamacılara somut katkılar sunmasıdır. Sporun ve rekreasyonun toplumsal yaşamda üstlendiği işlevleri daha iyi anlamak, geleceğe yönelik daha kapsayıcı ve sürdürülebilir politikalar geliştirmek için bu kitabın önemli bir adım olacağına inanıyorum.

Prof. Dr. İlyas Görgüt
Editör

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
1.Bölüm Rekreasyonun Toplumsal İşlevi Ali TÜRKER, Süleyman DEMİR	1
2.Bölüm Kültürün Boş Zaman Davranışlarına Etkisi Ali TÜRKER, Zeynep KILIÇ	17
3.Bölüm Asimetrik Güç ve Rekreasyon: Bireysel Deneyimden Kültürel Direnişe Çok Katmanlı Bir Analiz Yusuf ER, Selin CENGİZ	32
4.Bölüm Kentsel Mekânlarda Rekreasyon Ali TÜRKER, Ali Yasin ÖNEL	42
5.Bölüm Kültürel Rekreasyon ve Turizm İlişkisi, Ali TÜRKER, Lina KIZILCA	53
6.Bölüm Amatör Spor Kulüplerinde Yönetimsel ve Mali Sorunlar Muhammed Kadir UÇKAN, Yeşim ÇOLAK	64
7.Bölüm Spor Kulüplerinde Stratejik Planlama ve Hedef Belirleme Süreçleri Yeşim ÇOLAK, Muhammed Kadir UÇKAN	77
8.Bölüm Dünya Hakemlik Modelleri İngiltere – Almanya – Türkiye Karşılaştırması Suat ARSLANBOĞA, Mehmet ACET	96

9.Bölüm	119
Basketbolun Psikolojisi	
Alper YÜCE	
10.Bölüm	130
Sahada Zihinle Kazanmak:	
Basketbolcularda Performans Psikolojisi Değişkenlerinin İncelenmesi	
Alper YÜCE	

1.Bölüm

Rekreasyonun Toplumsal İşlevi

Ali TÜRKER¹
Süleyman DEMİR²

---

¹ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Karaman, Türkiye, aliturker@kmu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-8127-2961

² Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Karaman, Türkiye, Suleymandmr82@gmail.com, Orcid: 0009-0004-8638-8954

1. Giriş

Günümüzde bireyler yaşamlarını devam ettirdiği kentlerden ve kent yaşantılarından, yoğun ve sert çalışma şartları ile doğru orantılı olarak sıkıcı, stresli, bunaltıcı, baskıcı, boğucu ortamlardan önemli ölçüde negatif yönde etkilenmektedirler. Bu koşullarda yaşamlarını sürdürmek toplumdaki bireylerin bedensel ve psikolojik sağlıklarını bozarak kötü etkilemektedir. Ancak bulunduğumuz yüzyıl itibariyle dünyada teknoloji, ulaşım ve haberleşme alanlarında meydana gelen gelişmeler ve değişimlerle birlikte bireylerin zorunlu çalışma sürelerinin azalmasıyla, bireylerin boş zamanlarında önemli bir artışa neden olmuş ve bu da beraberinde boş zaman aktiviteleri ve rekreasyonel aktivitelere katılım sağlayarak bedensel ve ruhsal sağlıklarını yenileme içgüdülerini devreye sokmuştur. Artan boş zamanın insanların günlük yaşantılarında daha iyi hissedebilmeleri için rekreasyon etkinliklerine katılımlarıyla daha hale getirilebilmektedir (Can, 2015). Psikolojik anlamda zorlu geçen ergenlik, evlilik ve iş hayatı dönemlerinde belirsizlik, stres, gelecek kaygısı, öngörü, umut vb. duygu ve düşünceler bireyin hayattan aldığı tatmin duygusunu önceki yıllara oranla önemli derecede azaltmaktadır (Kılıçman ve ark., 2022). Son yıllarda yapılan çalışmalar, rekreasyonun bireylerin kişisel ihtiyaçlarını ve motivasyonlarını önemli ölçüde karşılayan bir etkinlik alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüzde rekreasyonun, hem çalışma ve kent yaşamının olumsuz etkilerini azaltması hem de bireylere sağladığı yapıcı ve olumlu katkılar nedeniyle toplumsal bir gereklilik hâline geldiği belirtilmektedir. Rekreatif aktiviteler, bireylerin gündelik yaşamda karşılaştığı çeşitli sorunlardan uzaklaşmasına, kendini yenileyip geliştirmesine olanak tanıyarak kişisel gelişim, sosyal etkileşim ve sosyo-kültürel uyum süreçlerine olumlu yönde etki etmektedir. Bu doğrultuda, rekreatif etkinliklerin planlı ve organize bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir (Şahbaz ve Altınay, 2015). Rekreasyon, bireylerin boş zamanlarını gönüllülük esasına dayalı olarak; eğlenme, dinlenme ve yenilenme gibi dürtüler doğrultusunda değerlendirdikleri etkinlikler bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Gül, 2014; Karaküçük, 2008). Akademik literatürde, boş zaman aktivitelerinin toplumsal ilişkilerin güçlenmesine, sosyo-kültürel etkileşimin artmasına ve toplumsal uyumun desteklenmesine anlamlı katkılar sağladığı çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Tapşın ve Alev, 2025). Bu bağlamda rekreasyon, yalnızca bireysel rahatlama ya da eğlence aracı olmanın ötesinde, toplumsal yapının oluşumuna ve sürdürülmesine etki eden önemli bir sosyal süreç niteliği taşımaktadır.

Bu bölümde rekreasyonun toplumsal işlevleri; sosyal bağların geliştirilmesi, toplumsal uyumun güçlendirilmesi, aidiyet ve kimlik oluşumu, çevresel

farkındalık, kapsayıcılık ve eşitlik gibi temel boyutlar çerçevesinde ele alınmaktadır

2. Rekreasyonun Kavramsal Çerçevesi

Karaküçük (2008), rekreasyonu bireylerin boş zamanlarında gönüllülük temelinde gerçekleştirdikleri eğlendirici, dinlendirici ve geliştirici nitelikteki etkinlikler olarak tanımlamaktadır. Rekreasyon, sosyal, kültürel, fiziksel ve psikolojik unsurları kapsayan çok boyutlu bir yapıya sahiptir (Soybalı, Kabakulak ve Başar, 2020). Yağmur'un (2015) araştırması ise rekreasyonun yalnızca sportif faaliyetlerle sınırlı olmadığını; kültürel, sanatsal ve sosyal içerikli etkinlikleri de bünyesinde barındırdığını ortaya koymaktadır (akt. Soybalı vd., 2020). Bu çok yönlü yapı, rekreasyonun toplumsal işlevlerinin kavranması açısından önemli bir kuramsal temel sunmaktadır.

Rekreasyonun Tanımı ve Bileşenleri

Rekreasyon, Latince kökenli bir kelime olup “recreatio” kelimesinden gelmektedir; yenilenme, yeniden yaratılma veya yeniden yapılanma anlamlarını taşımaktadır. Literatürde rekreasyonun tanımı, her araştırmacı tarafından farklı bakış açıları ve farklı alanlardan ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bu tanımlar genelde sosyolojik, psikolojik, ekonomik boyutları ve alanlarıyla değerlendirmelerden oluşmaktadır. Türk dil kurumu rekreasyonu, “İnsanların sorumlulukları dışında kalan boş zamanlarında, eğlenmek ve spor yapmak amaçlanarak tamamen kendi isteğiyle ve gönüllü olarak katılım sağladıkları etkinlikler”, “Bir bölgeyi insanların eğlenme, dinlenme amacıyla kullanabilecekleri bir duruma getirme” olarak iki farklı şekilde tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2012; McLean, Hurd ve Rogers, 2005), rekreasyon kavramını çok yönlü bir bakış açısıyla ele almış ve farklı boyutlarıyla açıklamaya çalışmıştır. Bu kapsamda rekreasyonu, kamusal, yarı kamusal ve özel girişimler aracılığıyla küresel ölçekte; doğal parklar, şehirler, kasabalar ve ülkeler genelinde yer alan toplum merkezleri, spor tesisleri, su parkları, eğlence alanları ve parklar gibi mekânlarda gerçekleştirilen etkinliklerin bütünü olarak tanımlamışlardır.

Kraus'un (1985) bakış açısına göre rekreasyon, bireyi yapmak zorunda olduğu iş ve sorumluluklarının ardından fiziksel ve ruhsal açıdan yeniden doğmasını sağlayan, dinlendiren ve kendi isteğiyle yapılan eylemlerdir (Karaküçük, 2001). Edginton ve Ford (1985) rekreasyonu kişilerin boş vakitlerinde gönlünce tercih ettiği faaliyetler şeklinde tanımlamıştır. Sağcan'ın (1986) yapmış olduğu tanımlamaya göre ise; rekreasyon, bireylerin boş zamanlarında sadece eğlenme ve dinlenme amacıyla kendi isteği doğrultusunda etkinliklere katılımını kapsamaktadır. Bayer'e (1992) göre rekreasyon kişinin hayata tutunmasını

sağlayan, dinlendiren, eğlendiren ve haz veren eylemleri yapmak veya bu eylemlere katılımıla zihinsel ve fiziksel yenilenme olarak ifade etmiştir. McLean, Hurd ve Rogers, rekreasyonu farklı bir perspektiften ele alarak, kamusal, yarı kamusal ve özel girişimler aracılığıyla gerçekleştirilen; küresel ölçekteki doğal parklar, şehirler, kasabalar ve ülkelerde yer alan toplum merkezleri, spor tesisleri, su parkları, eğlence alanları ve parklarda yapılan tüm etkinliklerin toplamı olarak tanımlamaktadır (McLean, 2006; McLean, Hurd ve Rogers, 2008). Bucher ve Bucher'e (1974) göre rekreasyon, sosyolojik bir olgu niteliği taşımakla birlikte, bireyin kendi benliğine uygun olan; yapmaktan haz duyduğu toplumsal, kültürel ve sportif etkinliklere katılımı aracılığıyla günlük yaşamın tekdüzeliğinden uzaklaşmasını ve diğer bireylerle etkileşim kurarak toplumsal bir kimlik kazanmasını ifade etmektedir. Benzer biçimde Zorba (2007), rekreasyonun yalnızca bireysel gereksinimlerin karşılanmasına yönelik bir süreç olmadığını, aksine toplumsal motivasyon bağlamında önemli bir işleve sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bireylerin toplumun ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmesi nedeniyle, rekreasyonel etkinliklerin de toplumla doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Daha kapsamlı bir yaklaşımla rekreasyon; bireyin yoğun çalışma temposu, rutin yaşam biçimi ya da olumsuz çevresel koşullar nedeniyle olumsuz etkilenen veya risk altına giren bedensel ve ruhsal sağlığını yeniden kazanmak, korumak ya da sürdürmek; aynı zamanda haz ve zevk almak amacıyla, kişisel doyum sağlayan etkinliklere, çalışma ve zorunlu ihtiyaçlara ayrılan zamanın dışında kalan serbest zaman diliminde, tamamen gönüllü ve isteğe bağlı olarak bireysel ya da grup hâlinde katılması şeklinde tanımlanmaktadır (Karaküçük, 2001). Rekreasyon kavramının oldukça geniş bir kapsama sahip olması, kesin ve tek tip bir sınıflandırmanın yapılmasını güçleştirmektedir. Bununla birlikte literatürde, rekreasyonel etkinliklerin çeşitli ölçütler doğrultusunda sınıflandırılmasına yönelik girişimlerin bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda en yaygın sınıflandırmalardan biri, rekreasyonel etkinliklerin amaçlarına göre ele alınması olup; toplumsal, kültürel, sanatsal, sportif, turistik ve dinlenme odaklı faaliyetleri içermektedir (Karaküçük, 2001; Mirzeoğlu, 2003).

Rekreasyonun Bileşenleri

Rekreasyon, bireylerin serbest zamanlarını isteğe bağlı olarak değerlendirdikleri ve bu süreçte fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan iyilik hâli kazandıkları çok boyutlu bir etkinlik alanı olarak tanımlanmaktadır. Günümüz koşullarında rekreasyon, yalnızca bireysel boş zaman değerlendirme faaliyeti olmanın ötesine geçerek, toplumsal ilişkilerin güçlendirilmesi, yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve sosyal bütünleşmenin sağlanması açısından önemli bir

toplumsal rol üstlenmektedir (Abay Beşikçi ve Esentaş Deveci, 2023; Yermakova, 2025). Rekreasyonun üstlendiği bu toplumsal işlevlerin anlaşılabilmesi, söz konusu alanın hangi temel bileşenlerden oluştuğunun sistematik ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda, rekreasyonun fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel ve yapısal bileşenleri, akademik literatür doğrultusunda bu bölümde ayrıntılı olarak incelenmektedir.

1. Fiziksel ve Psikolojik Bileşenler

Rekreasyonun temel unsurlarından biri fiziksel etkinliklerdir. Fiziksel rekreasyon, bireylerin bedensel sağlıklarını koruma ve geliştirme işlevi üstlenirken, aynı zamanda fiziksel dayanıklılığın artırılmasına ve genel sağlık düzeyinin iyileştirilmesine katkı sunmaktadır. Düzenli olarak gerçekleştirilen fiziksel rekreasyonel etkinliklerin, bireylerin yaşam kalitesi üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu ifade edilmektedir (Şahin ve ark., 2025). Fiziksel boyutla doğrudan bağlantılı olan psikolojik bileşen ise rekreasyonun zihinsel yenilenme, stresin azaltılması ve duygusal dengenin sağlanmasına yönelik etkilerini kapsamaktadır. Rekreasyonel faaliyetlere katılım, bireylerin günlük yaşamın beraberinde getirdiği psikolojik yüklerden uzaklaşmalarına olanak tanımakta ve olumlu duygu durumlarının gelişimini desteklemektedir (Karaca ve ark., 2025). Bu bağlamda rekreasyon, bireylerin psikolojik iyilik hâlinin güçlendirilmesinde etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir.

2. Sosyal Bileşen

Rekreasyon, bireylerin bir araya gelerek sosyal etkileşim kurmalarına imkân tanıyan önemli bir toplumsal ortam oluşturmaktadır. Özellikle grup temelli rekreasyonel faaliyetler, kişiler arası iletişimi artırmakta, sosyal ilişkilerin gelişmesini desteklemekte ve bireylerde toplumsal aidiyet duygusunun güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle rekreasyon, bireylerin toplumsal yaşama daha aktif ve etkin biçimde katılım göstermelerini destekleyen bir araç olarak değerlendirilmektedir (Topaçoğlu ve Kılavuz, 2022).

Sosyal boyut, rekreasyonun toplumsal işlevleri açısından temel bir bileşen niteliği taşımaktadır. Rekreasyonel etkinlikler aracılığıyla kurulan sosyal ilişkiler, bireylerin toplumla bütünleşmesini kolaylaştırmakta ve sosyal uyum süreçlerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu bağlamda rekreasyon, sosyal sermayenin geliştirilmesine katkı sunan önemli bir toplumsal olgu olarak ele alınmaktadır.

3. Eğlence ve Bireysel Tatmin Bileşeni

Rekreasyonel etkinliklere katılımın temel güdülerinden biri, bireylerin eğlenme ve haz duyma arzusudur. Rekreasyon, kişilerin hoşlandıkları etkinliklere isteyerek ve gönüllü biçimde katılmalarını esas alan bir süreci ifade etmektedir. Bu çerçevede eğlence unsuru, rekreasyonel katılımın devamlılığını sağlayan temel bileşenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Eğlence temelli rekreasyonel deneyimler, bireylerin yaşam doyumlarını ve öznel iyi oluş düzeylerini olumlu yönde etkilemektedir. Rekreasyonel faaliyetler sayesinde bireyler, ilgi alanlarını keşfetme ve geliştirme, yeni yetkinlikler edinme ve kendilerini farklı biçimlerde ifade etme imkânı bulmaktadır (Beşikçi ve Deveci, 2023). Bu yönüyle rekreasyon, bireysel tatminin artırılmasına ve kişisel gelişim süreçlerinin desteklenmesine katkı sağlayan önemli bir yapı olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca rekreatif faaliyet amaçlı bireylerin sağlık güdüsü ile fitness merkezine gitmelerinde sosyal ve eğlence yönünden cinsiyet bakımından irdelendiğinde anlamlı farklılık belirlenmiştir (Çuhadar vd., 2019). Rekreatif amaçlı fitness yapan bireylerde fiziksel uygunluklarına yönelik iyileşmelerin olması teşvik ediciliği arttırmaktadır (Katirci, Vapur ve Yüksel, 2024).

4. Kültürel ve Toplumsal Etkileşim Bileşeni

Rekreasyon, kültürel etkileşimin gerçekleştiği ve toplumsal uyumun desteklendiği önemli bir sosyal ortam olarak ele alınmaktadır. Rekreasyonel faaliyetler, farklı kültürel geçmişlere ve sosyo-demografik özelliklere sahip bireyleri aynı mekânda buluşturarak karşılıklı anlayış, iletişim ve hoşgörü ortamının gelişmesine katkı sunmaktadır (Önal ve Biricik, 2025). Bunun yanı sıra rekreasyon alanları, kültürel mirasın deneyimlenmesine olanak tanıyan ve yerel kimliğin yeniden üretilmesine katkı sağlayan mekânsal unsurlar olarak da öne çıkmaktadır. Rekreasyon alanlarının kültürel bir perspektifle değerlendirilmesi, bireylerin buldukları mekâna yönelik aidiyet duygularını güçlendirmekte ve kültürel bilinç düzeyini artırmaktadır (Paylı ve ark., 2025). Bu çerçevede rekreasyon, kültürel değerlerin korunması, aktarılması ve toplumsal etkileşimin sürekliliğinin sağlanması bakımından işlevsel bir rol üstlenmektedir.

5. Altyapı ve Yapısal Bileşenler

Rekreasyon faaliyetlerinin etkin ve sürdürülebilir bir biçimde hayata geçirilebilmesi, büyük ölçüde uygun fiziksel altyapının varlığına ve mekânsal planlamaların niteliğine bağlıdır. Parklar, spor tesisleri, açık ve yeşil alanlar ile rekreasyon merkezleri, bireylerin bu tür etkinliklere katılımını destekleyen ve kolaylaştıran temel yapısal bileşenler olarak öne çıkmaktadır (Çolak, 2025). Rekreasyon alanlarının erişilebilirlik ve kapsayıcılık ilkeleri doğrultusunda

tasarlanması, toplumsal katılımın artırılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Özellikle engelli bireylerin rekreasyonel mekânlara erişimini mümkün kılan düzenlemeler, sosyal eşitliğin sağlanması ve kamusal yaşama katılımın güçlendirilmesi bakımından belirleyici olmaktadır (Ast ve ark., 2025). Bununla birlikte, doğal alanlarda oluşturulan rekreasyon altyapılarının, bireylerin bu alanları kullanma sıklığını ve rekreasyonel faaliyetlere katılım düzeyini artırdığı ifade edilmektedir (Janeczko, 2025). Rekreasyon; fiziksel, psikolojik, sosyal, kültürel ve yapısal unsurların karşılıklı etkileşimi sonucunda ortaya çıkan çok boyutlu bir olgu olarak ele alınmaktadır. Söz konusu bileşenler, bireylerin yaşam kalitesinin yükseltilmesine katkı sağlamakla birlikte, toplumsal bütünleşme, sosyal uyum ve kültürel etkileşim süreçlerini de desteklemektedir (Abay Beşikçi ve Esentaş Deveci, 2023; Önal ve Biricik, 2025). Bu çerçevede rekreasyon, yalnızca bireysel kazanımlarla sınırlı olmayan, aynı zamanda önemli toplumsal işlevler üstlenen bir sosyal yapı olarak değerlendirilmektedir.

2.1. Rekreasyonun Kavramsal Çerçevesi Bağlamında Sosyal Sermaye, Toplumsal Dayanışma ve Toplumsal Etkileşim

Rekreasyon ve rekreasyon alanları, yalnızca bireylerin boş zamanlarını değerlendirdikleri fiziksel etkinlik ve mekânlar olmanın ötesinde, sosyal ilişkilerin kurulmasına, toplumsal bütünlüğün güçlenmesine ve bireyler arası etkileşimin artırılmasına katkı sağlayan önemli toplumsal yapılardır. Bu bağlamda rekreasyonu sosyolojik bir ekseninde değerlendirmek, özellikle Putnam'ın sosyal sermaye, Durkheim'ın toplumsal dayanışma ve Goffman'ın toplumsal etkileşim kuramları üzerinden kavramsal bir zemin oluşturmayı mümkün kılar.

2.1.1. Putnam 'In Sosyal Sermaye Teorisi

Putnam'ın sosyal sermaye yaklaşımı, toplumsal ilişkilerin niteliği ve bireylerin bir araya gelme biçimlerinin demokrasinin işleyişinden toplumsal güven düzeyine kadar geniş bir alanda etkili olduğunu vurgular (Putnam, 2000). Putnam'a göre sosyal sermaye, karşılıklı güven, normlar ve ağlar aracılığıyla toplumun bütünleşmesini ve işbirliğini güçlendiren bir kaynaktır. Rekreasyon alanları, bireylerin ortak faaliyetler aracılığıyla bir araya gelerek sosyal bağlarını güçlendirdikleri, gönüllülük ve işbirliği gibi sosyal sermaye unsurlarını geliştirdikleri sosyal mekânlar olarak bu yaklaşım içerisinde önemli bir konuma sahiptir. Özellikle spor temelli rekreasyon ortamları, hem “bağlayıcı” (bonding) hem de “köprüleyici” (bridging) sosyal sermaye türlerinin gelişmesine katkı sunar.

2.1.1.1. Putnam Ve Bourdieu'ya Göre Sosyal Sermaye

Putnam (1993), tekrarlanan etkileşimin iletişimi geliştirdiğini ve başkalarının güvenilirliği ve işbirliği hakkındaki bilgileri güçlendirdiğini, ekonomik ve toplumsal kalkınmaya yönelik toplu eylemi kolaylaştırdığını savunmaktadır. Putnam'ın sosyal sermaye kavramı Bourdieu'ninkinden özellikle farklıdır; Putnam'ın çalışmasındaki sosyal sermaye, bireylerden çok toplulukların mülkiyetidir. Putnam'ın görüşüne göre, sosyal sermaye, modern toplumlarda kolektif bir “biz” ve kolektif mallar yaratan toplumları bir arada tutan sosyal bir yapıştırıcı olarak algılanma eğilimindedir. Aksine, Bourdieu için sosyal sermaye, bireylerin sınıf ayrımı sürecinde bir kaynak olarak harekete geçirebilecekleri ilişki ağlarını içerir (Walseth, 2008).

2.1.2. Durkheim'in Toplumsal Dayanışma Teorisi

Durkheim'in toplumsal dayanışma kuramı ise modern toplumlarda bireyler arasındaki işbölümü ve farklılaşmanın, dayanışmanın niteliğini belirlediğini ortaya koyar (Durkheim, 1893). Durkheim'a göre toplum, bireylerin ortak değer ve normlar etrafında bütünleşmesiyle istikrarlı bir yapıya kavuşur. Rekreasyon alanları bu bağlamda, farklı sosyal sınıflardan, kültürel geçmişlerden ve yaş gruplarından bireylerin ortak faaliyetler aracılığıyla bir araya gelmesini sağlayarak “organik dayanışma”yı güçlendiren platformlar olarak değerlendirilebilir. Bu tür alanlar, ortak ritüellerin, kuralların ve kolektif deneyimlerin üretildiği sosyal ortamlardır ve bu özellikleriyle toplumsal uyumun pekişmesine önemli katkılar sağlar.

2.1.3. Goffman'ın Toplumsal Etkileşim Teorisi

Goffman'ın toplumsal etkileşim teorisi ise bireylerin günlük yaşamda kurdukları yüz yüze ilişkileri, sembolik davranışları ve karşılıklı etkileşim biçimlerini inceleyerek toplumsal yaşamın mikro düzeyde nasıl örgütlendiğini açıklar (Goffman, 1959). Goffman'a göre bireyler sosyal sahnelerde roller sergiler ve bu roller aracılığıyla kimliklerini oluştururlar. Rekreasyon alanları, bireylerin benlik sunumlarını gerçekleştirdikleri, sosyal normları müzakere ettikleri ve grup ilişkilerini deneyimledikleri önemli etkileşim mekânlarıdır. Spor alanlarındaki takım etkinlikleri, park içi sosyalleşme pratikleri veya rekreasyon temelli grup aktiviteleri, bireylerin toplumsal rolleri deneyimledikleri doğal etkileşim sahneleri oluşturarak Goffman'ın kuramsal çerçevesiyle uyumlu bir yapı sergiler. Bu üç kuramsal yaklaşım birlikte ele alındığında rekreasyon alanlarının yalnızca fiziksel aktivitenin gerçekleştiği yerler değil; aksine sosyal sermayenin üretildiği, toplumsal dayanışmanın güçlendiği ve yüz yüze etkileşimlerin zenginleştiği çok boyutlu sosyal mekânlar olduğu anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla rekreasyon ve rekreasyon alanları, toplumsal uyumun desteklenmesi, sosyal ilişkilerin güçlendirilmesi ve toplum kimliğinin geliştirilmesi açısından temel sosyolojik işlevler üstlenmektedir (Putnam, 2000; Durkheim, 1893; Goffman, 1959).

3. Rekreasyonun Toplumsal İşlevleri

3.1. Sosyal Bağların Güçlenmesi ve Toplumsal Uyum

Rekreasyonel faaliyetlere duyulan gereksinim bireysel açıdan değerlendirildiğinde; fiziksel sağlığın geliştirilmesi, ruhsal iyilik hâlinin desteklenmesi, bireyin sosyal yönünün güçlenmesi, yaratıcılığın teşvik edilmesi, kişisel yetenek ve becerilerin geliştirilmesi, çalışma motivasyonunun artması ve üretkenliğe olan olumlu etkileri ile ekonomik canlılığa katkı sağlaması gibi çeşitli unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu etkinliklerin bireye huzur ve memnuniyet sağlaması da önemli bir diğer etkidir. Toplumsal boyutta ele alındığında ise rekreasyonun, toplum içinde birlik ve beraberliğin güçlendirilmesi ile demokratik bir toplumsal yapının oluşumuna katkı sağlaması, rekreasyona duyulan ihtiyacın başlıca nedenleri arasında yer almaktadır (Ağılönü ve Mengütay, 2009). Rekreasyonel etkinlikler, bireylerin bir araya gelmesine olanak tanıyarak sosyal bağlılığı artıran önemli süreçlerdir. Bu bağlamda sosyal etkileşim, sosyal sermaye ve toplumsal dayanışma kavramları belirleyici bir rol üstlenmektedir (Çavdar ve Meydan, 2025). Toplumsal uyumun güçlenmesi, sosyal izolasyonun azalması ve bireylerin daha sağlam sosyal destek ağları oluşturması, rekreasyonun dikkate değer sonuçları arasında yer almaktadır. Özellikle grup odaklı fiziksel aktiviteler, katılımcıların duygusal destek bulmalarına ve sosyal aidiyet duygusunu geliştirmelerine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Göker, 2025).

3.1.1. Rekreasyon Alanlarının Toplumsal Uyum Üzerindeki Rolü

Rekreasyon alanlarının temel işlevlerinden biri, toplumsal uyumu ve sosyal dayanışmayı güçlendirme potansiyelidir. Bireylerin ortak spor mekânlarını kullanarak bir araya gelmeleri, toplum içinde sosyal bütünleşmenin artmasına katkı sağlar. Özellikle farklı sosyal, kültürel ve ekonomik kökenlerden gelen bireylerin bu ortamlarda etkileşim kurması, sosyal ayrışmayı azaltarak toplumsal kaynaşmayı destekler (Khazova ve ark. 2019).

Toplumsal uyumun geliştirilmesinde spor temelli rekreasyon alanları, bireylerin sosyal ilişkilerini güçlendirmenin yanı sıra psikolojik açıdan da destek sağlayan mekânlar olarak öne çıkmaktadır. Mastnak (2017) bu alanların topluluk hissini pekiştirerek toplumsal bütünlüğün oluşumunda önemli bir işlev üstlendiğini, ayrıca toplum genelinde ruh sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratarak dayanışma ve uyum duygularını artırdığını vurgulamaktadır. Özellikle sosyal izolasyon düzeyinin yüksek

olduğu kentleşmiş bölgelerde, spor odaklı alanlar bireylerin güven duygusunu desteklemekte ve sosyal bağlarını güçlendirmektedir. Spor temelli rekreasyon alanları, bireylerin sosyal ilişkilerini geliştirme ve toplumsal uyumu sağlama açısından da kritik bir role sahiptir. Bu mekânlar, farklı yaş grupları ile çeşitli sosyo-kültürel arka planlardan gelen bireyleri bir araya getirerek toplumsal bağların kuvvetlenmesine katkıda bulunur. Spaaij (2011), spor alanlarının sosyal etkileşimi artıran bir ortam sunduğunu ve bu alanlarda yürütülen faaliyetlerin toplumsal dayanışmayı desteklediğini ifade etmektedir. Spor odaklı rekreasyon alanlarında gerçekleştirilen grup etkinlikleri, bireyler arasında güven duygusunun oluşmasını sağlayarak toplumsal bütünlüğün güçlenmesine yardımcı olur.

3.2. Aidiyet ve Kimlik Oluşturma

Rekreasyon, kültürel etkinlikler, sportif faaliyetler, topluluk etkinlikleri gibi araçlar üzerinden bireylerin kimlik geliştirme süreçlerine katkıda bulunur. Halk dansları, festivaller ve topluluk temelli etkinlikler bireylerde kültürel aidiyeti güçlendirir (Karaküçük, 2008).

Kuşaklar arası aktarımı kolaylaştırması nedeniyle rekreasyon, toplumsal belleğin yaşatılmasında ve aktarılmasında etkili bir işlev üstlenmektedir.

3.3. Psikolojik ve Fiziksel Sağlık Yoluyla Toplumsal Refah

Rekreasyon; stresin azaltılması, zihinsel yenilenme ve fiziksel sağlığın geliştirilmesi gibi etkilerle bireysel refahı artırır. Bu bireysel refah, toplumsal refaha da olumlu yansır (Açıkdilli, 2023).

Spor temelli rekreasyon alanları, bireylerin düzenli fiziksel aktivite gerçekleştirmelerine olanak sağlamakla birlikte ruhsal iyilik hâllerini de desteklemektedir. Literatürde, bu tür alanların stresin azalması, zihinsel rahatlama ve depresyon riskinin düşürülmesi gibi psikolojik yararlarla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Van Hoyer, 2021). Bu ortamların sunduğu sosyal etkileşim olanakları, bireylerde yalnızlık ve sosyal izolasyon hissini azaltmakta, böylece toplumsal refah düzeyine olumlu katkı sağlamaktadır. Özellikle gençler açısından sosyal becerilerin gelişimine yönelik etkisiyle öne çıkan spor odaklı rekreasyon alanları, çocukların ve gençlerin sağlıklı sosyal ilişkiler kurmasına zemin hazırlayan bir niteliğe sahiptir. Ayrıca spor temelli rekreasyon alanları, bireylerin fiziksel sağlıklarını koruma ve geliştirme olanağı sunmaktadır. Fiziksel aktivite düzeyini artırmaları yoluyla obezite, diyabet ve kardiyovasküler hastalıklar gibi kronik rahatsızlıkların önlenmesine katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Bu alanlar, bireylerin fiziksel sağlık göstergelerini iyileştirirken aynı zamanda genel yaşam kalitesini artırarak psikolojik açıdan sağlıklı bir toplum yapısının oluşumunu desteklemektedir (Manzheley, 2013).

Bu bağlamda rekreasyonun toplumsal işlevi, yalnızca sosyal ilişkilerle sınırlı olmayıp toplumun genel sağlık düzeyinin iyileştirilmesine katkı sunmaktadır.

3.4. Çevresel Bilinç ve Doğa ile Bağlantı

Doğa temelli rekreasyon faaliyetleri (kamp, yürüyüş, doğa sporları vb.) bireylerde çevresel farkındalık oluşturur. Açıkdilli (2023), rekreasyonun ekosistem değerlerinin anlaşılmasına ve çevreyi koruma davranışlarının gelişmesine katkı sunduğunu belirtir. Bu sayede bireyler doğanın kalıcılığı ve sürdürülebilirliği için çok daha bilinçli ve farkındalık sahibi olurlar. Ekolojik sürdürülebilirliğe yönelik farkındalık ve davranış değişikliği, rekreasyonun önemli bir toplumsal katkısıdır. Karakullukçu ve ark. (2023) doğa sporlarında katılımcıların sosyalleşme yönlerinin pozitif yönde etkilenebilecekleri yönünde farkındalığın önemli olduğunu ifade etmektedir.

3.5. Toplumsal Katılım, Eşitlik ve Kapsayıcılık

Rekreasyon; her sosyoekonomik gruptan bireyin katılım gösterebildiği bir alan olduğunda toplumda kapsayıcı bir ortam yaratır. Dezavantajlı grupların (çocuklar, engelliler, yaşlılar, düşük gelir grupları) rekreasyona erişimi, sosyal adalet açısından kritik önem taşır. Yerel yönetimlerin rekreasyon politikaları, toplumdaki eşitlikçi erişimi güçlendiren temel faktörler arasındadır (Tapşın ve Alev, 2025). Rekreasyonel faaliyetlere katılım, bireyin ayırabileceği zaman, sahip olduğu ekonomik olanaklar ve içinde bulunduğu toplumun kültürel özelliklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Bireylerin sportif etkinlik tercihleri; yaşadıkları çevre, yakın çevredeki olanaklar, ailelerinin sosyoekonomik durumu, yaşadıkları bölgenin geleneksel yapısı, yaş ve cinsiyet gibi demografik özelliklerin yanı sıra kişilik özellikleri ve arkadaş çevresinden de etkilenebilmektedir (Gökmen vd., 1985). Daha önce belirtildiği üzere, rekreasyon eğilimlerini ve taleplerini şekillendiren en önemli unsurlardan biri kullanıcıların sosyoekonomik koşullarıdır. Bireylerin tutumlarını, algılarını ve tercihlerini belirleyen etkenlerin anlaşılması ise rekreasyon hizmetlerinin kalitesinin artırılabilmesi için temel bir gerekliliktir (Dorwart vd., 2004).

3.6. Ekonomik ve Politik Boyutlar

Eğlence, dinlenme ve spor kapsamındaki etkinliklerin bütüncül bir yaklaşımla iktisadi rekreasyon faaliyetleri çerçevesinde ele alınabileceği ifade edilmektedir. Türkiye özelinde, 1998 yılı ve sonrasında bu faaliyetlerin ekonomik hacminin önemli ölçüde ve hızlanarak büyüdüğü belirtilmektedir. Son yıllarda gerçekleştirilen bazı araştırmalarda, ABD ve İngiltere gibi gelişmiş ülkelere ait veriler incelendiğinde, bu ülkelerde rekreasyon endüstrisinin ekonomik etkisinin, birçok gelişmekte olan ülkenin toplam ihracat gelirinden daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Bu bulgu, gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde rekreasyon ekonomisinin stratejik

önemini açık biçimde göstermektedir. Rekreasyon ekonomisi alanında başarılı sonuçlar elde edilebilmesinin temel koşulunun ise planlı, sistematik ve düzenli veri toplama süreçleri olduğu vurgulanmaktadır (Yağmur ve Gaberli, 2020). Rekreasyon faaliyetleri, yerel ekonomilerin mali yapısının güçlenmesinde önemli bir işlev üstlenmektedir. Günümüz toplumlarında gönüllü işverenlerin rekreasyon hizmetlerine yönlendirilmesi, endüstriyel parkların geliştirilmesi ya da ekonomik teşviklerin sağlanmasından daha kritik bir unsur hâline gelmiştir. Güncel koşullar itibarıyla bireylerin rekreasyonel etkinliklere katılım göstermeden yaşamlarını sürdürmeleri neredeyse mümkün değildir. Bu durum, pek çok toplumda rekreasyonun ekonomik bir yatırım alanı olarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Rekreasyon hizmetlerinin artan biçimde ticari yatırımlarla bütünleşmesi ise yeni iş olanaklarının ortaya çıkmasına ve istihdamın genişlemesine katkı sağlamaktadır (Kayhalak, 2021). Munson'un (1978) çalışmasında iktisadi rekreasyon faaliyetleri; otel ve lokantalar, doğal spor alanları, golf sahaları, tenis kulüpleri, sağlık tesisleri, tiyatrolar, temalı parklar, yüzme havuzları, yat kulüpleri ve marinalar, binicilik tesisleri, ücretli balıkçılık alanları, doğal güzergâhlar, mağaralar, yürüyüş patikaları, doğa ve çevre gezileri, avcılık faaliyetleri, bilardo ve bowling salonları, kayak merkezleri, buz pateni pistleri, tatil çiftlikleri, tatil kampları, macera temelli geziler ile piknik alanları şeklinde sıralanmıştır. Bu faaliyetlere ek olarak, söz konusu etkinliklerin danışmanlık, organizasyon, pazarlama ve lojistik süreçleri ile personel yeme-içme hizmetleri, teknik altyapının sağlanması ve sarf malzemelerinin temini gibi destekleyici hizmetler de rekreasyon endüstrisi kapsamında değerlendirilebilecek tamamlayıcı faaliyetler arasında yer almaktadır. Belirtilen rekreasyon faaliyetlerinin yapısı incelendiğinde, önemli bir bölümünün spor ve beden eğitimi temelli etkinliklerden oluştuğu görülmektedir. Bu doğrultuda, özel spor tesislerinin giderek daha fazla ilgi gördüğü ve sayılarının artış gösterdiği ifade edilebilir. Söz konusu gelişmeler, hem yerel ölçekte hem de ulusal düzeyde ekonomik katkı sağlamakta ve istihdam olanaklarını olumlu yönde etkilemektedir (Arslan, 2021).

4. Sonuç

Rekreasyon; toplumsal ilişkilerin güçlenmesi, sosyal uyumun artırılması, kültürel kimliğin pekişmesi, çevresel farkındalığın gelişmesi ve kapsayıcı sosyal politikaların desteklenmesi açısından önemli bir toplumsal kurumdur. Toplumların sürdürülebilir gelişimi için rekreasyonun stratejik olarak desteklenmesi ve gerekli zeminlerin oluşturulması gerekmektedir.

Kaynakça

- Abay Beşikçi, E., & Esentaş Deveci, M. (2023). Rekreasyon eğitimine ilişkin akademisyen görüşlerinin incelenmesi. *Journal of Sport Sciences Research*, 8(2), 210–230. <https://doi.org/10.25307/jssr.1194843>
- Açıkdilli, R. (2023). Sinop-Boyabat Kaya Mezarı Milli Parkı: Rekreasyon potansiyeli. *Journal of Global Sport and Education Research*, 6(3), 13–26.
- Ağlönü, A., ve Mengütay, S. (2009). Yerel yönetimlerde rekreasyon hizmetleri ve model belirleme. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 160-176.
- Arslan, H. M. (2021). *Ekonomik istihdam aracı olarak rekreasyon*. Ankara: Nobel Yayınları
- Ast, M. C., Ak Erken, T., & Kelkit, A. (2025). Accessibility of open green spaces for people with disabilities: Case study of Çanakkale Kepez Public Cafe and its outdoor surroundings. *Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences*, 8(1), 294–309.
- Bayer, M. Z. (1992). *Turizme Giriş*. İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi. Yayın no: 146253.
- Bucher, C., Bucher, R. (1974). *Recreation For Today's Society*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Can, E. (2015). Boş zaman, rekreasyon ve etkinlik turizmi ilişkisi. *İstanbul Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-17
- Çavdar, Ç., & Meydan, M. K. (2025). Çalışan bireylerde rekreasyon faaliyetlerine katılımın iş stresi üzerine etkisi. *Journal of Education and Social Sciences*, 3(1), 16–26.
- Çolak, O. (2025). A study on the frequency of participation in recreation activities and recreation area preferences of local people. *Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences*, 8(2), 560–578. <https://doi.org/10.53353/atrss.1580170>
- Çuhadar, A., Er, Y., Demirel, M., & Demirel, D. H. (2019). Bireyleri rekreasyonel amaçlı egzersize motive eden faktörlerin incelenmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(3), 153-161.
- Dorwart, C. E., Leung, Y. F., & Moore, R. (2004). Managing visitors' perceptions. *Parks & Recreation*, 39(5), 24-30.
- Durkheim, É. (1893). *De la division du travail social*. Paris: Félix Alcan.
- Edginton, C., Ford, M., P. (1985). *Leadership in Recreation and Leisure Service Organizations*. J. Wiley Sons, 5.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books.

- Göker, G. (2025). Öznel iyi oluş ve rekreasyonel fayda algısı: Akademisyenler üzerine bir inceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 14(3), 1683–1706.
- Gökmen, H., Açıklım, A., & Koyuncu, N. (1985). *Yükseköğrenim öğrencilerinin serbest zaman etkinlikleri kendilerini gerçekleştirme düzeyleri*. Ankara: M.E.G.S.B. Yayınları.
- Janeczko, E. (2025). What kind of recreational infrastructure encourages forest recreation? *Sustainability*, 17(8), Article 3598. <https://doi.org/10.3390/su17083598>
- Karaca, R., Karaburçak, S., Ünal, E. D., Akdemir, N., & Bahçepınar, S. E. (2025). Recreation department students' views on psychosocial experiences of orienteering sport: A phenomenological research. *Journal of Sport Sciences Research*, 10(2), 244–262. <https://doi.org/10.25307/jssr.1659645>
- Karakullukçu, A., Yüksel, O., Çakto, P., & Şirin, E. (2023). Rekreatif olarak doğa yürüyüşlerine katılan bireylerin sosyalleşme düzeylerinin incelenmesi. *Beden Eğitimi Spor Sağlık ve Efor Dergisi*, 3(2), 53-67.
- Karaküçük, S. (2001). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme* (Dördüncü baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon: Boş zamanları değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Katirci, B., Vapur, M., & Yüksel, O. (2024). Rekreatif Amaçlı Fitness Yapan Bireylerin Geleneksel Kuvvet Antrenmanları ve Amrap Modeli Crossfit Antrenmanlarının Performans Parametrelerine Etkisinin Karşılaştırılması. *Journal of Physical Education and Sports Studies*, 16(2), 129-146.
- Kayhalak, F.(2021). *Ekonomide bos zaman ve rekreasyonun merkezi rolü*. https://www.rekreasyonist.com/ekonomide-bos-zaman-ve-rek_reasyonun-merkezi-rolu/
- Khazova SA., Begidova SN., Lyakh GY., Klimenko AA., Mamadiev AK. (2019). Designing sports and recreation content to support development of competitiveness among students. İçinde: Bataev DK. (Editör). *Social and Cultural Transformations in the Context of Modern Globalism*. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences. Future Academy.
- Kılıçman, İ., Balcı, R. Ç., Cöhce, A. A., Çöpür, H., Güzel, E., & Özdemir, B. (2022). Liselerde öğrenim gören öğrencilerin gelecek beklentilerinin yaşam doyumu üzerindeki etkileri. *Anatolia Social Research Journal*, 1(1), 91-105.
- Kraus, R. G. (1985). *Recreation Program Planning Today*. London: Scott Foresman and Company.

- Manzheley, I. V. (2013). *Environmental approach in formation of sports lifestyle of young students. Theory and practice of physical culture, (12), 2.*
- Mastnak W. (2017). Sports and martial arts activities for public health purposes: The musician's risk profiles and exercise-based health care as a model. *Journal of Public Health. 25, 231-241.*
- McLean, D., Hurd, A., Rogers, N. (2008). *Kraus' Recreation And Leisure In Modern Society.* Jones and Barlett Publishers, Sudbury, MA.
- Mclean, D.D., Hurd, A.R. ve Rogers, N.B. (2005). *Recreation and Leisure in Modern Society, USA: Johns and Bartlett Publishers*
- Önal, L., & Biricik, Y. S. (2025). The role of campus recreation in facilitating sociocultural adaptation. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 19(1), 71–83.* <https://doi.org/10.61962/bsd.1615014>
- Paylı, M., Çevik, O., & Yakar, M. (2025). Bibliometric analysis of research on recreation area cultural heritage. *Kültürel Miras Araştırmaları, 6(2), 58–86.* <https://doi.org/10.59127/kulmira.1798570>
- Putnam, R. (1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The american, 4.*
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community.* New York: Simon & Schuster.
- Sağcan, M. (1986). *Rekreasyon ve Turizm.* İzmir:Cumhuriyet Basımevi.
- Soybalı, B., Kabakulak, N., & Başar, Ü. (2020). Rekreasyonun sosyal, kişisel, ekonomik ve çevresel yararları. *Journal of Recreation and Tourism Research, 7(2), 107–134.*
- Spaaij R. (2011). *The social impact of sport: cross-cultural perspectives.* 1. Baskı. Routledge.
- Şahbaz, R. P., & Altınay, M. (2015). Türkiye'deki milli parkların rekreasyon faaliyetleri açısından değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies.*
- Şahin, K., Akgül, B. M., & Türkmen, E. (2025). The Intersection of Recreational Benefits and Sport Well-Being in Fitness Participation: A Relational Analysis. *Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences, 30(3), 85-97.*
- Tapşın, F. O., & Alev, A. (2025). Rekreasyon ve toplum: Sosyal etkiler ve katılım. In E. A. Uluç, M. Yönel, Ç. Bulut & S. Uluç (Eds.), *Spor Bilimleri Araştırmaları I* (pp. xx–xx). Özgür Yayınları.
- Topaçoğlu, O., & Kılavuz, M. E. S. (2022). Rekreasyon ve sosyalleşme açısından metaverse incelemesi. *Journal of Recreation and Tourism Research, 9(3), 18–37.* <https://doi.org/10.5281/zenodo.7129830>

- Türk Dil Kurumu (2012). *Genel Türkçe Sözlük*, <http://www.tdk.gov.tr>, 15.03.2012
- Van Hoya A., Johnson S., Geidne S., Donaldso, A., Rostan F., Lemonnier F., Vuillemin A. (2021). The health promoting sports club model: an intervention planning framework. *Health Promotion International*. 36(3), 811–823.
- Walseth, K. (2008). Bridging and bonding social capital in sport—experiences of young women with an immigrant background. *Sport, education and society*, 13(1), 1-17.
- Yağmur, Y. ve Gaberli, Ü. (2020). *Rekreasyon: tarihsel gelişim, teoriler, farklı alanlarla ilişkiler ve güncel gelişmeler*, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Yermakova, T. (2025). Physical culture and recreation: A systematic review. *Physical Culture, Recreation and Rehabilitation*.
- Zorba, E. (2007). Türkiye’de Rekreasyona Bakış Açısı ve Gelişimi. *Gazi Haber Dergisi*, Eylül 2008, 52-55.

2.Bölüm

Kültürün Boş Zaman Davranışlarına Etkisi

Ali TÜRKER¹
Zeynep KILIÇ²

---

¹ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Karaman, Türkiye, aliturker@kmu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-8127-2961

² Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Karaman, zk7018500@gmail.com, Orcid: 0009-0003-3611-3453

Kültür ve Boş Zaman

Antik Yunan döneminde boş zaman, iyilik, doğruluk ve bilgi gibi erdemlerin sorgulandığı ve bireyin kendini geliştirmesine olanak tanıyan özel bir zaman dilimi olarak görülmüştür. Bu anlayışta boş zaman, çalışma kavramından ayrı bir şekilde değerlendirilmiş; daha çok düşünmeye, üretmeye ve zihinsel faaliyetlere ayrılan bir süreç olarak ele alınmıştır. Ancak bu yaklaşım, dönemin toplumsal yapısıyla da yakından ilişkilidir. Nitekim çalışma daha çok alt sınıfların sorumluluğu olarak görülürken, boş zaman üst sınıflar için bir ayrıcalık olarak kabul edilmiştir.

Sanayileşme ve modernleşme süreciyle birlikte ise boş zaman kavramı önemli bir değişim geçirmiştir. Bu dönemde boş zaman, iş yaşamıyla daha bağlantılı bir hâl almış ve kişinin zorunlu görevleri dışında kalan, kendi isteği doğrultusunda değerlendirebildiği bir zaman dilimi olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Çelik, 2024).

Kültür, bir toplumun zaman içerisinde oluşturduğu ve kuşaktan kuşağa aktardığı değerler, inançlar ve davranış biçimlerinin bütünü olarak ifade edilebilir. Her ne kadar kültürün tanımına ilişkin farklı görüşler bulunsada, bu tanımların çoğunda kültürün öğrenilen ve sonraki nesillere aktarılan bir yapı olduğu ortak bir şekilde vurgulanmaktadır. Toplumların sahip olduğu bu kültürel birikim, bireylerin boş zamanlarını değerlendirme tercihleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Rekreatif faaliyetlere bakıldığında, her toplumun kendi kültürel geçmişine ve değerlerine özgü unsurları bu etkinliklere yansıttığı söylenebilir (Kül Avan ve Karaküçük, 2019).

Günümüzde teknolojiye yaşanan gelişmeler, bireylerin ve toplumların çalışma sürelerinde gözle görülür bir azalmaya yol açmıştır. Bu durum, insanların iş dışında kalan zamanlarını daha bilinçli ve verimli değerlendirme ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Özellikle kent yaşamında boş zaman, yalnızca fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasıyla sınırlı kalmayıp, giderek önemli bir sosyal gereksinim hâline gelmiştir.

Boş zaman (leisure) ise bireyin zorunlu işlerden ve günlük rutinlerden uzaklaşarak keyif aldığı ve doyum sağlayan etkinliklere yöneldiği zaman dilimi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle boş zaman; kişinin mesleki, ailevi ve toplumsal görevlerini yerine getirdikten sonra, kendi isteği doğrultusunda dinlenme, eğlenme, yeni beceriler kazanma ya da sosyal yaşama gönüllü olarak katılma gibi faaliyetlere ayırabildiği süreyi ifade eder (Argan, 2013).

Öte yandan, Yıldız ve Eren'e (2021) göre boş zaman, bireyin zorunlu sorumluluklarını tamamladıktan sonra geriye kalan ve kendi ilgi ve tercihleri doğrultusunda değerlendirebildiği zaman dilimi olarak ele alınmaktadır. Bu süreçte birey, sorumluluklarından uzaklaştığı ölçüde boş zamanını daha özgür bir şekilde değerlendirme imkânı bulmaktadır. Nitekim boş zaman araştırmalarında "tatmin" ya da "doyum" kavramı, bireyin bu süreçteki davranışlarını ve deneyimlerini anlamada temel bir unsur olarak kabul edilmektedir (Gül, 2019).

Literatürde tatmin kavramı, boş zaman bağlamında ele alınarak “boş zaman tatmini” çerçevesinde incelenmektedir. Boş zaman tatmini, bireyin katıldığı etkinliklerden elde ettiği haz ve memnuniyet düzeyini ifade ederken, bu tatmini oluşturan algılar büyük oranda katılım ve deneyimlere dayalı olarak şekillenmektedir (Munusturlar ve diğ., 2017). Boş zaman katılımı açıklanırken, bireyin etkinliklerden elde ettiği keyfin belirleyici bir unsur olduğu vurgulanmaktadır. Bu noktada boş zaman deneyimi yaklaşımı, bireylerin yaşadıkları deneyimlere ve bu deneyimlere ilişkin algılarına odaklanmaktadır (Chun vd., 2012). Bu kapsamda, boş zaman tatminine ilişkin algıların ölçülmesi, literatürde önemli bir araştırma alanı olarak kabul edilmekte ve bireylerin boş zaman etkinliklerinin kalitesi hakkındaki değerlendirmelerini ortaya koymaktadır (Kim, Park ve Park, 2024; Tian, 2020).

Bireyin boş zaman kullanımına ilişkin tutum ve davranışlarını yönlendiren en temel toplumsal ortam, aile olarak kabul edilmektedir. Erken çocukluk döneminden itibaren bireyin kendi alt kültürüne ait değerleri öğrenmesini sağlayan en küçük sosyal birim olan aile, aynı zamanda boş zaman davranışlarının gelişiminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu nedenle aile, bireyin rekreasyonel tercihleri ve boş zaman alışkanlıklarının temellerinin atıldığı ilk sosyal yapı niteliğini taşımaktadır (Dottavio vd., 1980).

Günümüz teknoloji çağında kültürlerarası etkileşim fazlaşmış olsa da, toplumların boş zaman değerlendirme biçimleri hâlâ kültürel geçmiş ve değerlerden etkilenmektedir. Coğrafi konum, tarihsel birikim, kültürel normlar ve yetiştirilme tarzları, bireylerin davranışlarını şekillendiren temel faktörler olarak öne çıkmaktadır. Sanayileşme ve ulaşım olanaklarının gelişmesiyle birlikte çoğalan göç hareketleri, kültürel çeşitliliği artırmış ve farklı yaşam biçimlerinin bir arada bulunmasına olanak sağlamıştır. Bu durum, “çok kültürlülük” kavramını ön plana çıkarmıştır. Song’un (2017) belirttiği üzere çok kültürlülük, özellikle özgürlükçü ve demokratik Batı toplumlarında kültürel çeşitliliği ifade eden yerleşik bir kavram hâline gelmiştir.

Bu bağlamda boş zaman pratikleri, çok kültürlü yapı içinde bireylerin hem evrensel hem de kültüre özgü değerlerini yansıtan önemli bir ifade olarak görülmektedir (Song, 2017).

Boş Zamanın Temel Fonksiyonları

Boş zaman, genellikle bireylerin yoğun, stresli iş ve günlük sorumluluklardan uzaklaşarak kendilerine ayırdıkları ve hem bedensel hem de zihinsel enerjilerini yeniden kazandıkları yenilendikleri bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Aslan ve Yetim, 2023). Literatürde yaygın kabul gören görüşe göre, boş zamanın üç temel işlevi bulunmaktadır: dinlenme, eğlenme ve kişisel gelişim.

Dinlenme Fonksiyonu

Dinlenme işlevi, bireylerin fiziksel ve zihinsel yorgunluklarını gidererek enerji depolamalarını sağlamaktadır. Özellikle Sanayi Devrimi döneminde, günlük çalışma sürelerinin 12–15 saat olduğu zamanlarda işçilerin boş zamanları çoğunlukla bedensel güçlerini yeniden kazanmak amacıyla dinlenmeye ayrılmaktaydı. Boş zaman, çalışanlar için bir sonraki iş günü açısından hem fiziksel hazırlık hem de toparlanma imkânı sunmaktaydı (Karaküçük, 2014).

Eğlenme Fonksiyonu

Bireylere, can sıkıntısını gidermeye yönelik ve sağlığı, duygusal durumu ile hem fiziksel hem de psikolojik iyi oluşunu destekleyen çeşitli etkinliklere katılma olanağı sunan bu süreç, ister aktif ister pasif olsun, günlük zorunlulukların dışında gerçekleştirilen aktiviteleri kapsamaktadır (Walker ve Wang, 2009). Buradan hareketle, boş zaman faaliyetleri bireylerde dinlenme işlevinin yerine getirilmesine katkı sağlamaktadır.

Gelişim Fonksiyonu

Boş zamanın gelişim işlevi, bireylerin rutin ve otomatikleşmiş günlük yaşamdan uzaklaşarak sosyal katılım ve kişisel becerilerini geliştirme fırsatı bulmalarına olanak tanımaktadır. Bu işlev, bilgi edinme, kültürel gelişim ve gönüllü sosyal faaliyetler gibi bireyin çıkar gözetmeden katıldığı etkinliklerle ilgilidir. Ani veya planlı olarak katılım gösterilen bu tür aktiviteler, bireyin kişiliğinin gelişmesine ve kendini ifade etmesine imkân sağlamaktadır (Ağduman, 2014).

Rekreasyon Kavramı ve Önemi

Rekreasyon kavramı, kökenini Latince “recreatio” sözcüğünden almakta olup yenilenme, yeniden yapılanma ve canlanma anlamlarını kapsamaktadır. Türkçede ise genellikle bireylerin boş zamanlarını değerlendirme biçimleriyle ilişkilendirilmektedir ve bu doğrultuda kullanılmaktadır (Orel ve Yavuz, 2003). Türk Dil Kurumu (2025) tarafından yapılan tanıma göre rekreasyon, bireylerin boş zamanlarında gönüllü olarak katıldıkları eğlence, spor ve benzeri etkinlikleri kapsamaktadır. Bu bağlamda rekreasyon, dinlenme, sportif faaliyetler, kültürel etkinlikler, turizm, sosyal etkileşim, rehabilitasyon ve sanatsal faaliyetler gibi farklı amaçlara hizmet eden geniş bir etkinlik alanını ifade etmektedir (Toprak vd., 2014).

Rekreasyon, bireylerin kendi istekleri doğrultusunda katıldıkları etkinlikler aracılığıyla hem fiziksel hem de ruhsal açıdan yeniden toparlanmalarını sağlayan bir süreçtir. Bu etkinlikler, bireylerin boş zamanlarında gönüllülük esasına dayalı

olarak gerçekleştirdikleri faaliyetleri kapsamaktadır. Nüfus artışı ve kentleşmenin hız kazanmasıyla birlikte bireylerin doğa ile olan etkileşimlerinin azaldığı ve buna bağlı olarak fiziksel ile psikolojik iyilik hâlinin korunması için açık alanlarda gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetlere olan ihtiyacın arttığı gözlemlenmektedir. Bu durum, özellikle sanayileşmiş ve yoğun kentleşmenin görüldüğü bölgelerde daha belirgin hâle gelmektedir (Deniz vd.,2019).

Tarihsel süreçte rekreasyon kavramının gelişimi incelendiğinde, Sanayi Devrimi sonrasında çalışma sürelerinin kısalmasıyla birlikte bireylerin serbest zamanlarının arttığı gözlemlenmektedir. 19. yüzyılda Avrupa ve Amerika’da yaşanan toplumsal, ekonomik ve teknolojik dönüşümler, bireylerin yaşam biçimlerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu dönemde rekreasyonel spor faaliyetlerinin ilk örneklerinin özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıktığı ve bu faaliyetlerin toplumsal fayda sağlamak amacıyla desteklendiği belirtilmektedir (Lapa vd.,2018).

Rekreasyonel etkinlikler, bireylerin yaşam döngüsünün farklı evrelerinde çeşitli işlevler üstlenmektedir. Genç bireyler için, yeteneklerin geliştirilmesi ve öz farkındalığın artırılması açısından önemli fırsatlar sunarken, yetişkinler için dinlenme ve enerji tazeleme olanağı sağlamaktadır. Yaşlı bireyler açısından ise sosyal etkileşimi güçlendiren ve yaşam kalitesini yükselten bir ortam yaratmaktadır. Bunun yanı sıra, rekreasyonel faaliyetlere katılım, bireylerin yaratıcılıklarını ortaya koymalarına yardımcı olmakta ve kendini gerçekleştirme süreçlerini desteklemektedir (Koçak ve Eryılmaz, 2018).

Modern toplumlarda sanayileşme ve kentleşmenin yol açtığı çevresel ve sosyal değişimler, bireylerin doğa ile yeniden bağ kurma ihtiyacını artırmıştır. Doğanın bir parçası olan insan, kent yaşamının yapay ve yoğun yapısına uyum sağlamakta güçlük çekebilmekte; bu durum, çeşitli psikolojik ve fizyolojik sorunlara zemin hazırlayabilmektedir. Bu nedenle rekreasyonel faaliyetler, bireylerin yaşadığı yabancılaşma hissini azaltmada ve genel iyi oluş düzeylerini desteklemede önemli bir rol oynamaktadır (Büyük ve Sarıbaş, 2021).

Kentleşme, Teknolojik Dönüşüm ve Boş Zaman

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, kent yaşamını, kent kültürünü ve kentlilerin günlük alışkanlıklarını köklü biçimde dönüştürmektedir. Bu teknolojik değişim, bireylerin yaşam pratiklerinin yanı sıra kentin kullanım biçimlerini, kentlilerin beklentilerini ve kentin üstlendiği işlevleri de yeniden şekillendirmektedir.

Günümüz kentleri ekonomik ve sosyal açıdan dinamik, yenilikçi ve çekici mekânlara dönüşmüş olsa da; artan göç ve nüfus hareketliliği, düzensizlik, trafik sıkışıklığı, yetersiz sağlık hizmetleri, atık yönetimi güçlükleri, enerji

tüketimindeki artış, çevresel kirlilik, plansız kentleşme, temel kaynaklara erişim sorunları ve suç oranlarında yükseliş gibi çok yönlü problemleri de beraberinde getirmektedir (Akgül, 2013).

Kentlerde ortaya çıkan bu sorunlar, kentsel planlama, tasarım, finansman modelleri, altyapı yönetimi, hizmet sunumu ve yönetim süreçlerinde yeni yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu kılmıştır (Harrison ve Donnelly, 2011). Bu doğrultuda, kamu yönetimleri ve yerel yönetimler, karşılaşılan yapısal ve işlevsel problemlere yönelik çözüm üretme kapasitesini artırmaya, daha sürdürülebilir, kapsayıcı ve yenilikçi stratejiler geliştirmeye odaklanmıştır (Mangır, 2016).

Boş zaman, bireyin kişisel gereksinimleri dışında; ailesi, arkadaşları veya çevresine yönelik sorumluluklarından bağımsız olarak herhangi bir zorunluluk hissetmeden geçirebildiği zaman dilimi olarak tanımlanmaktadır (Badrić vd.,2015). Boş zaman etkinlikleri, bireylerin ihtiyaç, değer, amaç ve tercihleri doğrultusunda şekillenir ve bu süreçte karşılaşılan sınırlamalar ile çeşitli koşullar da etkili olmaktadır. Söz konusu faaliyetler, bireylerin kişisel gelişimini destekleyebilmekte, yaşam kalitesini artırabilmekte ve benlik algısı ile hayata bakış açısını olumlu yönde etkileyebilmektedir (Katavić vd.,2024).

Toplumbilimsel açıdan boş zaman, insanlık tarihi boyunca var olmuş, ancak toplumsal, ekonomik ve kültürel koşullara göre farklı anlamlar kazanmıştır. Tarihsel süreçte üretim biçimleri ve toplumsal yapıdaki değişimler boş zamanın niteliğini de dönüştürmüştür; özellikle Sanayi Devrimi sonrası çalışma hayatındaki değişimler, boş zamanı bir gereksinim ve bireysel ifade alanı hâline getirmiştir. Endüstri toplumlarında çalışma süresi ile serbest zamanın ayrışması, boş zamanı yalnızca dinlenme değil, sosyalleşme ve kültürel katılım için de önemli kılmıştır. Günümüzde boş zaman, sanayileşmenin getirdiği sosyal ve ekonomik dönüşümlerin bir sonucu olarak görülmekte; üretim ilişkilerinin insan-insan, insan-bilgi ve insan-teknoloji etkileşimlerine evrilmesi, serbest zamana yeni bir anlam kazandırmıştır. Böylece boş zaman, bireysel tercihlerin ve kültürel değerlerin yansıdığı dinamik bir alan hâline gelmiş ve modern toplumlarda hem kültürel kimliğin yeniden üretildiği hem de bireylerin kendilerini ifade ettiği önemli bir sosyo-kültürel pratik olarak öne çıkmaktadır (Aslan ve Aslan, 2011).

Dijitalleşmenin Boş Zaman Üzerindeki Etkileri

Dijitalleşme, yalnızca iletişim ve bilgiye erişim biçimlerini değil, aynı zamanda bireylerin boş zaman değerlendirme, sosyalleşme ve psikolojik olarak yenilenme süreçlerini de köklü biçimde etkilemektedir. İnternetin yaygınlaşması, mobil teknolojilerin gelişimi ve sosyal medya platformlarının günlük yaşamın merkezine yerleşmesi ile dijital ortamlar, bireylerin gündelik deneyimlerinde merkezi bir konum kazanmıştır (Castells, 2011). Bu durum, geleneksel olarak

fiziksel mekâna ve yüz yüze etkileşime dayanan boş zaman etkinliklerinin sanal ortamlara taşınmasını ve yeniden tanımlanmasını beraberinde getirmiştir.

Klasik sosyolojik tanımlarda boş zaman, bireyin iş ve zorunlu görevlerden arta kalan ve özgürce değerlendirdiği zaman dilimi olarak ele alınmakta ve genellikle rekreasyonel faaliyetlerle ilişkilendirilmektedir (Adams ve Harris, 2023). Ancak günümüzde dijital medya araçlarının sunduğu erişilebilirlik, eşzamanlılık ve etkileşim olanakları, boş zamanın deneyimleniş biçiminde önemli değişikliklere yol açmıştır. Bireyler, geleneksel etkinlikler olan yürüyüş, spor ya da arkadaş buluşmalarının yanı sıra, çevrimiçi oyunlara katılmakta, sosyal medyada vakit geçirmekte veya dijital platformlarda farklı sanal etkinliklere dâhil olmaktadır (Redhead, 2020).

Bu gelişmeler literatürde “dijital rekreasyon” (digital recreation) kavramıyla ifade edilmektedir; bu kavram, bireylerin boş zamanlarını dijital ortamda, genellikle eğlenme, rahatlama, sosyalleşme ve kendini ifade etme amaçları doğrultusunda değerlendirdiği etkinlikleri tanımlar (Ratten, 2020). Dijital rekreasyonun yükselişi yalnızca teknolojik gelişmelerin bir sonucu olmayıp, aynı zamanda bireylerin psiko-sosyal ihtiyaçlarındaki dönüşümün de bir yansımasıdır. Yalnızlık, sosyal bağlılık ihtiyacı, görünür olma arzusu, anlam arayışı ve benlik sunumu gibi psikolojik ve sosyal süreçler, dijital boş zaman pratiklerini şekillendiren temel etkenler arasında yer almaktadır (Arnd-Caddigan, 2015; Przybylski vd.,2013).

Dijital bağımlılık, günümüz toplumlarında giderek artan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum yalnızca genç nüfusu değil, orta yaş ve üzeri bireyleri de önemli ölçüde etkilemektedir. Bu bağlamda, dijital bağımlıların sayısının hızla artması, söz konusu bağımlılığın küresel ölçekte en hızlı yayılan bağımlılık türlerinden biri olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır (Eryılmaz ve Çukurluöz, 2018). Modern toplumda dijital medya, cihazlar ve çevrimiçi platformların yoğun ve kontrolsüz kullanımı sonucunda yeni bir bağımlılık türü ortaya çıkmıştır; bu durum, “dijital bağımlılık” olarak tanımlanmaktadır (Khang vd.,2013).

Dijital bağımlılık, bireylerin dijital araçları takıntılı bir biçimde kullanmasını içeren bir dürtü kontrol bozukluğu olarak ele alınmaktadır. Bu süreç, siber psikoloji alanında giderek artan bir ilgi odağı haline gelmiştir (Singh vd.,2019). Söz konusu bağımlılık, teknolojik araçların aşırı kullanımının bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemesi ile karakterizedir. Dijital çağda teknolojik cihazların yaygınlaşması, bireylerin bu araçlara bağımlı olma olasılığını da artırmaktadır. Bu nedenle “dijital bağımlılık” kavramı, bireylerin teknoloji kullanımındaki riskli ve kontrolsüz davranışlarını tanımlamak amacıyla kullanılmaktadır (Yengin, 2019). Özellikle genç bireylerde dijital bağımlılıkla

mücadele ve boş zaman yönetiminin öneminin daha iyi anlaşılması için gençler aktif rekreasyonel faaliyetlere katılıma teşvik edilebilir (Demirel vd., 2022).

Kültür ve Dijitalleşme

Kültür, geçmişten günümüze toplumsal yaşamda geçerliliğini sürdüren, geleneksel biçimde aktarılan fikir, inanç, dil, sanat ve yaşam biçimlerini kapsayan unsurlar bütünüdür ve bu yönüyle toplumun tarihsel mirasını yansıtır (Eşgi, 2013). Dijital kültürleşme kavramı ise, toplumların tarihsel gelişim süreci içinde ortaya çıkan ve bireylerin yeni dijital ürünleri, araçları ve değerleri yaşamlarının çeşitli alanlarında kullanmasını ifade eden bir süreçtir. Bu süreç, bireylerin mevcut bilgi ve yeteneklerini, dijital ortamın gerektirdiği kültürel yapıya uyumlu hâle getirmelerini zorunlu kılmaktadır (Güney ve Yavuz, 2018).

Dijital kültürleşme, bireylerin dijital araçları yaşamlarına entegre etmelerini, bilişsel veya davranışsal anlamda sorun yaşamadan belirli amaçlar doğrultusunda veya ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanmayı öğrenmelerini sağlamaktadır (Manap ve Durmuş, 2020). Bu süreçte ortaya çıkan değişimler, bireylerin bilgi ve beceri düzeylerini etkileyerek, yeni oluşan kültürel yapı ile uyumlu çalışmayı gerektirmektedir. Bununla birlikte, dijital kültürleşme süreci bazı riskleri de beraberinde getirebilir. Özellikle dijital medya araçlarının amaçsız veya gereksinimleri karşılamaya yönelik olmayan biçimde kullanılması, bu araçlara ayrılan sürenin artması ve bireyin günlük yaşam işlevselliğinin olumsuz etkilenmesi, dijital bağımlılık gibi sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir (Savcı ve Aysan, 2017).

Toplumsal Yapı ve Cinsiyet Normları

Toplumsal yapı ve cinsiyet normlarındaki dönüşümler, kadınların işgücüne katılımını artırırken, erkeklerin ev içi sorumluluklara katılımını da yükseltmiş ve cinsiyete bağlı zaman kullanımındaki farklılıklar, zaman kullanımı araştırmalarının temel odak noktalarından biri hâline gelmiştir (Rubiano ve Viollaz, 2019). Bununla birlikte, iş, ev işleri ve bakım yüklerindeki cinsiyet temelli eşitsizlikler nedeniyle, boş zaman açısından kadın ve erkekler arasındaki farklar yeterince araştırılmamıştır (Yerkes vd., 2020).

Boş zaman araştırmalarında cinsiyet farklılıkları genellikle toplumsal cinsiyet normları ve zaman kısıtları perspektifiyle ele alınmıştır (Henderson ve Gibson, 2013; Henderson ve Hickerson, 2007; Shaw, 1994).

Uluslararası karşılaştırmalar, farklı ülkelerdeki kadın ve erkeklerin boş zaman kullanımlarındaki temel farklılıkların, büyük ölçüde sosyokültürel normlardan kaynaklandığını ortaya koymaktadır (Craig ve Mullan, 2013; Mattingly ve Bianchi, 2003). Ayrıca, kadınların diğer bireylere bakım sağlama

sorumluluklarının daha yoğun olması, onların boş zamanlarını değerlendirecek daha sınırlı bir süreye sahip olmalarına yol açmaktadır (Chatzitheochar ve Arber, 2012; Gimenez-Nadal ve Sevilla-Sanz, 2011; Haller vd.,2013; Henderson ve Hickerson, 2007; Thran, 2000). Önceki çalışmalar ayrıca, boş zaman faaliyetlerine katılım sıklığı ve yoğunluğunun yaşam kalitesiyle pozitif bir ilişki gösterdiğini ortaya koymuş, cinsiyet farklılıklarının ise çoğunlukla boş zamanın miktarı ve katılım düzeyi üzerinden değerlendirildiğini vurgulamıştır (Brajša-Žganec vd.,2011; Lee vd.,2020).

Psikolojik Sağlık ve Boş Zaman İlişkisi

Kaygı, başlangıçta biyolojik bir kavram olarak ele alınmış, ancak Freud'un psikanaliz yaklaşımı sayesinde psikoloji literatüründe önemli bir yere kavuşmuştur (Manav, 2011). Psikoloji bağlamında kaygı, bireylerin belirsizlikler ve geleceğe dair olasılıklara karşı yaşadığı gerilim, huzursuzluk ve endişe durumlarını tanımlayan bir olgudur (Şahin, 2019).

Kaygı, sıkça korku ve endişe ile karıştırılmakla birlikte, bu kavramlardan ayrılmaktadır. Kaygının belirgin bir nesneye yönelik olmaması, korkudan temel bir farklılıktır; korkuda tehdit açık ve somut bir biçimde tanımlanabilirken, kaygı daha çok soyut ve belirsiz bir tehdit algısıyla ilişkilidir (Manav, 2011; Budak, 2000). Ayrıca, korku genellikle kısa süreli ve yoğun bir tepki biçiminde yaşanırken, kaygı daha uzun süreli ve sürekli bir süreç olarak kendini gösterir (Karahan ve Karaaziz, 2023).

Kaygı ve rekreasyon arasındaki çift yönlü ilişki, bu iki olgunun karşılıklı etkileşimini anlamayı önemli hâle getirmektedir (Çakırlar ve Yaman, 2022; Çağlayan ve Hassan, 2023). Rekreasyonun kaygıyı azaltıcı etkisi, özellikle psikolojik iyi oluş bağlamında değerlendirildiğinde, bireylerin hem fiziksel hem de zihinsel sağlığını destekleyen önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Fagerholm, Eilola ve Arki, 2021; Mansfield, Daykin ve Kay, 2020). Öte yandan, rekreasyona katılımı kısıtlayan çeşitli etkenler, bireylerde kaygının artmasına da yol açabilmektedir. Rekreasyonel kaygı, farklı bireylerde değişken biçimlerde ortaya çıkabilir; bazı kişiler, anlık durumlar karşısında kısa süreli kaygı deneyimlerken, diğerleri yaşamları boyunca daha sürekli bir kaygı haliyle karşı karşıya kalabilir. Bu kaygı, hem dışsal çevresel faktörlerden hem de bireyin içsel kaynaklarından kaynaklanabilmektedir (Saraç, 2015).

Psikolojik sağlık, bireyin yaşam kalitesini belirleyen temel unsurlardan biri olup; duygusal, bilişsel ve sosyal yönlerden iyi olma durumunu ifade eder (Knowles vd., 2020). Duygusal sağlık, kişinin duygularını uygun biçimde yönetebilmesini, stresle baş edebilmesini ve olumlu-duygusal deneyimleri sürdürebilmesini içerir. Zihinsel sağlık; düşünme süreçlerinin düzenli işlemesi,

öğrenme kapasitesi ve bilişsel yetilerin etkinliği ile ilgilidir. Bunun yanında sosyal sağlık, bireyin sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmesi, toplumsal normlara uyum gösterebilmesi ve gerekli durumlarda sosyal destek kaynaklarına ulaşabilmesi gibi becerileri kapsamaktadır (Mukhtar, 2020).

Psikolojik sağlık yalnızca olumsuz durumlarla sınırlı bir kavram değildir; hem negatif hem pozitif göstergeleri barındıran bütüncül bir yapıya sahiptir. Negatif sağlık göstergeleri arasında stres, kaygı ve depresyon gibi sorunlar yer almakta olup, bu durumlar bireyin duygusal dengesini bozabilir, bilişsel işlevlerde aksamalara yol açabilir ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyebilir (Dejonckheere vd., 2019). Buna karşılık pozitif göstergeler; özsaygı, kişisel yeterlik, duygusal istikrar ve güçlü sosyal bağlar gibi unsurları içermekte ve bireyin yaşamdan aldığı doyumunu artırmaktadır (Dejonckheere vd.,2019). Araştırmalar, psikolojik sağlığın bireyin günlük işlevselliğini güçlendirdiğini, sosyal ilişkiler kurmayı kolaylaştırdığını ve kişisel hedeflere ulaşmayı desteklediğini ortaya koymaktadır (Dalton vd., 2020; Wang ve Geng, 2019). Ayrıca psikolojik iyi oluş ile fiziksel sağlık arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu; olumlu psikolojik durumların bağışıklık sistemini destekleyerek kronik hastalık riskini azaltabildiği belirtilmektedir (Shaukat vd.,2020). Buna karşılık zayıf psikolojik sağlık, fiziksel durumu da olumsuz etkileyerek genel yaşam kalitesini düşürebilmektedir (Shamblaw vd., 2021).

Kaynakça

- Ağduman, F. (2014). *Üniversite öğrencilerinin boş zaman motivasyon ve tatminlerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Akgül, M. K. (2013), “Kentlerin e-dönüşümü akıllı kentler”, kalkınmada anahtar *Verimlilik Dergisi*, S.291, <http://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/kentlerin-e-donusumu-akillikentler/416> (Erişim Tarihi: 15.12.2017).
- Argan M. (Ed.) (2013) *Rekreasyon Yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-ofset.
- Arnd-Caddigan, M. (2015). *Sherry Turkle: Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*: Basic Books, New York, 2011, 348 pp, ISBN 978-0465031467.
- Aslan, K. ve Aslan, N. (2011). Boş zaman değerlendirmede çevre faktörü. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1), 1-12
- Aslan, O. ve Yetim, G. (2023). *Doğu Anadolu Bölgesi'nde görev yapan akademisyenlerin boş zaman aktivitelerine katılımlarına engel olan faktörler ile mutluluk ve yaşam tatminlerinin incelenmesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Badrić, M., Prskalo, I., & Matijević, M. (2015). Primary school Pupils' free time activities. *Croatian Journal of Education*, 17(2), 299-332. doi:10.15516/cje.v17i2.1630
- Brajša-Žganec, A., Merkaš, M., & Šverko, I. (2011). Quality of life and leisure activities: How do leisure activities contribute to subjective well-being? *Social Indicators Research*, 102(1), 81– 91. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9724-2>
- Büyük, Ö., ve Sarıbaş, S. K. (2021). Açık alan rekreasyonu olarak geçmişten günümüze etkinlikler. İçinde (Ed.) Gaberli, Ü., Yağmur, Y. *Açık ve kapalı alan rekreasyonu*, (ss. 213-238), Ankara: Nobel.
- Castells, M. (2011). *The rise of the network society*. John Wiley & sons.
- Chatzitheochari, S., & Arber, S. (2012). Class, gender and time poverty: A time-use analysis of British workers' free time resources. *The British Journal of Sociology*, 63(3): 451–471. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2012.01419>.
- Craig, L., & Mullan, K. (2013). Parental leisure time: A gender comparison in five countries. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 20(3): 329–357. <https://doi.org/10.1093/sp/jxt002>
- Çakırlar, A., ve Yaman, Ç. (2022). Pozitif psikoloji bağlamında terapötik rekreasyon ve iyi oluş ilişkisi: bir literatür taraması. *The Online Journal of Recreation and Sports*, 11(4), 47-58.

- Çelik, M. N. (2024). *Kadınların boş zaman aktivitelerinde cinsiyetleşmiş alanları tercih etme sebeplerinin yaşam tatmini ve boş zaman tatmini açısından incelenmesi: Ankara ili örneği* (Yüksek lisans tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Dalton, L., Rapa, E., & Stein, A. (2020). Protecting the psychological health of children through effective communication about COVID-19. *The Lancet Child & Adolescent Health*, 4(5), 346- 347. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30097-3](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30097-3)
- Dejonckheere, E., Mestdagh, M., Houben, M., Rutten, I., Sels, L., Kuppens, P., & Tuerlinckx, F. (2019). Complex affect dynamics add limited information to the prediction of psychological well- being. *Nature Human Behaviour*, 3(5), 478-491. <https://doi.org/10.1038/s41562-019-0555-0>
- Demirel, M., Er, Y., Kaya, A., & Çuhadar, A. (2022). Dijital bağımlılık ve boş zaman yönetiminin günlük hayata etkisinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(3), 1292-1306.
- Deniz, B., Kılıçaslan, Ç., ve Koşan, F. (2019). Rekreasyonel olanaklara yönelik beklentilerin sağlıklı kentler yönüyle irdelenmesi, Aydın Kenti Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 79-89.
- Dottavio, F. D., O'Leary, J. T., & diğerleri. (1980). The social group variable in recreation participation studies. *Journal of Leisure Research*, 12(4), 357-367
- Eryılmaz, S. ve Çukurluöz, Ö. (2018). Lise öğrencilerinin dijital bağımlılıklarının incelenmesi: Ankara ili, Çankaya ilçesi örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 889–912. <https://doi.org/10.17755/esosder.311314>
- Fagerholm, N., Eilola, S., and Arki, V. (2021). Outdoor recreation and nature's contribution to well-being in a pandemic situation – Case Turku, Finland. *Urban Forestry & Urban Greening*, 64, 127257. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2021.127257>
- Güney, Ö. Ü. E. ve Yavuz, H. (2018). *Dijital kültürde sanallaşan benlikler: sanal platformda vicdan rahatlatma reaksiyonları*. In Uluslararası Sosyal & Hukuk Çalışmaları Kongresi International Congress on Social & Legal Studies (p. 191).
- Harrison, Colin ve Donnelly, Ian Abbott (2011), “A Theory of Smart Cities”, *Proceedings of the 55th Annual Meeting of the ISSS - 2011*, Hull, UK, ss.1-15.
- Henderson, K. A., & Gibson, H. J. (2013). An integrative review of women, gender, and leisure: Increasing complexities. *Journal of Leisure Research*, 45(2): 115–135. <https://doi.org/10.18666/ jlr-2013-v45-i2-3008>

- Henderson, K. A., & Hickerson, B. (2007). Women and leisure: Premises and performances uncovered in an integrative review. *Journal of Leisure Research*, 39(4), 591-610.
- Karahan, E. ve Karaaziz, M. (2023). Kaygı: Bir literatür taraması. ISPEC International *Journal of Social Sciences & Humanities*, 7(2), 529-541.
- Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon: Boş zamanları değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi:
- Katavić, I., Matijašević, B., Radelj, P., Stepanić, J., & Žebec, M. (2024). Review of recent literature about leisure time of school-aged children and youth in Croatia. *Interdisciplinary Description of Complex Systems*, 22(1), 25-58. <https://doi.org/10.7906/indecs.22.1.2> adresinden alındı
- Khang, H., Kim, J. K., and Kim, Y. (2013). Self-traits and motivations as antecedents of digital media flow and addiction: The Internet, mobile phones, and video games. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2416-2424. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.05.027>
- Knowles, S. R., Apputhurai, P., O'Brien, C. L., Ski, C. F., Thompson, D. R., & Castle, D. J. (2020). Exploring the relationships between illness perceptions, self-efficacy, coping strategies, psychological distress and quality of life in a cohort of adults with diabetes mellitus. *Psychology, Health & Medicine*, 25(2), 214-228. <https://doi.org/10.1080/13548506.2019.1695865>
- Koçak, G. N., & Eryılmaz, G. (2018). Rekreasyon araştırmaları için temel bir araştırma yapısı ve ölçek önerisi, *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi* 3(2), 61-84.
- Kül Avan, S., ve Karaküçük, S. (2019). Farklı kültürlerde boş zaman davranışı: Aleviler örneklemi. *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 9-20.
- Lapa, T. Y., Köse, E., ve Günbayı, İ. (2018). Türkiye’de yapılan rekreasyon araştırmaları: Sistematik bir derleme. *Spor Bilimleri Dergisi*, 29(2), 87-102.
- Manap, A., ve Durmuş, E. (2020). Dijital ebeveynlik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 978-993.
- Manav, F. (2011). Kaygı kavramı. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 5(9), 201-211.
- Mangır, Fatih (2016), “Smart city: Strategies for local governments: The Case of Konya In Turkey”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 41.Yıl Özel Sayısı, ss.17-36.
- Mukhtar, S. (2020). Psychological health during the coronavirus disease 2019 pandemic outbreak. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(5), 512-516. <https://doi.org/10.1177/0020764020925>

- Eşgi, N. (2013). Dijital yerli çocukların ve dijital göçmen ebeveynlerinin internet bağımlılığına ilişkin algılarının karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 181-194.
- Orel, F. D., ve Yavuz, M. C. (2003). Rekreasyonel turizmde müşteri potansiyelinin belirlenmesine yönelik bir pilot çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11), 61-76.
- Ratten, V. (2020). Coronavirus (Covid-19) and the entrepreneurship education
- Redhead, S. (2020). Afterword: A new digital leisure studies for theoretical times. In *Re-thinking leisure in a digital Age* (pp. 119-126). Routledge.
- Rubiano Matulevich, E. C., & Viollaz, M.. (2019). *Gender differences in time use: Allocating time between the market and the household*. World Bank Policy Research Working Paper No.8981. <https://ssrn.com/abstract=3437824>
- Saraç, T. (2015). *Son sınıf öğrencilerinin gelecek kaygısı ve umutsuzluklarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kırşehir.
- Savci, M, Aysan, F. (2017). Social-emotional model of Internet addiction. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 1-10
- Shamblaw, A. L., Rumas, R. L., & Best, M. W. (2021). Coping during the COVID-19 pandemic: Relations with mental health and quality of life. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 62(1), 92-100. <https://doi.org/10.1037/cap0000263>
- Shaukat, N., Ali, D. M., & Razzak, J. (2020). Physical and mental health impacts of COVID-19 on healthcare workers: a scoping review. *International Journal Of Emergency Medicine*, 13, 1-8. <https://doi.org/10.1186/s12245-020-00299-5>
- Singh, A. K., and Singh, P. K. (2019). *Recent trends, current research in cyberpsychology: A literature review*. Library Philosophy and Practice, NA-NA.
- Song, S. (2017). *Multiculturalism*, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2017 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/multiculturalism/>
- Şahin, M. (2019). Korku, kaygı ve kaygı (anksiyete) bozuklukları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 117-135.
- Toprak, L., Serçek, S., ve Serçek, G. Ö. (2014). Öğrencilerin üniversiteden rekreasyon aktiviteleri konusunda beklentileri. *VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, 04-05, Nisan 2014, Kuşadası, Aydın.
- Walker, G. J. Wang, X. (2009). The meaning of leisure for Chinese/Canadians. *Leisure Sciences*, 31(1), 1-18.

- Yengin, D. (2019). Teknoloji bağımlılığı olarak dijital bağımlılık. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC*, 9(2), 130–144.
- Yerkes, M. A., Roeters, A., & Baxter, J. (2020). Gender differences in the quality of leisure: A crossnational comparison. *Community, Work & Family*, 23(4), 367–384. <https://doi.org/10.1080/13668803.2018.1528968>

3.Bölüm

Asimetrik Güç ve Rekreasyon: Bireysel Deneyimden Kültürel Direniş Çok Katmanlı Bir Analiz

Yusuf ER¹
Selin CENGİZ²

---

¹ Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi Bölümü, Karaman, Türkiye, e-mail: erylusuf@kmu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-6490-4880

² Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Ermenek Uysal ve Hasan Kalan Sağlık Hizmetleri MYO, Karaman, Türkiye, e-mail: selincengiz@kmu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1695-4330

Bu çalışma uluslararası ilişkiler literatüründeki asimetrik güç ilişkileri bağlamında rekreasyon alanını ele alarak bireysel deneyimlerden siyasi düzeylere ve toplumsal düzeylere uzanmakta olan çok katmanlı yapısını analiz etmeyi hedeflemektedir. Uluslararası ilişkiler literatüründe genel itibariyle askeri kapasite ve ekonomik kapasite farklılıkları üzerinden değerlendirilmekte olan güç kavramının kültürel boyutları, sembolik boyutları ve toplumsal boyutları da içeren geniş bir çerçevede ele alınması gerekliliği varsayımından hareket edilmektedir. Bu bağlamda rekreasyon alanı sadece boş zaman süreci değil aynı zamanda görünürlük üretimi süreçlerinin, kimlik inşası süreçlerinin ve kültürel ifade süreçlerinin önemli birer bileşeni olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada rekreasyon alanı *mikro düzeyler* (bireysel deneyim), *mezo düzeyler* (toplumsal ilişkiler) ve *makro düzeyler* (güç ilişkileri) üzerinden incelenerek özellikle zayıf aktörlerin rekreasyonel pratikler aracılığı ile dolaylı bir şekilde güç üretimi gerçekleştirebildiği ortaya konulmaktadır. Filistin örneği üzerinden dijital rekreasyon alanlarında, kültürel rekreasyon alanlarında ve sportif rekreasyon alanlarında ortaya çıkan pratikler rekreasyon alanının bir direniş alanı ve görünürlük alanı olarak işlev görebildiğini göstermektedir. Sonuç itibariyle bu çalışma rekreasyon alanının bireysel bir faaliyet alanı olarak değil, aynı zamanda asimetrik güç ilişkilerinin üretilmekte olduğu, müzakere edilmekte olduğu ve değiştirilip dönüştürülebildiği çok boyutlu bir alan olduğunu ortaya koymakta ve bu alanın uluslararası ilişkiler literatürü içerisinde yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Giriş

Uluslararası ilişkiler literatürü içerisinde asimetrik güç ilişkileri çoğunlukla askeri kapasiteler, ekonomik üstünlükler ya da siyasal etkiler üzerinden ele alınmaktadır. Gün geçtikçe söz konusu güç ilişkilerinin sadece maddi gücün bileşenleri ile sınırlı olmadığı, maddi güç unsurlarının yanı sıra kültürel boyutları, sembolik boyutları ve toplumsal boyutları da içermekte olan çok katmanlı bir yapıya sahip olduğu gözlemlenmektedir (Arreguín-Toft, 2001; Mack, 1975). Bu bağlamda rekreasyon boyutu ise çoğunlukla göz ardı edilmesine rağmen asimetrik güç ilişkilerinin yeniden üretilerek müzakere edildiği ve ayrıca değiştirilip dönüştürülebileceği önemli bir boyut olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gücün rekreasyonel boyutu klasik tanımı ile bireylerin boş zamanlarını değerlendirdikleri bir aktivite alanı olarak değerlendirilmektedir. Modern güç yaklaşımları kapsamında değerlendirildiği takdirde ise gücün rekreasyonel boyutu bireylerin kimlik inşaları, kültürel ifade süreçleri ve toplumsal aidiyetleri adına önemli bir bileşen olarak görülmektedir (Karaküçük, 2014). Bu bağlamda

rekreasyon alanı salt bireysel bir deneyim olarak değil aynı zamanda siyasi anlamlar ve toplumsal anlamlar taşımakta olan bir pratik haline gelmektedir.

Bilhassa asimetrik güç ilişkilerinin belirgin hale geldiği baskı ortamlarında ve çatışma ortamlarında zayıf aktörlerin görünürlüklerini artırabilme, kimliklerine sahip çıkabilme ve varlıklarını koruyarak sürdürebilme süreçleri çerçevesinde rekreasyonel pratikler önem arz etmektedir. Bu husus rekreasyon alanının yalnızca bir boş zaman faaliyet alanı olarak değil, aynı zamanda bir direniş alanı olarak da değerlendirilebileceğini göstermektedir.

Bu çalışma rekreasyon alanının bireysel deneyimlerden başlayarak siyasal düzeye ve toplumsal düzeye uzanan çok katmanlı yapısını uluslararası ilişkiler literatürü içerisindeki asimetrik güç ilişkileri bağlamında analiz edebilmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda bu çalışma *mikro düzeyler* (bireysel deneyimler düzeyi), *mezo düzeyler* (topluluklar düzeyi) ve *makro düzeyler* arasındaki etkileşimleri ortaya koymak suretiyle rekreasyon alanının uluslararası arenadaki zayıf aktörler açısından bir direnç ve ifade alanına dönüşümünü incelemektedir.

1. Rekreasyon Alanının Çok Katmanlı Yapısı: Bireyselden Toplumsala

Rekreasyon alanı en temel düzeyinde bireylerin fiziksel olarak ve zihinsel olarak dinlenmelerini sağlayan, iyileştirici bir işlevi bulunan ve bireylerin streslerini azaltan bir faaliyet alanı biçiminde tanımlanmaktadır. Söz konusu mikro düzeyde rekreasyon bireylerin gündelik hayatlarının baskılarından uzaklaşmalarını sağlayan bir kaçış alanı biçiminde işlev görmektedir (Karaküçük, 2017). Rekreasyonel etkinlikler bireylerin sosyal bağlarını güçlendirme, stresten uzaklaşma ve günlük yaşamın monotonluğundan kaçış gibi faydalar sunmaktadır (Şahin ve Türker, 2024). Fakat rekreasyonun tek işlevi bireysel iyilik boyutunda değildir.

Rekreasyonel aktiviteler aynı zamanda bireylerin sosyal ilişkilerde bulunmalarını ve bu sayede kolektif kimlikler oluşturarak toplumsal bağlar geliştirmelerini sağlamakta olan sosyal bir alan niteliği taşımaktadır. Söz konusu süreç aynı zamanda gündelik hayat pratikleri içerisinde ortaya çıkan mikro düzeydeki direniş biçimleri ile de alakalıdır (Cengiz ve Güzel, 2025; Scott, 1985). Bu minvalde rekreasyon alanı bireysel deneyimlerin de ötesinde gün geçtikçe toplumsal etkileşimlerin üretilmekte olduğu ve yeniden şekillendirildiği bir alan haline gelmektedir.

Daha da geniş bir perspektifte değerlendirildiği takdirde rekreasyon kültürel üretim süreçlerinin ve temsil süreçlerinin önemli bir bileşenidir. Bireyler ve aynı zamanda da topluluklar rekreasyonel aktiviteler aracılığı ile kendi kimliklerini, kültürel değerlerini ve yaşam biçimlerini ifade edebilmektedir. Söz konusu süreç bilhassa kültürel görünürlük boyutunda önemli rol oynamaktadır (Rojek, 2010).

Bu noktada rekreasyon alanının çok katmanlı yapısı üç ana düzeyde ele alınabilmektedir:

1. *Mikro-düzyey*: Bireysel deneyimler, bireysel psikolojik iyilik hali
2. *Mezo-düzyey*: Sosyal ilişkiler, toplulukların oluşumu ve aidiyet hissi
3. *Makro-düzyey*: Güç ilişkileri, kültürel temsiller ve siyasi anlam üretimi

Bu çok katmanlı yapı rekreasyon alanının sadece bireysel bir etkinlik alanı olmadığını ve aynı zamanda siyasi süreçlerle ve toplumsal süreçlerle doğrudan bir biçimde ilişkili bir alan olduğunu göstermektedir. Bu minvaldeki kültürel alanlar güç ilişkilerinin yeniden üretilmekte olduğu ve aynı zamanda da sorgulanmakta olduğu alanlar olarak değerlendirilmektedir (Said, 1978). Söz konusu çok katmanlı yapı rekreasyon alanının salt bireysel bir etkinlik olmadığını, aynı zamanda siyasal süreçlerle ve toplumsal süreçlerle doğrudan bir biçimde ilişkili bir alan olduğunu göstermektedir (Zartman, 2000).

2. Asimetrik Güç İlişkileri ve Rekreasyon: Bir Alternatif Güç Alanı

Geleneksel anlayışa göre asimetrik güç ilişkileri askeri kapasiteler, ekonomik kapasiteler ve politik kapasiteler bağlamındaki farklılıklar üzerinden tanımlanmaktadır. Uluslararası arenadaki güçlü aktörlerin zayıf aktörler üzerindeki belirleyici etkileri bu çerçevede ele alınmaktadır. Fakat modern uluslararası ilişkiler literatürü güç kavramının sadece maddi unsurlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda kültürel boyutları, stratejik boyutları ve toplumsal boyutları da içermekte olan çok katmanlı bir yapıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu minvalde zayıf aktörlerin güçlü aktörlere karşı doğrudan bir çatışma yerine alternatif stratejiler ve dolaylı stratejiler geliştirdiği görülmektedir (Arreguín-Toft, 2001; Mack, 1975).

Bu noktada rekreasyon alanı çoğunlukla göz ardı edilmesine rağmen asimetrik güç ilişkilerinin yeniden üretmekte olduğu ve aynı zamanda değiştirilip dönüştürülebildiği alternatif bir alan olarak değerlendirilebilmektedir. Rekreasyonel pratikler bireyler adına ve topluluklar adına salt birer boş zaman faaliyeti olarak değil, aynı zamanda görünürlük sağlama, kimlik üretimleri ve kültürel ifade araçları biçiminde işlev görmektedir (Karaküçük, 2014; Veal, 2017). Bu yönü ile rekreasyon bireysel deneyimlerin de ötesinde kültürel anlam üretimi ve toplumsal anlam üretimi süreçlerinin birer parçası haline gelmektedir.

Asimetrik çatışma literatürü kapsamında zayıf aktörlerin doğrudan bir biçimde güç kullanımlarına dayanan stratejiler yerine dolaylı yöntemler, esnek yöntemler ve uyarlanabilir yöntemler geliştirdiklerini göstermektedir (Arreguín-Toft, 2001). Bu minvalde rekreasyon zayıf aktörlerin doğrudan bir biçimde çatışmalara girmeksizin varlıklarını korumalarına ve sürdürmelerine ve ayrıca

kendilerini ifade etmelerine olanak tanıyan bir alan olarak sunmaktadır. Rekreatif aktiviteler bireylerin ve toplulukların alternatif ifade biçimleri geliştirmelerine olanak sağlayarak dolaylı mücadele stratejilerinin birer parçası haline gelmektedir (Roberts, 2016).

Söz konusu süreç aynı zamanda günlük yaşam pratikleri içerisinde ortaya çıkmakta olan *mikro düzeydeki* direniş biçimleri ile de ilişkilidir. Scott (1985) zayıf aktörlerin açık çatışmalar yerine gündelik pratikler üzerinden güç ilişkilerini değiştirip dönüştürdüğünü ifade etmektedir. Rekreatif aktiviteler de bu minvalde görünürde apolitik nitelikte olan fakat derinlemesine bir biçimde incelendiği takdirde siyasi anlamlar taşımakta olan pratikler olarak değerlendirilebilir. Söz konusu aktiviteler bireylerin toplumsal bağlarını güçlendirmekte olan ve aynı zamanda kolektif kimliklerin oluşumuna katkı sağlamakta olan sosyal alan faaliyetleri olarak da ön plana çıkmaktadır (Cengiz ve Güzel, 2025; Kelly, 1996).

Bununla birlikte rekreasyon alanı sadece direniş üretimi açısından değil, aynı zamanda güç ilişkileri boyutunda yeniden üretim noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Said (1978) kültürel alanların hegemonik güç ilişkilerinin inşa edilerek sürdürüldüğü alanlar olduğu vurgular (Said, 1978). Bu minvalde rekreasyon, spor vb. kültürel pratik alanları medya süreçleri ve iletişim süreçleri ile birlikte değerlendirildiği takdirde güç ilişkilerinin yeniden üretilmek suretiyle meşrulaştırıldığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Hutchins & Rowe, 2012)..

Sonuç itibarıyla rekreasyon alanı asimetrik güç ilişkileri kapsamında yalnızca bireysel bir boş zaman aktivite alanı olarak değil aynı zamanda direniş, görünürlük, güç mücadeleleri ve kültürel üretim süreçlerinin iç içe olduğu çok katmanlı bir alan olarak değerlendirilmelidir. Bu husus rekreasyon alanının uluslararası arenadaki zayıf aktörler için salt bir kaçış alanı değil, aynı zamanda stratejik bir direnç zemini ve varoluşsal bir ifade alanı sunduğunu göstermektedir. Bu yönüyle rekreasyon mikro düzeydeki bireysel deneyimler ile makro düzeydeki güç ilişkileri arasında köprü haline gelen bir analiz alanı olarak ön plana çıkmaktadır (Rojek, 2010; Veal, 2017).

3. Güç Üretimi ve Somut Pratikler: Bir Direniş Alanı

Asimetrik güç ilişkileri bağlamında rekreasyon alanı sadece bireysel boş zaman etkinliklerinin değil, aynı zamanda uluslararası arenadaki zayıf aktörlerin görünürlük kazanabildikleri, kimliklerini ifade edebildikleri ve varlıklarını koruyup sürdürebildikleri bir alan olarak tanımlanmaktadır. Bu minvalde rekreasyon pratikleri doğrudan bir biçimde siyasal söylemler üretmeksizin dolaylı bir biçimde güç ilişkilerinin değiştirilip dönüştürülebildikleri araçlar haline gelmektedir (Arreguín-Toft, 2001; Scott, 1985).

Bu durumdaki en somut örneklerden biri de çatışma ve işgal koşulları altında yaşamakta olan toplumların rekreasyonel aktiviteler aracılığı ile kimliklerini koruma çabalarında gözlemlenmektedir. Bilhassa Filistin’de süregelen çatışma örneği dahilinde futbol müsabakaları, kültürel festivaller, park etkinlikleri ve sokak oyunları gibi rekreasyonel aktiviteler sadece birer boş zaman etkinliği olarak değil aynı zamanda kolektif kimlik oluşumunun yeniden üretilerek görünür hale getirildiği alanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Söz konusu etkinlikler bireylerin gündelik yaşantılarının baskısından uzaklaşmalarını sağlamaktayken aynı zamanda görünür olma ve var olma pratikleri olarak da işlev görmektedir (Karaküçük, 2014; Rojek, 2010).

Benzer bir biçimde sportif faaliyetler de rekreasyonel direniş boyutunu somut bir hale getiren önemli alanlardan biridir. Özellikle uluslararası spor organizasyonlarına katılım zayıf aktörlerin küresel çapta görünürlük kazanmalarını sağlamakta olan araçlardan biri olarak da değerlendirilmektedir. *Filistin milli futbol takımının* uluslararası turnuvalar kapsamında katılım göstermesi sadece sportif bir aktivite olarak değil, aynı zamanda siyasi bir varlık gösterme biçimi olarak anlam kazanmaktadır. Bu husus rekreasyon alanının diplomatik güç üretimi ve sembolik güç üretimi süreçlerine de katkı sağladığını göstermektedir (Cengiz, 2024; Hutchins & Rowe, 2012).

Rekreasyon alanının aynı zamanda direniş alanı olarak da işlev gördüğü diğer bir önemli boyut da kültürel pratikler ve sanatsal pratikler olarak görülmektedir. Danslar, festivaller, geleneksel oyunlar ve müzik dinletileri gibi rekreasyonel faaliyetler zayıf aktörlerin kendi kültürel kimliklerini korumaları ve yeniden üretimi süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Söz konusu pratikler hegemonik kültürel baskılara karşı alternatif anlatılar geliştirilmesine imkan sağlamakta ve kültürel direnişin önemli birer parçası haline gelmektedir. (Roberts, 2016; Said, 1978). Bu minvalde rekreasyon alanı salt bir eğlence alanı olarak değil, aynı zamanda anlam üretimi ve temsil mücadelelerinin yürütüldüğü bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dijitalleşme süreci ile birlikte rekreasyon alanının direniş boyutu yeni bir düzleme taşınmıştır. Çevrimiçi oyunlar, dijital topluluklar ve sosyal medya platformları aracılığı ile bireyler ve topluluklar kendi deneyimlerini görünür hale getirebilmekte ve küresel çapta etkileşimler kurabilmektedir. Bu husus bilhassa zayıf aktörlerin kendi anlatılarını üretebilme ve uluslararası kamuoyuna ulaştırabilme kapasitelerini artırmaktadır. Dijital rekreasyon alanı bu yönü ile hem alternatif bir kamusal alan hem bir ifade alanı olarak işlev görmektedir (Castells, 2010; Zuboff, 2019).

Bununla birlikte rekreasyonel alanların her zaman direniş üretmediği, bazen de mevcut güç ilişkilerini yeniden üretebildiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Kültürel etkinlikler, küresel spor organizasyonları ve medya temsilcileri hegemonik güç yapılarını yeniden üretmekte olan araçlar olarak da işlev görmektedir (Hutchins & Rowe, 2012). Bu sebeple rekreasyon alanı tek yönlü bir direniş alanı olarak değil, hem direniş alanı hem de hegemonya üretimi alanı olarak çift yönlü bir yapı biçiminde ele alınmalıdır.

Sonuç itibarıyla asimetrik güç ilişkileri bağlamında rekreasyon alanı zayıf aktörler için sadece bir kaçış alanı olarak değil aynı zamanda dolaylı bir güç üretimi aracı, görünürlük kazanma biçimi ve varoluşsal bir ifade alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Bu husus rekreasyonun mikro düzeylerde bireysel deneyimler ve makro düzeylerde ise siyasal güç ilişkileri arasında köprü işlevi görmektedir (Kelly, 1996; Veal, 2017).

4. Mikro Düzeylerin ve Makro Düzeylerin Entegrasyonu: Bireysel Deneyimlerden Güç İlişkilerine

Rekreasyon, mikro düzeylerde bireylerin dinlenme, kaçış ve psikolojik iyilik durumu süreçleri ile ilişkilendirilmekteyken makro düzeylerde güç ilişkilerinin, kültürel temsillerin ve toplumsal yapıların şekillenmekte olduğu bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaküçük, 2017; Veal, 2017). Bu bağlamda rekreasyon bireysel deneyimler ile siyasal süreçler ve toplumsal süreçler arasında köprü kuran çok katmanlı bir yapı sergilemektedir.

Bireysel düzeyde rekreasyon ise anlam üretimi ve günlük yaşamın baskılarından uzaklaşma süreci olarak işlev görmektedir. Fakat söz konusu bireysel deneyimler toplumsal bağlamdan bağımsız olarak şekillenmemektedir. Bireylerin rekreasyonel tercihleri, erişim olanakları ve katılım biçimleri ise içerisinde buldukları güç ilişkileri tarafından şekillendirilmektedir (Galtung, 1969; Roberts, 2016).

Bu noktada rekreasyon alanı mikro düzeylerde bireysel deneyimlerin makro düzeylerde güç ilişkilerine eklenmekte olduğu bir alan olarak değerlendirilmektedir. Zayıf aktörlerin rekreasyonel pratikler aracılığı ile alternatif anlatılar geliştirilmesi, görünürlük kazanması ve kolektif kimlik üretimi söz konusu entegrasyonun en somut göstergelerindedir (Cengiz & Güzel, 2025; Scott, 1985). Dolayısıyla rekreasyonel aktiviteler yalnızca bireysel birer faaliyet olarak değil, aynı zamanda güç ilişkilerinin günlük yaşam pratikleri üzerinden yeniden üretilerek değiştirilip dönüştürüldüğü bir alan olarak ele alınmalıdır (Arreguín-Toft, 2001).

5. Rekreasyon Alanının Asimetrik Güç Bağlamında Yeniden Okunması

Rekreasyonel pratikler zayıf aktörler açısından sadece birer kaçış alanı değil, aynı zamanda dolaylı güç üretimi, görünürlük ve kimlik inşası süreçlerinin önemli birer bileşeni olarak işlev görmektedir (Kelly, 1996; Rojek, 2010). Özellikle dijital rekreasyon alanları, kültürel alanlar ve sportif alanlar zayıf aktörlerin doğrudan bir biçimde güç mücadelesine girmeksizin varlıklarını koruyup sürdürmelerine ve bu sayede uluslararası düzeyde görünürlük kazanmalarına olanak sağlamaktadır (Castells, 2010; Hutchins & Rowe, 2012). Bu husus rekreasyon sadece bireysel bir anlam değil, aynı zamanda siyasi bir anlam taşıdığına göstergesidir.

Bununla birlikte rekreasyon alanı yalnızca direniş üretimi noktasında değil aynı zamanda mevcut güç ilişkilerinin yeniden üretimi açısından da işlev görebilmektedir. Bu sebeple rekreasyon alanı çift yönlü bir alan olarak ele alınmalıdır. Ayrıca hem direniş üretim süreçleri hem hegemonya üretim süreçleri birlikte değerlendirilmelidir (Said, 1978; Zuboff, 2019).

Sonuç itibariyle rekreasyon alanı mikro düzeylerde bireysel deneyimler ile makro düzeylerdeki güç ilişkileri arasında köprü kuran zayıf aktörlerin kendilerini ifade etmelerine ve varlıklarını koruyup sürdürmelerine imkan sağlayan kritik bir analiz alanı olarak yeniden düşünülmalıdır.

Sonuç

Bu çalışma rekreasyon alanının geleneksel boş zaman yaklaşımının da ötesinde asimetrik güç ilişkileri bağlamında yeniden düşünülmesi gerekliliğini ortaya koymuştur. Elde edilmiş olan bulgular rekreasyon alanının sadece bireysel düzeylerde dinlenme işlevi ve iyilik durumu ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda dolaylı güç üretimi, görünürlük kazanma ve kimlik üretimi süreçlerinin önemli birer bileşeni olduğunu göstermektedir.

Özellikle zayıf aktörler boyutunda rekreasyon alanı doğrudan bir güç mücadelesine girilemeyen durumlarda alternatif stratejik bir alan sunmaktadır. Dijital rekreatif alanlar, kültürel pratikler ve sportif aktiviteler zayıf aktörlerin varlıklarını sürdürmelerine kolektif kimliklerini koruyarak sürdürmelerine ve uluslararası düzeyde görünürlük kazanabilmelerine imkan sağlamaktadır. Bu husus rekreasyon alanının dolaylı fakat etkili bir güç üretimi mekanizması olarak işlev görmekte olduğunu ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte rekreasyon alanının sadece direniş üretimine değil, aynı zamanda mevcut güç ilişkilerinin yeniden üretimine yardımcı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu çift yönlü yapı rekreasyon alanının nötr nitelikte bir alan olmadığını ve güç ilişkilerinden bağımsız bir şekilde düşünülemediğini açık bir şekilde göstermektedir.

Sonuç itibariyle rekreasyon alanı mikro düzeylerdeki bireysel deneyimler ile makro düzeylerdeki güç ilişkileri arasında köprü niteliği zayıf aktörlerin kendilerini ifade etmelerine ve varlıklarını koruyarak sürdürebilmelerine imkan sağlayan kritik bir analiz alanı olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışma neticesinde rekreasyon alanının uluslararası ilişkiler literatürüne entegre edilebileceği gerçeği ortaya konulmaktayken disiplinlerarası yeni tartışma alanlarına katkı sağlanmaktadır.

Kaynaklar

- Arreguin-Toft, I. (2001). How the weak win wars: A theory of asymmetric conflict. *International Security*, 26(1), 93-128.
- Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
- Cengiz, S. (2024). Kamusal alan modelleri ve rekreasyon ilişkisi. H. Şahan & Y. Er. (Ed.), *Spor bilimlerinde yenilikçi çalışmalar-12* içinde (ss. 62-73). Duvar Yayınları.
- Cengiz, S. & Güzel, E. (2025). Boş zaman politikaları bağlamında demokrasi, rekreasyon ve vatandaşlık ilişkisi. A. Türker & M. Baş (Ed.), *Rekreasyonda kuram ve uygulamalı çalışmalar 2* içinde (ss. 124-136). Duvar Yayınları.
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167-191.
- Heywood, A. (2013). *Politics* (4th ed.). Palgrave Macmillan.
- Hutchins, B., & Rowe, D. (2012). *Sport Beyond Television: The Internet, Digital Media and the Rise of Networked Media Sport* (1st ed.). Routledge.
- Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme*. <https://www.google.com.tr/books/edition/REKREASYON/3C2jBAAAQBAJ?hl=tr&gbpv=0>
- Kelly, J. R. (1996). *Leisure*. Allyn & Bacon. Needham Height.
- Mack, A. (1975). Why big nations lose small wars: The politics of asymmetric conflict. *World Politics*, 27(2), 175-200.
- Roberts, K. (2016). *Social theory, sport, leisure* (1st ed). Routledge.
- Rojek, C. (2010). *The labour of leisure*. Sage Publications.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. Pantheon Books.
- Scott, J. C. (1985). *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. Yale University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1nq836>
- Şahin, M. F. & Turker, A. (2024). Artırılmış gerçeklik (AR) tabanlı HADO'nun spor, rekreasyon ve turizm sektörlerine etkisi. *Spor bilimlerinde yenilikçi çalışmalar-16* içinde (ss. 18-28). Duvar Yayınları.
- Veal, A.J. (2017). *Research Methods for Leisure and Tourism*. Pearson.
- Zartman, I. W. (2000). Ripeness: The hurting stalemate and beyond. *International Conflict Resolution After the Cold War* içinde. (Stern, P. & Druckman, D. Ed.). National Academy Press.
- Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.

4.Bölüm

Kentsel Mekânlarda Rekreasyon

Ali TÜRKER¹
Ali Yasin ÖNEL²

---

¹ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Karaman, Türkiye, aliturker@kmu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-8127-2961

² Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Karaman, Türkiye, aliyasinyasinali@hotmail.com , Orcid: 0009-0006-9561-9130

1. Giriş

Kentsel mekânlarda rekreasyon, günümüz kent yaşamının ayrılmaz bir parçası olarak, bireylerin fiziksel, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol üstlenmektedir. Kentleşme oranlarının artmasıyla birlikte, kentte yaşayan bireylerin boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinde de belirgin değişimler yaşanmıştır. Özellikle doğal alanlara erişimin giderek zorlaşması, stres faktörlerinin artması ve yaşam temposunun yoğunlaşması, rekreasyonun önemini daha görünür hâle getirmiştir. Bu çerçevede rekreasyonun kültürel, toplumsal ve mekânsal boyutları, araştırmacıların üzerinde yoğunlaştığı temel konular arasında yer almaktadır. Nitekim Türk toplumunda rekreasyon pratiklerinin kültürel kodlarla şekillendiği; boş zaman algısının kimlik ve toplumsal yapı ile yakından ilişkili olduğu çeşitli çalışmalarla ortaya konmaktadır (Gürbüz ve Henderson, 2021).

Kentsel rekreasyon, bireylerin günlük yaşamın yoğun temposundan bir nebze uzaklaşarak fiziksel, zihinsel ve sosyal açıdan kendilerini yenileyebildikleri bir süreç olarak değerlendirilebilir (Karaküçük, 2014). Parklar, yeşil alanlar, spor tesisleri ve kültürel merkezler gibi kentsel mekânlar, bireylere boş zamanlarını değerlendirebilecekleri çeşitli olanaklar sunmaktadır. Bununla birlikte bu alanlar, yalnızca bireysel kullanım alanları olmakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal etkileşimi artıran ve kültürel kimliğin oluşumuna katkı sağlayan ortamlar olarak da öne çıkmaktadır (Gehl, 2010). Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, kentsel rekreasyon alanlarının geleneksel ve modern yaşam biçimlerinin bir arada deneyimlenmesine imkân tanıdığı görülmektedir (Polat & Önder, 2004). Bu durum, bireylerin aidiyet duygusunu güçlendirirken toplumsal bütünleşmeye de katkı sunmaktadır. Ayrıca kentsel rekreasyon, yaşam kalitesinin artırılmasında önemli bir unsur olarak dikkat çekmektedir (Emür & Onsekiz, 2007; Karakaya & Cengiz Taşlı, 2019).

Daha yaşanabilir şehirlerin oluşturulabilmesi için planlı, erişilebilir ve çeşitli rekreasyon alanlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, kentsel mekânlarda rekreasyonun kültürel, toplumsal ve mekânsal boyutları ele alınmakta; rekreasyon faaliyetlerinin kent yaşamındaki işlevi literatür çerçevesinde değerlendirilmektedir. Özellikle Türk kültürüne özgü boş zaman davranışlarının oluşumunda kültürel kimlik, toplumsal normlar ve mekânsal düzenlemelerin etkisi belirgin biçimde hissedilmektedir (Gürbüz ve Henderson, 2021).

2. Kentsel Rekreasyonun Kuramsal Temelleri

Rekreasyon kavramı genel olarak, bireyin günlük yaşamın rutinlerinden uzaklaşarak fiziksel, sosyal ya da zihinsel açıdan yenilenmesini ifade etmektedir (Kraus, 2001). Bu yenilenme süreci, bireyin ihtiyaçlarına ve tercihlerine bağlı olarak farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir (Koca, 2021). Kent mekânları ise

bu sürecin gerçekleştiği başlıca alanlar arasında yer almaktadır. Parklar, sahil düzenlemeleri, yürüyüş yolları, spor alanları ve kültürel etkinlik merkezleri gibi mekânlar, kent sakinlerine çeşitli rekreasyon imkânları sunarak bu ihtiyaca cevap vermektedir (Torkildsen, 2005).

Kentsel rekreasyon, bireylerin kent yaşamının beraberinde getirdiği fiziksel ve psikolojik baskılardan uzaklaşmalarına olanak tanıyan önemli bir boş zaman alanı olarak değerlendirilmektedir. Kentlerde bulunan parklar, spor alanları ve kültürel etkinlik mekânları, bireylerin hem sosyal etkileşim kurmalarını hem de yaşam kalitelerini artırmalarını desteklemektedir. Bununla birlikte, kentsel rekreasyon alanlarının kullanımı yalnızca fiziksel çevre koşullarıyla sınırlı değildir. Kültürel yapı ve toplumsal cinsiyet rolleri de bu kullanım üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (Koca, 2021). Bu nedenle rekreasyonel faaliyetlerin kültürel bağlamdan bağımsız ele alınması mümkün değildir. Bireylerin bu faaliyetlere katılım düzeyleri, çoğu zaman toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda farklılık göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında kentsel rekreasyon, toplumsal normlar ve değerler sistemiyle iç içe geçmiş çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Koca, 2021).

Rekreasyonun sosyo-kültürel boyutlarını ele alan çalışmalar, bireylerin boş zaman etkinliklerine katılımının yalnızca kişisel tercihlerle açıklanamayacağını göstermektedir. Bu katılım aynı zamanda toplumsal yapı, kültürel değerler ve kimlik unsurlarıyla da yakından ilişkilidir (Hazar, 2020; Spracklen, 2011). Kentteki mekânsal düzenlemelerin kültürel pratiklerle güçlü bir ilişki içerisinde olduğu düşünüldüğünde, rekreasyonun kent planlamasıyla birlikte ele alınması gerektiği daha net anlaşılmaktadır (Koca, 2021). Bu bağlamda, kentsel rekreasyon alanlarının planlanması ve yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetilen bir yaklaşım benimsenmesi oldukça önemlidir (Gender and Public Space). Özellikle kadınların rekreasyon alanlarını kullanımında güvenlik algısı, toplumsal beklentiler ve kültürel sınırlılıklar belirleyici olabilmektedir (Koca, 2021). Rekreasyonel mekânların tasarımında bu unsurların dikkate alınması, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Böylece kentsel rekreasyon, yalnızca bireysel boş zaman etkinlikleriyle sınırlı kalmayan; aynı zamanda sosyal bütünleşmeyi, eşitliği ve kamusal katılımı destekleyen bir alan olarak değerlendirilebilir.

3. Türk Kültüründe Boş Zaman ve Rekreasyon

Türk toplumunda boş zaman davranışları, kültürel yapı, aile ilişkileri ve toplumsal normlarla yakından bağlantılıdır (Gürbüz ve Henderson, 2021). Türkiye bağlamında boş zamanın kültürel kimlik ile ilişkisi ele alındığında, bireylerin rekreasyon faaliyetlerine katılım biçimlerinin büyük ölçüde bu kültürel

dinamikler tarafından şekillendirildiği görülmektedir. Bu çerçevede rekreasyon, çoğu zaman bireysel bir etkinlikten ziyade toplulukla birlikte gerçekleştirilen ve sosyal etkileşimi güçlendiren bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Boş zaman etkinliklerine katılımda kültürel farklılıkların belirleyici olduğu ve özellikle kentte yaşayan bireylerin rekreasyon tercihlerinin sahip oldukları kültürel altyapıya göre değişiklik gösterdiği bilinmektedir (Yerlisu Lapa, 2022). Örneğin bazı bireyler için pasif rekreasyon etkinlikleri, yani gezinti, piknik ya da sohbet gibi faaliyetler daha yaygınken; bazıları için aktif rekreasyon, yani spor, doğa yürüyüşü veya bisiklet gibi etkinlikler daha ön plandadır. Bu çeşitlilik, kentsel mekânların tasarımında dikkate alınması gereken önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Türk kültüründe boş zaman ve rekreasyon anlayışı, tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapı, gelenekler ve yaşam biçimi doğrultusunda şekillenmiştir. Geleneksel Türk toplumunda boş zaman, bireysel bir uğraş olmaktan çok, topluluk temelli etkinlikler aracılığıyla değerlendirilmiştir. Düğünler, bayramlar, panayırılar, köy seyirlik oyunları, halk oyunları ve güreş gibi sportif faaliyetler, hem eğlenme hem de toplumsal dayanışmayı güçlendirme işlevi görmüştür. Bu tür etkinlikler, bireylerin fiziksel ve ruhsal olarak yenilenmelerine katkı sağlarken, aynı zamanda kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasına da aracılık etmiştir (Hazar, 2020). Bu yönüyle rekreasyon, Türk kültüründe yalnızca boş zamanın değerlendirilmesi değil, aynı zamanda kültürel kimliğin korunması açısından da önemli bir araç olarak görülebilir. Günümüzde ise kentleşme, çalışma hayatının yoğunlaşması ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle boş zaman değerlendirme biçimlerinde belirgin değişimler yaşanmaktadır. Geleneksel rekreasyon anlayışının yanı sıra spor merkezleri, parklar, dijital oyunlar ve bireysel rekreasyon etkinlikleri daha yaygın hâle gelmiştir. Buna rağmen araştırmalar, Türk toplumunda aile ve sosyal çevre ile birlikte gerçekleştirilen rekreasyonel faaliyetlerin hâlâ önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir (Yerlisu Lapa, 2022). Bu durum, modern yaşam koşullarına rağmen kültürel değerlerin rekreasyon tercihleri üzerindeki etkisini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Türk kültüründe rekreasyon ve boş zaman anlayışı, hem geleneksel hem de modern unsurları bir arada barındıran melez bir yapı sergilemektedir (Gürbüz & Henderson, 2021).

4. Kentsel Rekreasyonun Toplumsal Dinamikleri

Rekreasyon, yalnızca bireysel bir yenilenme aracı olarak değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimin gerçekleştiği önemli bir alan olarak da değerlendirilmektedir. Rekreasyonun toplumsal boyutuna odaklanan çalışmalar, bu faaliyetlerin bireyler arasındaki sosyal ilişkileri güçlendirdiğini, toplumsal

bütünleşmeye katkı sunduğunu ve sosyal sermayeyi artırdığını ortaya koymaktadır (Hazar, 2020).

Kent mekânlarında rekreasyon, farklı sosyo-ekonomik gruplardan bireyleri ortak alanlarda bir araya getirerek toplumsal kaynaşmayı desteklemektedir. Parkta vakit geçiren yaşlı bireylerden spor yapan gençlere, çocuklarıyla zaman geçiren ailelerden kültürel etkinliklere katılan bireylere kadar geniş bir kullanıcı kitlesi, bu mekânlarda karşılaşmakta ve etkileşim kurmaktadır. Bu karşılaşmalar, kent yaşamının sosyal boyutunu güçlendirmekte ve yaşam kalitesinin artmasına katkı sunmaktadır (Jennings ve Bamkole, 2019; Kleinhans vd., 2007).

Kentsel rekreasyon, modern şehir yaşamında bireylerin boş zamanlarını değerlendirme pratiklerini çeşitlendiren ve kamusal yaşamın sürekliliğini destekleyen önemli bir alan olarak kabul edilmektedir. Kent içindeki parklar, yürüyüş yolları, kültürel etkinlik merkezleri ve spor alanları gibi mekânlar, bireylerin hem fiziksel aktivitelerde bulunmalarına hem de stresten uzaklaşmalarına olanak tanımaktadır. Bununla birlikte bu alanlar, bireylerin sosyal bağlarını geliştirmelerine de katkı sağlamaktadır. Bu açıdan rekreasyon, yalnızca dinlenme aracı olmanın ötesine geçerek kentsel yaşam kalitesinin artırılmasında stratejik bir rol üstlenmektedir (Çakır ve Kozak, 2023). Ayrıca rekreasyon faaliyetlerinin kültürel turizm ile etkileşim içinde olduğu ve bu etkileşimin bireylerin sosyal katılımını artırarak kent kimliğinin oluşumuna katkı sunduğu da vurgulanmaktadır (Turizm Akademik Dergisi).

Kentsel rekreasyon uygulamalarının planlanmasında sosyal, kültürel ve mekânsal boyutların birlikte ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda rekreasyon alanlarının erişilebilirliği, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği, bireylerin bu alanlardan yararlanma düzeyini doğrudan etkilemektedir (Çakır ve Kozak, 2023). Rekreasyonel faaliyetlerin kültürel turizm perspektifiyle değerlendirilmesi, yalnızca turistler için değil, yerel halk için de önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu durum hem ekonomik hem de sosyal açıdan çeşitli faydalar sağlamaktadır. Bu çerçevede rekreasyon, kent ekonomisine katkı sağlayan, sosyal bütünleşmeyi destekleyen ve kamusal yaşamın niteliğini artıran çok boyutlu bir planlama aracı olarak öne çıkmaktadır. Rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştiği parklar, kıyı alanları ve diğer açık kamusal mekânlar, yalnızca fiziksel ortamlar değil; aynı zamanda bireyler arası etkileşimi güçlendiren sosyal alanlardır. Bu yönüyle mekân, rekreasyon aracılığıyla bireylerin bir araya gelmesini sağlayarak toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunmakta ve kentsel yaşamın sosyal boyutunu zenginleştirmektedir (Gökmen, 2011).

Toplumun sosyo-kültürel yapısı da rekreasyonel mekânların planlanması ve kullanım biçimlerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Yaş grupları, gelir düzeyi, kültürel alışkanlıklar ve toplumsal değerler, bireylerin rekreasyon tercihlerini ve

mekânla kurdukları ilişkiyi doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle rekreasyon alanlarının planlama sürecinde toplumun ihtiyaç ve beklentilerinin dikkate alınması, hem sosyal adaletin sağlanması hem de mekânsal sürdürülebilirliğin desteklenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Nitelikli rekreasyon alanları, bireylerin yaşam doyumunu artırmanın yanı sıra toplumsal refahın ve kent kimliğinin gelişimine de katkı sunmaktadır (Karaküçük, 2014).

5. Rekreasyon Alanlarının Mekânsal Organizasyonu

Kentsel rekreasyon alanları, bireylerin farklı ihtiyaç ve beklentilerine cevap verecek şekilde çeşitlendirilmiş mekânsal düzenlemelerden oluşmaktadır. Kent içinde yer alan bu alanlar, rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine olanak tanırken aynı zamanda bireylerin yaşam kalitesine doğrudan katkı sunmaktadır. Bu kapsamda çeşitli rekreasyon mekânları farklı işlevleriyle öne çıkmaktadır.

A. Parklar ve Yeşil Alanlar

Kent parkları, bireylerin doğa ile temas kurabildiği en temel rekreasyon alanları arasında yer almaktadır. Özellikle yoğun kent yaşamının getirdiği stres ve yorgunluk düşünüldüğünde, yeşil alanların psikolojik rahatlama üzerindeki etkisi oldukça belirgindir. Bu alanlar, bireylerin hem dinlenmesine hem de sosyal etkileşim kurmasına imkân tanımaktadır. Bununla birlikte parklar, çeşitli kültürel ve sosyal etkinliklere ev sahipliği yaparak kent yaşamının önemli bir parçası hâline gelmektedir.

B. Spor Alanları

Açık ve kapalı spor alanları, aktif rekreasyon faaliyetlerinin gerçekleştirildiği başlıca mekânlar arasında bulunmaktadır. Yürüyüş yolları, bisiklet parkurları ve açık hava spor kompleksleri, bireylerin fiziksel aktivitelere katılımını teşvik eden önemli unsurlardır. Günümüzde toplumsal farkındalığın artmasıyla birlikte sağlıklı yaşam bilincinin yaygınlaşması, bu tür alanlara olan ilgiyi de artırmaktadır. Bu doğrultuda kentlerde sporu destekleyen mekânsal düzenlemelerin yaygınlaştığı görülmektedir. Katirci, Vapur ve Yüksel (2024) rekreatif amaçlı fitness yapan bireylerin katılım amaçları sağlık ve fiziksel durumlarının pozitif yönde katkı sağlamasından dolayı teşvik ediciliği arttırmaktadır (Katirci, Vapur ve Yüksel, 2024).

C. Kültürel Mekânlar

Tiyatro, müze, sergi salonları ve kütüphaneler gibi kültürel mekânlar, bireylerin kültürel rekreasyon ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol üstlenmektedir. Bu tür alanlarda düzenlenen etkinlikler, bireylerin kültürel

birikimlerini artırırken aynı zamanda toplumsal farkındalıklarının gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Kültürel mekânlar, kültürel kimliğin oluşumu ve sürdürülmesi açısından da önemli işlevler üstlenmektedir.

D. Sahil Şeritleri ve Rekreatif Kıyılar

Kıyı kentlerinde rekreasyon faaliyetleri, sahil düzenlemeleriyle birlikte daha aktif bir hâl almaktadır. Yürüyüş yolları, bisiklet parkurları, dinlenme alanları ve çeşitli sosyal etkinlikler, sahil şeritlerinin temel rekreasyon unsurlarını oluşturmaktadır. Bu alanlar, bireylerin hem fiziksel aktivitelere katılmasına hem de doğayla iç içe zaman geçirmesine olanak tanımaktadır.

6. Kültürel Kimlik ve Rekreasyon Pratikleri

Kültürel kimlik, bireylerin boş zaman davranışlarını şekillendiren temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Türk toplumunda rekreasyonun, kültürel kimliğin bir yansıması niteliğinde olduğu ve özellikle aile odaklı etkinliklerin yaygınlık gösterdiği çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur (Gürbüz ve Henderson, 2021). Bu durum, kentsel mekânların tasarımında aile kullanımına uygun düzenlemelerin önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Rekreasyonun kültürel boyutu, kent mekânlarının kullanım biçimlerinde de kendini göstermektedir. Örneğin piknik alanlarına duyulan yoğun ilgi, toplu etkinlik kültürünün önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu tür alanlar, bireylerin yalnızca dinlenmesine değil, aynı zamanda sosyal bağlarını güçlendirmesine de katkı sunmaktadır.

Günümüzde kentsel rekreasyon anlayışı, geleneksel fiziksel etkinliklerin ötesine geçerek dijital ortamları da kapsayacak şekilde genişlemektedir. Kentli bireyler artık rekreasyon ihtiyaçlarını yalnızca parklar, spor alanları veya kültürel mekânlar aracılığıyla değil; aynı zamanda dijital oyunlar ve sanal platformlar üzerinden de karşılamaktadır. Bu dönüşüm, özellikle teknolojiyle iç içe büyüyen genç nüfus açısından rekreasyon anlayışının yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır (Şahin ve Demir, 2022).

Dijital oyunların modern boş zaman etkinlikleri arasında önemli bir yer edindiği ve bireylerin sosyalleşme, stres azaltma ve bilişsel gelişim süreçlerine katkı sunduğu belirtilmektedir (Spor ve Teknoloji Dergisi). Bu durum, rekreasyonun artık yalnızca fiziksel mekânlarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda dijital ortamlarda da gerçekleşebildiğini göstermektedir.

Bu doğrultuda kentsel rekreasyon planlaması, yalnızca fiziksel mekânların düzenlenmesiyle sınırlı kalmamalı; dijital teknolojilerin sunduğu olanaklar da dikkate alınmalıdır. Dijital oyunlar, bireylere mekândan bağımsız bir rekreasyon alanı sunarken aynı zamanda farklı deneyimlerin ortaya çıkmasına da imkân

tanılmaktadır. Bu gelişmeler, rekreasyon politikalarının daha esnek ve kapsayıcı bir yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Böylece kentsel rekreasyon, fiziksel ve dijital alanların birlikte değerlendirildiği çok yönlü bir yapı hâline gelmektedir.

7. Kültürel Farklılıklar ve Rekreasyona Erişim

Kültürel farklılıkların, bireylerin rekreasyon etkinliklerine katılımı üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu görülmektedir. Kentlerde yaşayan farklı kültürel grupların rekreasyon ihtiyaçlarının ve tercihlerinin çeşitlilik gösterdiği çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Yerlisu Lapa, 2022). Bu durum, kentsel mekânların planlanmasında tek tip bir yaklaşımın yeterli olmayacağını göstermektedir.

Bu nedenle rekreasyon alanlarının tasarımında kültürel çeşitlilik göz önünde bulundurulmalı ve farklı kullanıcı gruplarına hitap edebilecek kapsayıcı düzenlemeler yapılmalıdır. Her bireyin rekreasyon alanlarına eşit ve rahat bir şekilde erişebilmesi hem sosyal adaletin sağlanması hem de kent yaşam kalitesinin artırılması açısından büyük önem taşımaktadır.

8. Toplumsal Etkiler

Kentsel rekreasyon alanlarının toplumsal etkileri oldukça geniş bir çerçevede değerlendirilebilir. Bu alanlar, bireyler arasındaki sosyal bağların güçlenmesine katkı sağlarken aynı zamanda toplumsal aidiyet duygusunun gelişmesine de destek olmaktadır.

Bunun yanı sıra, farklı sosyal grupların bir araya gelerek etkileşim kurabilmesi, toplumsal uyumun artmasına yardımcı olmaktadır. Rekreasyon alanları, bireylerin ortak mekânlarda buluşmasını sağlayarak sosyal bütünleşmeyi destekleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Bu yönüyle rekreasyon, kent yaşamının kalitesini artıran temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir.

9. Sonuç

Kentsel mekânlarda rekreasyon, kültürel, toplumsal ve mekânsal boyutlarıyla ele alınması gereken çok yönlü bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye bağlamında değerlendirildiğinde, rekreasyonun kültürel kimlikle yakından ilişkili olduğu ve bireylerin boş zaman tercihlerini büyük ölçüde kültürel yapı ile toplumsal normların belirlediği görülmektedir (Gürbüz ve Henderson, 2021; Yerlisu Lapa, 2022; Hazar, 2020).

Kent planlaması açısından rekreasyon alanlarının çeşitlendirilmesi, bu alanlara erişimin artırılması ve kültürel farklılıklara uygun mekânsal

düzenlemelerin yapılması büyük önem taşımaktadır. Bu tür düzenlemeler, bireylerin yaşam kalitesini artırmakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal bütünleşmeye de katkı sunmaktadır.

Sonuç olarak, rekreasyon alanlarının toplum sağlığı, sosyal etkileşim ve yaşam kalitesi üzerindeki olumlu etkileri göz önünde bulundurulduğunda, kentsel mekânlarda bu alanlara yönelik yatırımların artırılması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Çakır, F. ve Kozak, M. (2023). Kültürel turizm kapsamında rekreasyon faaliyetlerinin değerlendirilmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 10(1), 1-15.
- Emür, S. H. ve Onsekiz, D. (2007). Kentsel yaşam kalitesi bileşenleri arasında açık ve yeşil alanların önemi: Kayseri/Kocasinan ilçesi park alanları analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 367-396.
- Franck, K. A. ve Paxson, L. (1989). Women and urban public space. *Journal of Architecture and Planning Research*, 6(2), 121-134.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. Island Press. (Not: Kentsel alanların toplumsal etkileşim ve kimlik oluşturma gücü üzerine dünya çapında kabul gören temel kaynaktır.)
- Gökmen, H. (2011). *Rekreasyon ve serbest zaman yönetimi*. Karahan Kitabevi.
- Gürbüz, B. ve Henderson, K. (2021). Leisure and cultural identity: Reflections from the Turkish context. *Leisure Studies*, 40(2), 200-212. <https://doi.org/10.1080/02614367.2020.1831046>
- Hazar, A. (2020). *Rekreasyon ve boş zaman değerlendirme*. Detay Yayıncılık.
- Hazar, A. (2020). *Rekreasyonun toplumsal boyutu*. Detay Yayıncılık.
- Jennings, V. ve Bamkole, O. (2019). The relationship between social cohesion and urban green space: An avenue for health promotion. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(3), 452. <https://doi.org/10.3390/ijerph16030452>
- Karakaya, N. ve Cengiz Taşlı, T. (2019). Yaşam kalitesinin arttırılmasında kent parklarının önemi: Eskişehir ili örneğinde incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 1018-1051. <https://doi.org/10.26466/opus.590962>
- Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon: Boş zamanları değerlendirme* (8. baskı). Gazi Kitabevi. (Not: Türkiye'de rekreasyonun fiziksel ve zihinsel yenilenme tanımı için en çok atıf alan yerli kaynaktır.)
- Karaküçük, S. (2014). *Rekreasyon: Boş zamanları değerlendirme*. Gazi Kitabevi.
- Katirci, B., Vapur, M., & Yüksel, O. (2024). Rekreatif Amaçlı Fitness Yapan Bireylerin Geleneksel Kuvvet Antrenmanları ve Amrap Modeli Crossfit Antrenmanlarının Performans Parametrelerine Etkisinin Karşılaştırılması. *Journal of Physical Education and Sports Studies*, 16(2), 129-146.
- Kleinhans, R., Priemus, H. ve Engbersen, G. (2007). Social interactions in urban parks: Stimulating social cohesion? *Urban Forestry & Urban Greening*, 6(1), 15-25. <https://doi.org/10.1016/j.ufug.2007.02.003> (Not: *Künyedeki yil ve cilt bilgisi orijinal yayına göre düzeltilmiştir*).

- Koca, C. (2021). Kültürel rekreasyon ve toplumsal cinsiyet rolleri. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 32(Özel Sayı), 45-58.
- Kraus, R. G. (2001). *Recreation and leisure in modern society* (7. baskı). Jones & Bartlett Learning.
- Polat, A. T. ve Önder, S. (2004). Kent parkı kavramı ve Konya kenti için bir kent parkı örneği. *Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 18(34), 76-86.
- Spracklen, K. (2011). *Leisure and society*. Palgrave Macmillan.
- Şahin, E. ve Demir, S. (2022). Dijital oyunlar ve boş zaman: Yeni bir rekreasyon biçimi. *Spor ve Teknoloji Dergisi*, 2(1), 12-25.
- Torkildsen, G. (2005). *Recreation and leisure management* (5. baskı). Routledge.
- Yerlisu Lapa, T. (2022). Boş zaman etkinliklerine katılımıda kültürel farklılıklar. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 27(2), 85-100.

5.Bölüm

Kültürel Rekreasyon ve Turizm İlişkisi

Ali TÜRKER¹
Lina KIZILCA²

---

¹ Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Karaman, Türkiye, aliturker@kmu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-8127-2961

² Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Karaman, Türkiye, fajdmnd@gmail.com, Orcid: 0009-0004-5332-2852

Giriş

Boş zaman, günümüzde bireylerin yaşam biçimi açısından büyük önem taşıyan bir unsur olarak kabul edilmektedir. Rekreasyon ise kişilerin gönüllü olarak katıldıkları, anlamlı ve keyifli boş zaman etkinlikleri şeklinde tanımlanmaktadır (Cordes, 2013). Dünya Boş Zaman Örgütü (World Leisure Organization-WLO, 2008) tarafından yapılan tanıma göre boş zaman; bireylerin ve içinde yaşadıkları toplumların kültürel, ekonomik ve sosyal gelişimine katkı sağlamanın yanı sıra, yaşam kalitesini ve refah düzeyini yükseltmede etkili bir rol oynamaktadır.

Boş zaman bir nevi hayatın gerekliliklerini icra ettikten sonraki arda kalan zamandır. Yani boş zaman iş yaşamı dışına çıkabilme ve bireyi yenileyen, rahatlatan ve bireye haz veren değerlere ulaşabilme kapasitesi şeklinde izah edilebilir (Karaküçük, 1999).

Rekreasyon, bireylerin günlük yaşamın monotonluğundan uzaklaşmak amacıyla gönüllü olarak katıldıkları, kişiye haz veren ve herhangi bir kazanç amacı taşımayan sosyal, kültürel veya sportif etkinlikleri ifade etmektedir. Bu etkinlikler bireyin hem dinlenmesine hem de diğer insanlarla etkileşim kurarak toplumsal yaşam içinde aktif bir rol üstlenmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca rekreasyon, bireyin zorunlu iş ve sorumluluklarının ardından yenilenmesini sağlayan gönüllü faaliyetler olarak da tanımlanmaktadır (Zorba ve Yermakhanov, 2022).

Rekreasyonun birey ve toplum üzerindeki etkileri, özellikle yoğun iş yaşamı olan günümüz toplumlarında daha belirgin hale gelmiştir. İnsanlar, temel gereksinimlerini karşılamak için çalışmak zorundadır; ancak bu, bireylerin yaşamlarının yalnızca iş ile sınırlı olduğu anlamına gelmez. 20. Yüzyılın sonlarından itibaren, insanların dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarında önemli bir artış gözlenmiş, bu ihtiyaçlar çeşitlenmiş ve serbest zamanın değerlendirilme biçimleri değişime uğramıştır. Kapitalist toplumlarda öncelikli kabul edilen “iş ve çalışma” anlayışı, giderek “dinlenme ve eğlence” ile dengelenmeye başlamıştır. Çalışma sürelerinin kısalmasıyla birlikte bireylerin serbest zamanlarını nasıl değerlendirecekleri konusu önem kazanmıştır. Bu süreçte, serbest zamanın etkili ve anlamlı biçimde kullanılması, bireylerin fiziksel ve zihinsel olarak yenilenmelerine katkı sağlamaktadır. Çalışan bireyler, çeşitli rekreasyon etkinliklerine katılarak enerjilerini yeniden kazanmakta, yaşam bağlarını güçlendirmekte ve genel sağlık durumlarını olumlu yönde etkilemektedir. Böylece rekreasyon, sadece bireysel bir gereksinim olarak kalmayıp toplumsal açıdan da önem kazanmaktadır; zira toplumsal etkileşim ve paylaşım ortamları yaratmakta, bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmekte ve toplum içindeki uyum süreçlerine destek olmaktadır (Kılıç ve Şener, 2013). Boş zaman yönetiminde

cinsiyet etkeni faaliyetlerin planlamasında önmeli role sahiptir (Er, Demirel ve Çuhadar, 2020).

Rekreasyonel faaliyetler, ziyaret edilen alanlarda hem yerel halkın hem de ziyaretçilerin kültürel mirası, doğal ve yapılı çevreyi anlamasına ve deneyimlemesine yardımcı olmaktadır. Bu etkileşim, bireylerin çevresel sorumluluk bilincini geliştirmelerine ve yeni nesil sorumlu tüketicilerin oluşumuna katkı sağlamaktadır. Ayrıca rekreasyon, iyi çevresel uygulamaların gelişmesini destekler, yerel olanakları, ulaşım sistemlerini ve iletişim ağlarını güçlendirir. Korunan alanlarda gerçekleştirilen rekreasyon faaliyetleri, alanların kendi finansal sürdürülebilirliklerini sağlayabilmelerine imkan tanımaktadır (Açıkdilli, 2023).

Kültürel ekosistem hizmetleri, insanların ekosistemlerden elde ettiği somut olmayan faydaları kapsar; bu faydalar arasında bilişsel gelişim, derin düşünme, değerlendirme, ilham alma, estetik deneyimler ve rekreasyonel aktiviteler yer almaktadır. Rekreasyonel ekosistem hizmetleri (RES), bireylerin doğa ile etkileşimi yoluyla sosyal, fiziksel ve psikolojik gelişimlerine katkıda bulunur. Bu hizmetler, insanların doğal çevreyi takdir etmesine ve çeşitli aktivitelerle doğadan zevk almasına imkan tanıırken, ekosistem faydalarının doğrudan deneyimlenmesini sağlar. RES kavramı, özellikle artan rekreasyon ihtiyaçları nedeniyle kentsel planlama ve sürdürülebilir mekan tasarımında önemli bir araç olarak önem kazanmaktadır (Bingül Bulut ve Demirel, 2021).

Bir başka ifadeyle boş zaman kişinin iş zamanı ve fizyolojik ihtiyaçlarını (yeme, içme, uyku vb.) karşıladığı zaman dışında kalan tamamen kişinin tasavvuruna ve tercihinine kalmış, bireysel veya grup halinde özgürce yapılan faaliyetlere ayrılan zaman aralığı olarak tanımlanabilir (Arslan, 1996). Bu yönüyle bazı sosyologlar geleneği modernliğin zıddı şeklinde konumlandırmakta ve modernleşmenin ancak geleneksel yapının oluşturduğu döngülerin kırılmasıyla mümkün olacağını savunmaktadır (Gencer, 2010). Ne var ki son yıllarda yapılan çalışmalar bu görüşün giderek zayıfladığını ortaya koymaktadır. Sözde “ilkel” olarak nitelendirilen toplumların gelenekleri üzerine yürütülen araştırmalar, bu toplulukların yüksek insani değerlere sahip olduğunu kanıtlamış ve “ilkel” terimi antropolojik literatürden büyük ölçüde çıkarılmıştır (Yılmaz, 2005). Gelenekler çerçevesinde ortaya çıkan deneyimler ve uygulamalar, toplumun yaşam biçimini temsil eden semboller haline gelmektedir. Bu semboller ise o toplumun kültürel değerleri olarak tanımlanır (Özer, 2021).

Toplum; gelir düzeyi, yaş, yerleşim yeri gibi farklılıklara sahip çok sayıda bireyden oluşan heterojen bir yapı arz etse de (İmirgi, 2005), geleneksel rekreasyon faaliyetleri bu bireylerin bir araya gelmesini sağlayarak etkileşim

ortamı yaratır, sosyal bağları güçlendirir ve bireylerin/grupların topluma uyum sürecine önemli katkı sunar (Arslan Kalay vd., 2018).

Geleneksel rekreasyon etkinlikleri, somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasına aracılık etmektedir. Bu bağlamda, kültür turizmi sayesinde somut ve somut olmayan kültürel değerler turistik birer ürün haline getirilerek korunabilmekte; söz konusu değerlerin turistik ürünler haline getirilmesi, maddi kazanç sağlama aracına dönüşürken, yerel halkın bu değerlere sahip çıkmasına da katkı sağlamaktadır (Baykan, 2007).

1. Turizm Kavramı

Genel olarak turizm olgusu ortaya çıkışı, gelişimi ve yarattığı etkiler açısından incelendiğinde son derece karmaşık ve çok boyutlu bir yapı sergiler. Ayrıca turizmin doğuşunda ve sonraki evrelerinde ekonomik, toplumsal, teknolojik ve kültürel pek çok faktör bir arada rol oynamaktadır. Buna ek olarak turizm, çok sayıda bilim dalıyla karşılıklı ilişki içindedir. Özellikle coğrafya bilimi de özellikle turizm etkinliklerinin gerçekleştiği mekânla doğrudan iç içe olması nedeniyle bu alanla yakından ilgilenmektedir; çünkü turizm ile coğrafyayı birbirine bağlayan çok sayıda ortak unsur bulunmaktadır (Güngör ve Adıgüzel, 2022).

Kültürel turizm, kişilerin tamamen ya da kısmen bir toplumun, bölgenin, grubun ya da kuruluşun tarihi, sanatsal, bilimsel özellikleri ya da yaşam biçimi ve miras sunumlarına motive olarak bunları ziyaret etmesi şeklinde tanımlanmaktadır (McKercher ve Cros, 2002).

Bu bağlamda; gelenekler, dini uygulamalar, folklorik özellikler, el sanatları, tarihi binalar, arkeolojik alanlar, sit alanları, mimari özellikler, anıtsal yapılar, tiyatro faaliyetleri gibi kültürel unsurlar başlıca kültürel turizm çekicilikleri arasında yer almaktadır. Kültürel unsurlara, yerlere, kimliklere, hikayelere ve kültürel etkinliklere olan ilginin artması, kültür ve miras ürünlerinin turizm kapsamında görünür ve deneyimlenebilir hâle gelmesini sağlamaktadır (Baykan, 2007).

Buna ek olarak turistlerin bir ülkeye gelmesi, yerel halkın yaşam biçimini etkilemektedir. Dolayısıyla ziyaretçilerin sergiledikleri davranışlar ile ev sahibi toplumun bireyleri arasında kurulan kişisel etkileşimler, genellikle o bölgedeki insanların hayat tarzları ve tutumları üzerinde belirgin bir değişim yaratmaktadır. Bu etkinin en açık biçimde gözlemlendiği durumlar ise çoğunlukla Kuzey Amerika ya da Batı Avrupa kökenli turistlerin; primitive kabul edilen bir kültüre, düşük yaşam standartlarına ve görece az gelişmiş bir nüfusa sahip gelişmekte olan ülkeleri ziyaret etmesiyle ortaya çıkmaktadır (Civelek, 2010).

1.1. Rekreasyon ve Turizm İlişkisi

Boş zaman, var oluş için gerekli olanın ötesinde, bireyin kendi tercih ve kararlarına göre kullanabileceği, keyfi ve isteğe bağlı bir zaman dilimidir. Bu durum, özellikle büyük şehirlerde yaşayan bireylerin yoğun kent yaşamından uzaklaşarak rekreasyonel etkinliklere katılma ihtiyacını karşılamaktadır (Brightbill, 1960).

Günümüzde rekreasyonel etkinlikler, turizm geliştirme ve pazarlama stratejilerinin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Bu alan “etkinlik turizmi” olarak adlandırılmakta ve “turistik çekicilik yaratmak amacıyla etkinliklerin planlı, sistematik şekilde geliştirilmesi, organize edilmesi ve pazarlanması” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çerçevede rekreatif etkinliklerin destinasyona güçlü bir imaj kazandırdığı ifade edilmektedir (Tassiopoulos, 2005).

2. Kültürel Turizm

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra turizm beklentileri ve seyahat türleri çeşitlendikçe, kültürel temelli turizm faaliyetlerine olan ilgi sürekli yükselmektedir. Bu gelişme sonucunda kültürel zenginliği yüksek kentler, sahip oldukları güçlü çekicilik unsurlarıyla önemli turizm destinasyonlarına dönüşmektedir (Tapur, 2009; Doğaner, 2013; Güngör, 2018).

Dünya Turizm Örgütü (UNWTO), yeni yüzyılın yükselen trendleri arasında kültürel turizmi özellikle vurgulamakta; bu alanın gelecekte daha da büyüyen yüzyılın en çekici turizm merkezlerini oluşturacağını öngörmektedir (Akova, 2018). Kültürel turizm, seyahat olgusunun ortaya çıktığı ilk dönemlerden günümüze dek varlığını sürdürmüştür; ancak değişen koşullar doğrultusunda kültür algısı ve turistik çekim gücü de dönüşüm geçirmiştir. Kültür-turizm ilişkisi dönem ekonomik kalkınma ve büyümenin en önemli itici güçlerinden biri olarak değerlendirilmiştir (Emekli, 2021).

Kültür turizmi, oldukça geniş bir yelpazeye sahip olan turizm türlerinden biridir. Bu kapsamda yalnızca müzeler, tarihî yapılar, arkeolojik alanlar ve mimari eserler gibi somut miras unsurları değil; gelenek-görenekler, inanç sistemleri, yerel yemek kültürü, festivaller ve geleneksel oyunlar gibi somut olmayan kültürel değerler de yer almaktadır (Öztürk vd., 2020).

Kültür turistlerini bir destinasyona çeken temel motivasyon, farklı kültürlerle duyulan merak ve keşfetme isteğidir (Hargrove, 2014). Kültürel zenginliğini ve doğal kaynaklarını başarılı bir şekilde koruyan bölgeler, bu özellikleriyle insanlarda ilgi uyandırarak ziyaretçi sayısını önemli ölçüde artırmaktadır (Alkan, 2015). Türkiye adeta bir açık hava müzesidir. Turistin yaptığı her faaliyette, gittiği her yerde ve tattığı her otantik yiyecekte kültür ve coğrafi güzellikler bir arada bulunmakta ve bu zenginlikler herkesin görebileceği şekilde açık alanlarda

sergilenmektedir. Coğrafi konumu itibarıyla Asya, Avrupa ve Afrika arasında birleştirici bir rol üstlenen Türkiye, sahip olduğu kültürel mirasla da öne çıkmaktadır. Örf ve adetler, gastronomi, tarih, müzik, resim, din, mimari yapılar, el sanatları ve giyim tarzı gibi unsurlar, ülkenin dikkate değer kültürel zenginlikleri arasında yer almaktadır (Bandeoğlu, 2016).

Bu zengin birikim, ülkemizin değerlerinin uluslararası alanda tanıtılmasına olanak vermiş ve kültürel turizmin temelini oluşturarak küresel ölçekte önem kazanmasını sağlamıştır. Kültürel turizmin hem sunulmasında hem de sürdürülebilirliğinde, yapılı çevrenin (tarihî yapıların, kent dokusunun ve mimari unsurların) rolü belirleyici niteliktedir (Arslan ve Mutlu, 2021).

Kültürel miras, toplumun geçmişinden günümüze taşınan tüm somut ve somut olmayan değerleri kapsar ve bu mirasın korunması, toplumun geçmişi, bugünü ve geleceği arasındaki bağ açısından büyük önem taşımaktadır (Onur, 2020). Taylor'a göre kültür veya uygarlık, bir toplumun üyesi olarak bireyin öğrendiği bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür (Güvenç, 2010). Bir başka tanıma göre kültür, topluluk hâlinde yaşayan bireylerin sistemli olarak adet biçimlerini, inançlarını ve davranış kalıplarını anlama, yapılandırma ve düzenleme sürecine dair bir kavramdır (Çakmak, 2020).

Günümüzde kültür, sanat ve turizm festivalleri, toplumların hem kültürel hem de ekonomik hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Bu festivaller, bireylerin bir araya gelip ortak kültürel değerleri paylaşmasına imkân tanıyarak toplumlar arasında güçlü bağlar kuran değerli platformlar işlevi görmektedir. Kültür festivalleri yerel kimliği ve değerleri öne çıkararak kültürel çeşitliliğin zenginleşmesine katkıda bulunurken, sanat festivalleri ise sanatın birleştirici gücünü ve farklı ifade biçimlerini vurgulayarak insanları ortak bir deneyim etrafında buluşturmaktadır (Mazlum, 2024).

3. Turizmin Kültür Üstüne Etkisi

Her milletin sahip olduğu kültürel değerler ve varlıklar, yalnızca korunduklarında ve etkili biçimde yönetildiklerinde sürdürülebilirlik kazanır. Tarihi alanlar ve müzeler gibi kültürel mekanların sunumu ve korunması, bu bağlamda büyük önem taşır. Ancak modern toplumlarda kültürel varlıkların korunması birçok zorlukla karşılaşmaktadır. Endüstrileşme, hızlı kentleşme, ikinci konut kullanımındaki artış ve turizm faaliyetlerinin yoğunlaşması, bu değerler üzerinde baskı yaratmakta ve olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır. Geçmişte neredeyse tamamen bakir kalan birçok antik kent, günümüzde bahsedilen nedenlerle büyük ölçüde tahrip olmuş ve bazıları yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, kültürel mirasın korunmasının ve

sürdürülebilir yönetiminin ne kadar kritik olduğunu ortaya koymaktadır (Baykan 2007).

Buna ek olarak turistlerin bir ülkeye gelmesi, yerel halkın yaşam biçimini etkilemektedir. Dolayısıyla ziyaretçilerin sergiledikleri davranışlar ile ev sahibi toplumun bireyleri arasında kurulan kişisel etkileşimler, genellikle o bölgedeki insanların hayat tarzları ve tutumları üzerinde belirgin bir değişim yaratmaktadır. Bu etkinin en açık biçimde gözlemlendiği durumlar ise çoğunlukla Kuzey Amerika ya da Batı Avrupa kökenli turistlerin; primitive kabul edilen bir kültüre, düşük yaşam standartlarına ve görece az gelişmiş bir nüfusa sahip gelişmekte olan ülkeleri ziyaret etmesiyle ortaya çıkmaktadır (Civelek, 2010).

Turizmin yerel ekonomiler ve kültürel üretim üzerindeki etkisi, avantaj ve dezavantajlarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Birçok bölgede geleneksel el sanatlarının yeniden canlandığı gözlenmiştir. Bu bağlamda Tunus ve Kıbrıs'ta çömlekçilik, dokumacılık, nakış ve mücevher yapımı; Malta'da ise örgü, tekstil, cam sanatı ve halk dansları turizm sayesinde yeniden yaygınlaşmış, hatta yeni dans koreografileri geliştirilmiştir. Benzer şekilde, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Batı Afrika oyma sanatı turist ilgisiyle yeni bir soluk almış; sanatçılar geleneksel formları temel alarak yenilikçi stil ve biçimler üretmiştir. Bahamalar'da pamuklu kumaşlara uygulanan batık tekniği de turizmle birlikte oldukça kârlı bir ekonomik faaliyet koluna dönüşmüştür (Korkmaz, 1990).

Turizm faaliyetleri, sadece ekonomik kazanımlar sağlamakla kalmaz; aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesinde de önemli bir rol oynar. Ülkemizde kültür turizmi kapsamında öne çıkan somut kültürel değerler, ören yerleri, saraylar, hanlar ve antik kentlerdir. Örneğin, Kapadokya, Topkapı Sarayı, Efes Antik Kenti ve Aspendos Tiyatrosu gibi pek çok tarihi ve kültürel yapı, günümüzde müze veya turistik alan olarak ziyaretçilere sunulmaktadır. Bununla birlikte, somut olmayan kültürel miras unsurları da turizmde giderek artan bir biçimde değerlendirilmekte ve turistik ürün hâline getirilmektedir. El işçiliği örnekleri (ebru, hat, sedef kakma vb.), sema gösterileri ve halk oyunları, sadece kültürel değerleri yaşatmakla kalmamakta; aynı zamanda ziyaretçilere otantik deneyimler sunarak kültür-turizm ilişkisinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkisi yalnızca fiziksel eserlerin korunmasıyla sınırlı kalmayıp, yerel halkın kültürel değerlerine sahip çıkmasını ve bu değerlerin sürdürülebilir bir şekilde yaşatılmasını teşvik etmektedir (Türker ve Çelik, 2012).

Kültür turizminin kapsamı son derece geniştir. Bu turizm türüne katılan ziyaretçiler; arkeolojik sit alanlarını, müzeleri, tarihi ve mimari yapıları, sanat galerilerini, festivalleri, heykel ve anıtları, müzik-dans etkinliklerini, tiyatro temsillerini ve dini bayramları görmek, deneyimlemek ve bizzat katılmak

amacıyla seyahat etmektedirler (Richards, 2001). Başka bir ifadeyle, turistler hem yeni ve farklı deneyimler elde etmek hem de bu kültürel unsurları yakından tanıyıp öğrenmek için kültür turizmi faaliyetlerine yönelmektedirler (Huh, 2002).

Kültürel turizm motivasyonunu oluşturan temel unsurlar arasında tarihi eserler ve ören yerleri, destinasyonun geleneksel mutfağı ve yemek-içecek kültürü ile farklı dinlere ait kutsal mekânlar ve değerler yer almaktadır. Bununla birlikte, turistler için bu unsurlardan hangisinin daha öncelikli ya da baskın olduğunu kesin olarak belirlemek oldukça güçtür (Küçükaltan vd., 2005).

Sonuç

Sonuç olarak, turizm olgusu yalnızca bireylerin yaşadığı çevrenin dışına çıkarak yeni deneyimler kazanmasını sağlayan bir hareketten ibaret değildir; aynı zamanda ekonomik, kültürel, sosyal ve teknolojik pek çok boyutu bir araya getiren çok yönlü bir süreçtir. Turizmin tarihsel gelişimi ve çeşitlenen seyahat türleri, kültürel unsurların turistik deneyimin temel belirleyicisi hâline gelmesini sağlamıştır. Bu süreçte turistler ile ev sahibi toplum arasında kurulan etkileşimler, hem bireylerin hem de toplulukların yaşam biçimleri, tutumları ve değer algıları üzerinde belirgin değişimler yaratmaktadır.

Kültür turizmi, somut ve somut olmayan miras unsurlarını bir araya getirerek hem toplumların geçmişini korumasına hem de ekonomik ve sosyal kalkınmalarına katkıda bulunmasına imkân tanımaktadır. Geleneksel rekreasyon faaliyetleri ve kültürel etkinlikler, toplumsal bağları güçlendirirken aynı zamanda turizmin çekicilik unsurlarını oluşturmaktadır. Böylece turizm, kültürel mirasın korunması ve aktarımında merkezi bir rol oynamakta; kültür, sanat ve festivaller aracılığıyla bireylerin deneyimsel öğrenmesini ve kültürel zenginliğin paylaşılmasını mümkün kılmaktadır.

Özetle, turizm ve rekreasyon faaliyetleri, ekonomik ve kültürel açıdan karşılıklı etkileşim içerisinde değerlendirildiğinde, toplumların sosyal yapısını güçlendiren, kültürel değerleri görünür hâle getiren ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, turizmin çok boyutlu etkilerini anlamak, yalnızca sektörel stratejiler geliştirmek açısından değil, aynı zamanda kültürel mirasın korunması ve toplumların sosyal refahının artırılması açısından da büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Açıkdilli, R. (2023). Milli parklardaki rekreasyon faaliyetlerinin toplumsal işlevleri. *Journal of Global Sport and Education Research*, 6(3), 13-26.
- Akova, İ. (2018). Coğrafya ve Turizm. E. Duran & Ö. Sertkaya Doğan (Ed.), *Türkiye Turizm Coğrafyası* içinde (ss. 165-195). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Alkan, C. (2015). Doğal ve kültürel varlıklara dayalı turistik ürün çeşitlendirmesi ve sürdürülebilirliği literatür çalışması. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(19).
- Arslan Kalay, H., Şahin, S., & Meriç, S. (2018). Mimari mirasın turizme açılmasının mimars mirasın korunmasına etkisi: Sanat tarihi ve turizm öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Ordu Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(1).
- Arslan, B., Mutlu, M. (2021). Kültürel Turizm Yapılarında Özgürleştirilen Erişilebilir Tasarım Kavramı.
- Arslan, S. (1996). Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumuna Bağlı Yurtlarda Kalan Bayan Öğrencilerin Boş Zamanları Değerlendirme Sorunları Üzerine Bir Araştırma, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalı, Ankara.
- Bandoğlu, Z. (2016). Türkiye’de Kültür Turizmi Potansiyeli üzerine bir değerlendirme.
- Bertan, S. (2009). Turizmin Çevre Üzerinde Yarattığı Etkiler: Pamukkale Örneği. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bingül Bulut, M. B., & Demirel, Ö. (2021). Tarihi Çeşnigir Köprüsü ve Kanyonu Rekreasyon Alanı Kültürel Ekosistem Hizmetlerinin Değerlendirilmesi.
- Brightbill, C. K. (1960). The challenge of leisure .
- Civelek, A. (2010). Turizm Sosyal Yapıya ve Sosyal Değişmeye Etkileri.
- Cordes, K. A. (2013). Applications in recreation & leisure: For today and the future (4th ed.). Sagamore Publishing (or Venture Publishing).
- Çakmak, S. (2020). Kültürel Miras Yaklaşımıyla “Türkiye: Potansiyelini Keşfet” Logosunun Simgesel Olarak Çözümlemesi. *İdil*, 65, 155-164.
- Emekli, G. (2021). Coğrafya, turizm, kültür ilişkilerinin turizm coğrafyasına yansımaları ve kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30(2), 405-428.
- Er, Y., Demirel, M., & Çuhadar, A. (2020). Investigation of leisure management skills and leisure boredom in university students in terms of different variables. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 9(6), 49-54.
- Gencer, B. (2010). Modern Dünyada Gelenek ve Geleneksencilik. *Eskiyeni*, (16).

- Güngör, Ş., & Adıgüzel, F. (2022). Turizm ve coğrafya etkileşimi. İ. İlhan & A. G. Özkoç (Ed.), *Disiplinler arası Boyutlarıyla Turizm* içinde. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Güvenç, B. (2010). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Hargrove, C. (2014). *Cultural Tourism: Attracting Visitors and Their Spending*. National Cultural Districts Exchange.
- Huh, J. (2002). *Tourist Satisfaction With Cultural/Heritage Sites: The Virginia Historic Triangle*, The Faculty Of The Virginia Polytechnic Institute And State University In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Master Of Science In Hospitality And Tourism Management, Virginia.
- İmirgi, A. (2005). *Festival kavramı üzerine düşünceler*. Millî Folklor, 65. Yayınevi.
- İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi. (2014). *Kültürel Mirasın Korunması, İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP)*. Rehber Kitabı, Haziran.
- Karaküçük, S. (1999). *Rekreasyon boş zaman değerlendirme*. (Altıncı Baskı). Ankara: Bağırhan.
- Korkmaz, S. (1990). Turizmin ekonomik ve sosyal etkileri.
- Kılıç, M., & Şener, G. (2013). Üniversite öğrencilerinin rekreasyon etkinliklerine katılımlarındaki sosyolojik etkenler ve yapısal kısıtlamalar. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 220-227.
- Küçükaltan, D., Oğuzhan, A., Apak, S., & Boyacıoğlu, E. Z. (2005). Bölgesel kalkınmada kültürel turizmin etkisi: Kırkpınar Yağlı Güreşleri Örneği. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-22.
- Mazlum, H. (2024). Kültür Turizmi bağlamında festival Afişlerinin içerik ve biçim analizi: Balıkesir örneği. *Journal of Humanities And Tourism Research*, 14(4), 524-538.
- McKercher, B. & Cros, H. (2002). *Cultural tourism the partnership Between tourism and cultural heritage management*. Binghamton: The Haworth Hospitality Press.
- Baykan, E. (2007). Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 30-49.
- Onur, B. (2020). 8.1.1. Modern Architecture in Karabük: Building Cultural Heritage. In: F. Türkmen (Ed.), *Cultural Heritage and Tourism*, Peter Lang Publications, 145-160.

- Özer, S. (2021). Kültür Turizmi ve Festivaller. İçinde S. Kiliç (Ed.), Halkbilimi Bağlamında Türkiye’de Kültürel Turizm, ss. 72-87, Konya: Eğitim Yayınevi.
- Öztürk, S., Işınkaralar, Ö., Yılmaz, D., & İhtiyar, M. (2020). Koruma yaklaşımı olarak tarihi bir güzergâhın kültür rotasına dönüştürülmesi: Kastamonu Örneği. *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 9(2).
- Richards, G. (2001). *Cultural attractions and european tourism*. New York: Cabi Publishing.
- Tapur, T. (2009). Konya ilinde kültür ve inanç turizmi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 473-493.
- Tassiopoulos, D. (2005). *Event management: A Professional and developmental approach* (2nd Edition). Juta Academic, South Africa.
- Türker, A., & Çelik, İ. (2012). Somut olmayan kültürel miras unsurlarının turistik ürün olarak geliştirilmesine yönelik alternatif öneriler. *Yeni Fikir Dergisi*, 4(9), 86-98.
- UNWTO. (2018). Report on tourism and culture synergies. Madrid: UNWTO.
- World Leisure Organization. (2008). Québec Declaration: Leisure, essential to community development. *Adopted at the 10th World Leisure Congress*, Québec City, Canada.
- Yılmaz, Z. H. (2005). Gelenek, gelenekçilik ve gelenekselcilik. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 1(3).
- Zorba, E., & Yermakhanov, B. (2022). Rekreasyonda yaşam kalitesi ve fiziksel aktivitenin yeri ve önemi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 443-459.

6.Bölüm

Amatör Spor Kulüplerinde Yönetimsel ve Mali Sorunlar

Muhammed Kadir UÇKAN¹
Yeşim ÇOLAK²

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. ucankadir2002@gmail.com. ORCID No: 0009-0003-2164-2483

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. yeesimcolak@gmail.com. ORCID No:0009-0001-6292-6162

Giriş

Spor birey ve toplum sağlığı oluşturma açısından önemli bedensel etkinliklerdir. Spor için öncelikli amacın bireyin sağlığının korunması ve devam ettirilmesi olarak görülmektedir (Özbay, vd. 2024). Spor kulüpleri profesyonel ve amatör düzeyde olarak bir veya birden fazla branş da mücadele eden kurumlardır. Bireysel veya takım olarak mücadele eden kulüpler sporun gelişimi için önem arz etmektedir (Akoğlu, vd. 2025). Amatör İlk amacı gelir elde etmek olmaksızın bireysel veya takım sporlarına katılan kişi anlamında kullanılır. Amatör spor ise bireylerin sosyalleşmek, spor yapmak için bir araya gelerek kurduğu kulüpler vasıtasıyla yapılan aktivitelerdir. Sporcuların maddi kazanç beklemeden hobi olarak yapması amatör sporu, profesyonel spordan ayıran en önemli husustur. Amatör sporlar sedanter bireyler için sağlık açısından gelişime yararlıdır (Bayrak, 2023). Türkiye’de sporda profesyonellik kavramı 1951 yılında başlamıştır. 1951 yılında futbol profesyonel ligi kurulmuş ve futbol profesyonel statüye kavuşmuştur. Ancak bugün gelinen noktada sadece futbol profesyonel spor branşı olarak kabul görmektedir (Günakan ve Ataçoğu, 2021). Türkiye’de sadece futbol profesyonel seviyede olsa da futbol dışında diğer branşlarda Avrupa’da kulüp ve ülke bazında şampiyonluklar yaşamaktayız. Amatör spor kulüplerinin sorunları araştırıldığında genel olarak finans, mevzuat ve gönüllülerin niteliksiz olması gelmektedir. Diğer sorunlar doğrudan veya dolaylı olarak bu sorunlardan türemektedir.

Türkiye’deki Amatör Spor Kulüplerinin Genel Yapısı

Türkiye’de amatör statüsünde bulunan branşlar ve kulüpler için çeşitli sorunlar baş göstermektedir. Bu sorunlar kulüpler tarafından doğru şekilde yönetilmediği takdirde başka bir sorunun kaynağı olabilmektedir. Kulüplerin karşılaştığı sorunlar açısından en önemli ve diğer sorunları ortaya çıkarma açısından en büyük tehdit finansal sorunlar olarak kabul edilmektedir. Kendi gelir kaynakları olmayan kulüpler sponsor ve yardımlar ile varlığını devam ettirme çabasıdadır. Spor kulüplerinin herkes için spor anlayışından uzak olması, yarışma mantığı üzerine kurulu olması taraftar gönüllülüğünün kısıtlı olduğu örgütlenme yapısını ve birlikte yapılan sosyal aktiviteleri kısıtlı kılmaktadır. Türkiye’de sadece futbol branşı profesyonel kabul edilmektedir. Medyada futbol dışındaki branşlar az yer kaplamakta ve bu durum sporun geniş kitlelere ulaşımı konusunda sınırlandırmaktadır. Türkiye’deki spor yöneticiliği konusu, önemli sorunlardan biri olarak görülmektedir. Kulüplerin dernek statüsünde olması ve gönüllülük esasıyla çalışacak gönüllülere ihtiyaç duyması bu yapıların nitelikli insan gücü konusunda zayıf kalmasını neden olmaktadır. Bu sorunların giderilmesi adına federasyonlar, belediyeler ve diğer bazı kuruluşlar tarafından

birçok alanda çalışma ve yatırımlar yapılmaktadır. Amatör olarak kabul edilen branşların geliştirilmesi, herkes için spor anlayışına yönelmesi ve geniş kitlelere ulaşması amacıyla gerçekleştirilen yönetimsel ve ekonomik çalışmalar amatör spor dallarının önem kazanmasına desteklemektedir (Günakan ve Ataçoğu, 2021). Bu çalışmalar kitlelerin spor faaliyetlerine duydukları ilgiyi arttırmakta ve medya tarafından daha görünür hale gelmesini sağlamaktadır. Gelişmeler spor kavramının ekonomik tarafının güçlenmesini ve profesyonelleşmesini sağlamaktadır (Kaplan, 2023).

Türkiye’de Amatör Spor Kulüplerin Sürdürülebilirliği

Türkiye’deki amatör spor kulüpleri gelirlerini sponsor, bağış ve yardımlar sonucunda oluşturmaları geleceğe yönelik sağlam adımları atmalarının önüne geçer. Kısıtlı olan bu gelirler kulübün o anlık ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullanılır ve genelde yetersizdir. Kendilerine ait tesislerin bulunmaması ve sürekli sporcuların antrenman yapabilmek için yolculuk etmek zorunda olması para kazanmayan sporcular için bir sorun haline gelmektedir. Kulüplerin tesis sorununu çözememesi sporcuları, spordan uzaklaştırmaktadır. Amatör sporcular genel olarak kazanç sağlayamamakta veya yol, yemek parası gibi ufak ödenekler almaktadır. Özellikle bireysel sporlarla ilgilenen sporcular kendi kamp giderlerini, müsabaka için gerekli ekipmanlarını hatta sağlık giderlerini karşılamak zorundadır. Bu durum sporcuların maddi olarak karşılayamadıkları durumda spordan uzaklaşmalarına yöneltebilmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye’deki spor kulüplerinin çoğu, herkes için spor yapma anlayışına sahip değildir. Kitleleri harekete geçirmek üzerine etkinlik yapma konusunda kısıtlı kalmaktadır. Yarışma sporu anlayışı taraftarların müsabaka dışında kulüp etrafında sosyalleşmemesini, kulüp ile olan bağlarının kuvvetlenememesini açıklayan önemli bir etken olarak görülür. Üyelerinin sayısının istenilen düzeye gelememesinin sebeplerinden biri olarak kabul edilmektedir. Üyelerden alınan aidatların bir gelir kaynağı olmazı sağlanamaz. Amatör kulüplerin yaşanan bu olumsuzlukları tersine çeviremediği sürece gelecek adına olumlu konuşmak zorlaşmaktadır.

Yönetim ve Mali Sorunlar

Yönetimsel ve mali sorunları kendi içlerinde çeşitli alt başlıklara sahip olsalar da yapılan araştırmalar sonucunda sorunların bir kısır döngü içerisinde birbirlerini etkileyen yapıda olduğu görülmüştür. Bu yüzden iki başlık birleştirilerek yedi alt başlıkta sunulmuştur. Bu sorunlar;

- A.1.Finansal kaynaklı sorunlar
- A.2.Örgütsel kaynaklı sorunlar

- A.3.Yönetimle alakalı sorunlar
- A.4.Hukuk temelli sorunlar
- A.5. Personel ile ilgili sorunlar
- A.6. Tesisler ile ilgili sorunlar
- A.7. Malzeme ve fiziksel donanım ile ilgili sorunlar (Öğüt ve Şahin, 2017).

A.1.Amatör Kulüplerde Finansal Kaynaklı Sorunlar

Bir amatör kulübün veya branşın profesyonelliğe adım atmasının önündeki en büyük gereksinimin finansal durumlar olduğunu görmekteyiz. Çünkü iyi bir mücadele, iyi sporcular yetiştirme veya iyi antrenman salonlarına sahip olma gibi birçok konunun doğrudan ya da dolaylı olarak maddiyat gereksinimi vardır. Bu durum için kulüpler kaynak oluşturma çabasına girerler. Ancak amatör kulüplerin gelir getirme konusunda yaşadıkları sorunların başında gelir kaynağını oluşturamamak gelmektedir (Erkiner, 2011). Gelir oluşturmanın en önemli kısmı sponsorluk anlaşmalarıdır. Mevzuat dan kaynaklı olarak sponsorluk düşünen firmalar amatör takımlar ile sponsorluk anlaşmalarına temkinli davranmaktadır.

Şahin ve Özbek'in (2008) yılında yaptıkları araştırmada federasyon personellerinin %44'ünün görüşlerine göre popülaritesi daha az olan sporların daha az sponsorluk teklifi aldığı bildirilmektedir. Sponsorluğun birkaç şekli vardır. Bireysel sporlarda kişinin müsabakalara katılmasını sağlayan en büyük etken olan sponsorluk, çeşitli spor organizasyonların da gerçekleşmesini sağlayan önemli bir faktördür. Olimpiyat oyunları, motor sporu yarışları ve golf turnuvaları için neredeyse tamamıyla sponsorlara bağlıdır (Şahin ve Özbek, 2008). Bunun yanı sıra amatör kulüplerin üye sayıları kısıtlıdır ve aidatlar verimli bir gelir kaynağı oluşturmamaktadır. Kulüpler bu durumda yeterli yardım ve destek almayı beklerler. Devlet, GSB, Federasyonlar, Belediye, ASFK'dan aldıkları yardımlar sınırlı ve yetersizdir. Yetersiz olmasının sebebi olarak mevzuatta belirtilen yardımların kulüp ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde olmaması söylenebilir. Ayrıca bazı branşlarda sporcu sayısının ve kulüplerin sayısının fazla olması ve ayrılan bütçenin az olması da yardım boyutunu etkilemektedir (Öğüt ve Şahin,2017).

A.2. Amatör Kulüplerde Örgütsel Kaynaklı Sorunlar

Bu başlık altında kulüpler içindeki birimler arasındaki sisteme, yöneticilerle alakalı sorunlara, kulübün amacına, kulüpte gönüllü çalışanlara bağlı eksiklikler vs. görebilmekteyiz (Öğüt ve Şahin, 2017). Genel olarak baktığımızda örgütsel kaynaklı sorunların ortaya çıkmasını tetikleyen şeyin kamuoyun ve devletin yaklaşımı ile alakalı olduğunu anlamaktayız. Araştırma sırasında kulüp anlayışının Türkiye'nin ve Avrupa'nın farklı bakış açılarına sahip olduğunu

görmekteyiz. Türkiye’de herkes için spor anlayışının tercih edilmediği görmekteyiz. Bu anlayış kulüplerin taraftarlarla kulüp faaliyetlerinde bir araya gelememesine sebep olmaktadır. Ayrıca herkes için spor anlayışının oluşmasına ve gelişmesine olanak veren üyelik sisteminden de yararlanmalarının önüne geçebilmektedir. Kitleyi harekete geçirmeye yönelik bu anlayıştan uzak olunması kulüplerin Türkiye’de kitle spor anlayışı gibi çok önemli bir görevi yerine getiremediklerini söylemek gerekir (Erturan ve İmamoğlu, 2003). Kitle spor anlayışının Avrupa ülkelerinde oturmuş bir anlayış olduğunu 2009 yılında yapılan bir araştırmada da görebiliriz. Almanya’da yarışma sporlarına katılan kulüplerin oranı sadece %13.7’dir. Geri kalan %86.3’lük kısım ise sadece kitle sporu hizmeti vermektedir (Breuer, 2009). Bu çalışmanın başında da belirtildiği gibi yedi başlığında birbirini etkilediğini görmekteyiz. Örnek olarak Almanya’daki 91.000 kulübün %93’ünün 0-18 yaş arasındaki üyelere ve %93’ünün 60 yaş üzeri üyelere sportif programlar düzenlenmektedir. Bu programlar üyelere özel olmakta ve bu üyelere üyelik aidatı alınmaktadır. Yetişkinlerden aylık 22 euro ve çocuklardan 9 euro alınmaktadır. Bu da finansal kaynak olarak görülebilmektedir (Breuer, 2007).

A.3. Amatör Kulüplerde Yönetimle Alakalı Sorunlar

Kulüpler yapı olarak dernek statüsündedir ve bu durum kulübün birçok biriminde gönüllülük esasına göre çalışabilmesini ortaya koyar. Sporun içinde olmak isteyen insanlar genel olarak kulübün yönetim kısımlarında yer almaktadır. Özellikle kulüp gelirlerinin kısıtlı olması kişinin kulüp kuracak kadar parasının olması yönetim kısmına kolayca bulunmasını sağlar. Bu durum oluştuğunda kişinin donanımına, branş hakkındaki bilgisine, sporun içinden gelip gelmemesine veya yöneticilik için gerekli olan kişisel becerilere sahip olup olunmadığına bakılmaz. Kulüp yöneticiliği gönüllülük esasında yapıldığı için profesyonellik içermemektedir. Donanımlı kişiler değil de gönüllülerin bu pozisyonda olması yönetim açısından önemli ve gerekli olarak görülen iletişim becerileri, insani beceriler vs. gibi özelliklerin büyük oranda kişide bulunmamasını sağlar (Öğüt ve Şahin,2017). Kulüplerde yöneticilik kısmında belirli bir sistemin olmayışı, kurumsallaşmış çalışma stratejisinin bulunmaması her gelen yönetici için karar alma süreçleri bireysel yaklaşıma göre şekillenmesine neden olur. Sürecin bu şekilde ilerlemesi geleceğe dönük kararlar alınmasının önüne geçebilmektedir. Uzun vadeli planlar genel olarak planlanamaz veya uygulanamaz. Amatör spor kulüplerinde sürekli yöneticilerin değişmesi örgütsel sürekliliğin zayıflamasına neden olabilmektedir. “Türk futbolunun genel sorunlarının temelinde, kurumsallaşma eksikliğinden kaynaklanan yönetim problemi yatıyor (Akşar,2009).

A.4. Hukuk Temelli Sorunlar

Mevzuata göre sponsor şirketler sene sonu kar edemez ise sponsorlukta harcanan para vergiden düşürülmez ve gider olarak gösterilir. Sponsorlar bu kuraldan dolayı amatör kulüplerle daha az sponsorluk anlaşması yapmaktadır. Çünkü markalarını daha fazla kişiye göstererek daha fazla ticaret yapmak istemektedirler. Bir diğer sorun ise kulüplerin dernek statüsünde olduğu için buna göre vergi vermesidir. Ancak kulüpler kendi yararına olacak şekilde mevzuatta değişiklikler olmasını beklemektedir. Kulüpler yardım alırken de çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bunların başında GSGM'den alınan yardımlar gelmektedir çünkü yardım şeklini belirten herhangi bir kriter yoktur.

A.4.1. 7405 Sayılı Kanun Kaynaklı Sorunlar

26 Nisan 2022 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7405 sayılı kanun spor kulüplerine çeşitli konularda yarar sağlamıştır. Mali şeffaflık, raporlama ve kurumsal yapı açısından önemli yükümlülükleri beraberinde getirmiştir. Sınırlı mali ve yönetsel kapasiteye sahip olan amatör kulüpler bu yükümlülükleri uygulamada uyum gücünü yaratmaktadır. Amatör spor kulüpleri sınırlı mali kaynaklara ve çoğunlukla gönüllü olarak çalışan kişilere sahip olmaktadır. Nitelik açısından profesyonel yönetim yapısından yoksun bulunmaktadırlar. 7405 sayılı Kanun gereğince asgari sermaye, maliye şeffaflık ve kurumsal yönetim kriterleri karşılanmaları güçlenmektedir. Bu düzenlemeler çok az sayıda belirli bir ekonomik yapıya sahip olan amatör spor kulübü tarafından uygulanabilir nitelik taşımaktadır.

A.4.2. Dernek Statüsünden Kaynaklanan Yapısal Sorunlar

Türkiye'de bulunan amatör spor kulüplerinin çoğu dernek statüsündedir. Dernek statülerinde olmaları gönüllülük esası ile niteliksiz kişiler tarafından yönetilmeye yol açmaktadır. Profesyonel yöneticilik anlayışının gelişmesinin önünde bir engel olan bu durum karar alma süreçlerini kişilere bağlı süreçlerin kötü yönetilmesine neden olmaktadır.

A.4.3. Vergisel Yükümlülükler

Mali kaynakları kısıtlı olan spor kulüpleri, reklam ve sponsorluk gibi çeşitli gelir kalemleri nedeniyle ortaya çıkan vergi yükümlülüklerini karşılamakta güçlük yaşamakta; bu durum kulüplerin finansal sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

A.4.4. Denetim Boşlukları

Amatör kulüpler mali yönetimin sürdürülebilirliği için iç denetim ve dış denetime tabi olmaktadır. Ancak denetim mekanizmalarının düzensizliği mali yönetimde şeffaflık sorununa neden olmaktadır. Denetimdeki bu eksiklikler kaynakların doğru kullanılması engellemektedir. Kurumsal güvenilirliği zayıflatmaktadır.

A.4.5. Lisanslama ve Tescil Sorunları

Mevzuatta belirtildiği gibi sporcu lisans işlemleri ve kulüp tescili işlemleri bürokratik karmaşıklık ve yöneticilerdeki teknik bilgi eksikliği nedeniyle amatör kulüpler için önemli bir idari yük oluşturur.

A.5. Amatör Kulüplerde Personel ile İlgili Sorunlar

Kulüplerde çeşitli personel sorunları ile karşılaşmaktayız. Türkiye'deki bazı amatör kulüp kurucularının antrenör olmamasına rağmen sahaya girdiğini ve antrenörlük mesleğini icra etmeye çalıştığını görmekteyiz. Bu durum donanımına sahip olmayan birinin sporcuları yönlendirmeye çalıştığını bu durumda sporcuların gelişimini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bazı kulüpler bu hatayı yapmamaktadır. Ancak finansal anlamda iyi olmadıkları için yeterli donanımına sahip olmayan hatta belge sahibi olmayan üniversite çağındaki kişilerle çalışmaktadır. Bir diğer sorun ise alt yaş kategorilerinin fazla olmasına karşın tek hocanın idare etmesi istenmesidir. Sonuç olarak hoca verimsizliği görülmektedir. Son olarak da antrenörlerde bazı insani becerilerin yetersiz olduğu iletişim konusunda zayıf kaldığı ve sporcuyu profesyonellik seviyesine çıkaramadığı da gözlemlenmektedir. Ayrıca kulübün finansal yetersizliğe sahip olması antrenör dışında da personellere yansır ve teknik eleman açığına ya da personel maaşları ödenmesi konusunda soruna yola açar (Öğüt ve Şahin, 2017).

A.6. Amatör Kulüplerde Tesisler ile İlgili Sorunlar

Çoğu il ve ilçede kulüp sayısındaki artış sahip olunan tesis sayısının artışından çok fazladır. Tesisler az olmasının yanında birçok branşa uygun olmamasını da bölgede kulüplerin o branşı icra etmesi ya da branşın gelişmesine engel oluşturur. Tesislerden kaynaklı başka bir sorun da tesislerin ortak kullanımıyla alakalıdır. Kulüpler aynı tesisi kullanmak zorunda kalınca antrenman saatleri üzerinde oynamak zorunda kalmaktadır. Antrenmanların asıl amacı olarak sporcuların seviyelerini artırmak ve müsabakalara hazırlanmak iken tesis yetersizliği genellikle sporcuyu formda tutma önceliği ne evrilmiştir. Çünkü kulüp sayısının fazla olması haftalık antrenman sürelerini kısıtlamaktadır. Amatör kulüpler sporcular için ana gelir kaynağı değildir. Çoğu sporcu düzenli gelir kaynağına

sahip olamamaktadır ya da hiç gelir elde edememektedir. Bu yüzden sporculuk ikinci plandadır. Amatör sporcular için sabahları işte çalıştıkları akşamları antrenman yaptıkları görülmektedir aynı durum alt yaş kategorilerde de görülmektedir. Öğrencilerin sabah okula gitmekte akşam antrenman yapmaktadır. Tesis yetersizliği sonucunda kulüpler bu sorunu çözemez ve aynı sahada antrenman yapmak sorunda kalırlar. Kulüplerin kendilerine ait tesislere sahip olmaması devletin sahip olduğu tesisleri kullanmayı zorunlu kılar. Birçok kulübün aynı tesise bağlı kalması ortak kullanımda planlama sorunlarını ortaya çıkarır (öğüt ve şahin,2017). Türkiye’de tesis konusunda ne kadar yetersiz kalınmış gibi görünse de 2006 yılını ve 2024 yılını kıyaslarsak iyi bir gelişim görürüz. 2006 yılında GSGM bünyesinde 888 ifade edilmiştir ve tesis sayısı ülke nüfuzuna oranı 76.356 kişiye bir tesis düşmektedir (Yenel ve Güngörmüş, 2006). Bugün ise kayıtlı 8.283 kayıtlı spor salonu vardır ve 10.343 kişiye 1 spor tesisi düşmektedir. Türkiye’de kaç kulübün kendine ait sahası var bilinmemekle birlikte futbol özelinde çoğu ilde ondan fazla takım aynı sahayı kullandığı çeşitli araştırmalar ve gözlemlerde fark edilmiştir. Günümüzde bu tarz sorunlar devam ederken Almanya’da bulunan amatör kulüplerin 2006 yılında %32’sinin bir tesise sahip olduğu bilinmektedir (Breuer, 2007).

A.7. Amatör Kulüplerde Malzeme ve Fiziksel Donanım ile İlgili Sorunlar

Sporcular kendilerini geliştirmek için antrenmanlara, antrenmanların verimli olması içinde antrenman malzemelerine ihtiyaç duyarlar. Ayrıca amatör sporcular genel olarak müsabaka için gerekli olan ekipmanlara kendi imkanlarıyla ulaşmaktadır. Kulüpler malzeme için çoğunlukla kaynak oluşturamamaktadır. Finansal yetersizlikler, sponsorun olmayışı, beklenen yardımların yetersiz oluşu gibi sebepler bu durumu oluşturmaktadır (Öğüt ve Şahin,2017). Geçmişte kulüplerin bu tarz sorunların ortadan kalkması için belirli adımlar atılmış fakat bazı durumlar oluşması sonucunda beklenen çözümler gerçekleşmemiştir. TBMM (2011) yılında bu durum hakkında hazırlanmış olduğu raporda, GSGM’nin spor kulüplerinde yapmış olduğu yardımların toplam tutarı artmıştır fakat yardımlar gibi spor kulüplerinin sayısı da yıllar içinde artması nedeniyle kulüp başına yapılan yardımlar düşmüştür. Raporun devamında yapılan yardımların tamamına yakını amatör olan 55 spor branşına 2009 yılında %0.35 ve 2010 yılında %0,61 tutarında yardım yapılmıştır. Geri kalan yardım başta futbol olmak üzere Türkiye’de en popüler sporlar olan basketbol, voleybol ve hentbol almıştır (Öğüt ve Şahin,2017).

Aynı raporda birçok amatör spor kulübünün aynı ve nakdi yardıma ihtiyaç duyduğu ve öneri olarak SGM’nin (GSGM) kulüp gelirlerinden alacağı payın

belirli oranda azaltılması; spor kulüplerinde damga vergisi alınmamasına, tesis arazi gibi alımlara teşvik uygulaması getirilmesi önerilmiştir (TBMM, 2011).

Genel Müdürlük spor kulüplerine maddi ve malzeme yardımında bulunabileceğini belirtmiştir. Bu durum amatör kulüpler açısından iyi bir durum olarak görülse de sayıştay raporlarına göre;

“Spor kulüplerinin hangi şartları taşımaları halinde ne miktarlarda yardım alacağına dair bir kriter geliştirilemediği, dolayısıyla yapılan yardımlar ile amatör faaliyetleri desteklemek ve geliştirme amacının tam anlamıyla gerçekleştirilemediği düşünülmektedir” (Sayıştay, 2015).

Araştırmanın bu kısmına kadar ki süreçte kulüplerin karşılaştığı her sorun için dolaylı olarak finansal kaynaklı sorun diye düşünebiliriz. Kulüplerin finansal özgürlüklerini sağlayabilmek için ihtiyaç duyduğu en önemli gelir kaynağının sponsor olduğunu bilmekteyiz.

Sonuç ve Öneriler

Spor kulüpleri içerisinde var olan sorunlar amatör düzeyde kalmalarını ve profesyonel olma yolunda büyük engeller oluşturmaktadır. Birbirinin etkileyen birçok sorun için nitelikli kişilerin yöneticiliğine ihtiyaç duyulurken kulüplerin gönüllülük esasında olması bu ihtiyacı ikinci plana atmaktadır. Çünkü gönüllülük çoğunlukla yöneticilik kısmında yapılmaktadır.

Kısırdöngü içerisinde birbirini etkileyen sorunların temelinde maddi olanaksızlıklar vardır (Bayrak, 2023). Antrenman sahası, antrenman malzemesi, ulaşım, müsabakanın yapılacağı saha, yapılan kamplar birer giderdir. Bu giderler başta sponsor aracılığıyla halledilmek istenir. Fakat amatör kulüpler için sponsorlar bütün bu ihtiyaçları karşılayacak düzeyde gelir kazandırmamaktadır. Önceki yıllarda mevzuat eksikliğinde kaynaklı sponsorlukta dahil birçok konuda amatör spor kulüpleri belirli sorunlar yaşamıştır. Amatör spor kulüplerinin karşı karşıya bulunduğu yapısal sorunların giderilmesi amacıyla 2022 yılında yürürlüğe giren 7405 sayılı Kanun, uygulama süreci dikkate alındığında, bu kulüpler için tam anlamıyla kapsamlı ve etkili çözümler üretmekte yetersiz kalmıştır. Kulüplerin profesyonelleşmesi için mali konuları lehine çevirmeleri gerekir. Amatör kulüplerin profesyonelleşmesini sağlayan bir diğer etkende medya kuruluşlarıdır. Sportif faaliyetlerine duyulan ilginin artması medya kuruluşlarının dikkatini çekmektedir. Müsabakaların medyada yer bulması profesyonel bir nitelik kazanmakta olduğunu göstermektedir.

Finansal sorunlara yönelik öneriler

- Spor kulüplerinin alternatif gelir kaynakları oluşturulması göz önüne alınarak yasal düzenlemeler yapılmalı.
- Tesis, arsa ve malzeme gibi alımlara teşvik edilmeli gerekirse vergi kolaylığı sağlanmalı.
- GSGM ve diğer müdürlüklerin yaptığı yardımlar şeffaf denetime açık olması ve yapılan yardımlar için belirli kriterler olmalı.
- Kulüplerin sportif faaliyetler üzerinden kazandıkları gelirlerinden alınacak verginin piyasadaki işletmelerden ayrı olarak daha az alınması (Öğüt ve Şahin,2017).

Türkiye’de spor kulüplerine uygulanabilecek vergi indirimlerine örnek olarak Almanya ve İtalya örneğini verebiliriz. Almanya’daki uygulamada kulüplerin bağış ve kurslardan gelen gelirleri 35.000 euronun altında olursa vergi alınmaz ancak diğer gelirlerden %7 oranında vergi alınır. Almanya’daki spor kulüpleri 35.000 euronun üzerinde kazanç sağlıyorsa işletme vergisine tabidirler ve %19 oranında vergi vermektedirler. Bu oranı Türkiye ile kıyaslırsak gelirler vergisi oranından düşüktür (Erturan ve İmamoğlu, 2011).

İtalya ise amatör spor kulüplerin sorunlarını giderilmesine yönelik uygulamalarında amatör kulüplerin gelir vergininin 5/1000 oranında ödeneğinden yararlanılmasına müsaade edilmektedir. Bunun yanı sıra belediye gibi yerel kuruluşların katkı ve kolaylıklar öngörülmüştür (Dilek, 2013).

Örgütsel Kaynaklı sorunlara yönelik öneriler:

- Türkiye’deki bütün amatör kulüplere bağlı oldukları federasyonlar tarafından ya da GSGM tarafından hukuki ve yönetsel olarak eğitim verilmesi.
- Kulüplerde yönetici istihdamı özendirilmesi aynı zamanda yöneticilere eğitim verilmesi.
- Gönüllü olarak kulüplerde çalışmak isteyenlerden alınan danışmanlık bedelinin yapılacak düzenleme ile vergi yoluyla devlet tarafından desteklenmesi.

Yönetim ile ilgili sorunlara yönelik öneriler:

- Özellikle sporun içinden gelen, spor geçmişi bulunan kişilerin teşvik edilmesi.
- Üniversitede bulunan spor bilimleri fakültelerinde ve spor liselerinde yöneticilik üzerine eğitimlerin daha genele yayılarak verilmesi.
- Mevcut kulüp yöneticilerin zorunlu olarak federasyonda çeşitli eğitimler alması.

Hukuka dayalı sorunlara yönelik öneriler:

- Amatör spor kulüpleri çoğunlukla dernek statüsündedir. Bu yüzden belirli durumlarda mevzuattan beklenen yarar sağlanamamaktadır.
- Kulüpler için dernekler kanununda ayrıcalıklı düzenlemelere yer verilmesi gerekir.

Personele ilişkin sorunlara yönelik öneriler:

- Antrenör giderini karşılayamayan kulüplere federasyonlar tarafından destek verilmesi.
- Antrenörlerin belirli konularda federasyonlardan ekstra eğitim alarak donanımlarını arttırması.
- Kulüp içinde gönüllülük esasına göre çalışılabilecek birimler için teşviğin olması.

Tesislere ilişkin sorunlara yönelik öneriler:

- Tesis sayısı, kulüp sayısı göz önüne alınarak arttırılması.
- Tesisleri hiçbir kulübü mağdur etmeyecek şekilde adil bir biçimde dağıtılması.

Malzemeye ilişkin sorunları gidermek üzere:

- Kulüplerin malzeme ihtiyaçları doğru belirlenip GSGM vd. tarafından giderilmesi.
- Malzeme alımından vergi alınmaması.
- Kulüpler ile iletişim kurarak ihtiyaç duydukları yardımların yapılması, toptan alım dağıtım yolunu uygulanmaması (Öğüt ve Şahin,2017).

Kaynakça

- Akoğlu, H. E., İnce, U., Turhan, F. H., & Balcı, V. (2025). Kck lekli spor kulüplerinin yaşadıkları ekonomik zorluklar ve sponsorluk süreci deneyimleri. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(2).
- Akşar, T. (t.y.).(2009). Türk futbol kulüplerine alternatif yapılanma modeli. *Dünya Gazetesi*. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/turk-futbol-kuluplerine-alternatif-yapilanma-modeli/3315>
- Bayrak, M. (2023). Türkiye’de amatör spor kulüplerinin altyapı ve güncel sorunları. İçinde N. Yılmaz (Ed.), *Spor bilimlerinde nc ve ağdaş çalışmalar* (ss.325-340). İzmir: Duvar Yayınları.
- Breuer, C. (2007). *Sportentwicklungsbericht 2005/2006: Analyse zur Situation der Sportvereine in Deutschland*. Bundesinstitut für Sportwissenschaft.
- Breuer, C. (2009). *Sport development report 2007/2008: Analysis of the sports clubs’ situation in Germany*. Bundesinstitut für Sportwissenschaft.
- Dilek, İ. (2013). *Türkiye ve İtalya’daki spor kulüplerinin mevcut durumları ve örgütsel yapılarının karşılaştırmalı analizi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi.
- Erkiner, K. (2011, 28 Mayıs). Spor kulüplerinin yeniden yapılandırılmaları [Konferans sunumu]. Spor Kulüplerinin Yeniden Yapılandırılması Konferansı, İstanbul.
- Erturan, E. E., & İmamoğlu, A. F. (2003, 10–11 Ekim). Türk sporunda örgütsel yapının bazı Avrupa lkeleri ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi. İçinde *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 262–270).
- Erturan, E. E., & İmamoğlu, A. F. (2011). Almanya ve Türkiye’deki spor kulüplerinin karşılaştırmalı analizi: Türkiye’deki spor kulüplerinin yapı ve işleyişine yeni bir yaklaşım. *Spor Bilimleri Dergisi*, 22(2), 54–68.
- Günakan, A., & Ataocuğu, M. ř. (2021). Amatör spor dallarında yönetimsel ve ekonomik sorunlar: Atletizm rneği. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 55–85.
- Kaplan, O. (2023). 7405 sayılı kanun çerçevesinde kamu yararına çalışan spor kulüpleri. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 54, 77–96.
- ğt, E. E., & şahin, M. Y. (2017). Amatör spor kulüplerinin sorunları: Açımlayıcı bir araştırma. *Spor Bilimleri Dergisi*, 28(2), 49–68.
- Özbay, S., Turan, M., & Seçkin Ağırbaş, İ. (Ed.). (2024). *Spor yönetiminde sürdürülebilirlik ve nitel araştırmalar*. Özgür Yayınları

- Şahin, G., & Özbek, O. (2008). Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü federasyonlarında görev yapan personelin sponsorluklarla ilgili görüşleri. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 6(2), 75–80.
- Sayıştay Başkanlığı. (2015). *Spor Genel Müdürlüğü 2014 yılı Sayıştay denetim raporu*.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM]. (2011, Mart). *Spor kulüplerinin sorunları ile sporda şiddet sorununun araştırılması amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu*.
- Yenel, F., & Güngörmüş, H. A. (2006). Türkiye'deki illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ile sportif gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 61–72.

7.Bölüm

Spor Kulüplerinde Stratejik Planlama ve Hedef Belirleme Süreçleri

Yeşim ÇOLAK¹
Muhammed Kadir UÇKAN²

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. yeesimcolak@gmail.com. ORCID No:0009-0001-6292-6162

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. uckankadir2002@gmail.com. ORCID No: 0009-0003-2164-2483

Giriş

Spor kavramı, Latince kökenli bir kelimedir ve bireyin fiziksel, ruhsal ve zihinsel sağlığını geliştiren, belirli kurallar kapsamında gerçekleştirilen ve rekabetçi, sistemli etkinlikler bütünüdür (Şen, 2025). Tarihsel süreçte farklı formlarda ve farklı amaçlarla yapılan spor faaliyetleri, günümüzde devasa bir ekonomik ve sosyal yapıya dönüşmüştür (Deniz, 2025). Bu durum spor kulüplerinin geleneksel yönetim anlayışını bir köşeye bırakarak profesyonel işletme mantığıyla hareket etmesini zorunlu kılmıştır. Günümüzde spor kulüpleri, yalnızca sportif faaliyetlerin yürütüldüğü yapılar olmanın ötesinde; karmaşık finansal süreçleri, geniş paydaş kitlelerini ve yoğun rekabet koşullarını yönetmek durumunda olan profesyonel işletmeler niteliği kazanmıştır. Bu dinamik çevrede varlığını sürdürmek ve sürdürülebilir bir başarı elde etmek isteyen kulüpler için "stratejik yönetim", "stratejik planlama" ve "hedef belirleme" kavramları bir gereklilik haline gelmiştir.

Strateji kavramı, askeri terim olan "strategos" (general) kelimesinden türemiştir ve komutanın savaş anında ve alanında uyguladığı teknik, taktik ve yöntemleri ifade etmektedir (Kandemir, 2015). Günümüzde ise strateji, bir işletmenin uzun vadeli amaç ve hedeflerine ulaşabilmek için gerekli tüm koşulları sağlayabilme becerisi olarak tanımlanabilmektedir.

Stratejik yönetim, bir organizasyonun gelecekteki konumunu belirleme ve bu konuma ulaşmak için gerekli olan kaynakları en verimli şekilde mobilize etme sanatıdır. Spor kulüpleri özelinde bu kavram; kulübün sahip olduğu sınırlı kaynakların (finansal sermaye, tesis, insan kaynağı, taraftar gücü) kulübün uzun vadeli hedefleriyle uyumlu hale getirilmesi sürecini ifade eder. Bu sürecin en somut ve uygulama odaklı ayağını ise "stratejik planlama" oluşturur. Stratejik planlama, bir spor kulübünün mevcut durumunu analiz ederek (neredeyiz?), gelecekte ulaşmak istediği vizyonu tanımlamasını (nereye ulaşmak istiyoruz?) ve bu hedeflere giden yolda kaynaklarını en etkin şekilde nasıl seferber edeceğini belirlemesini sağlayan sistematik bir süreçtir. Stratejik planlama, olası krizleri öngören ve bu krizlere karşı koruyucu kalkanlar geliştiren dinamik bir yol haritasıdır. Doğru kurgulanmış bir stratejik plan; kulübe kriz anlarında direnç kazandırdığı gibi, sınırlı kaynakların doğru alanlara kanalize edilmesine ve paydaş beklentilerinin optimal düzeyde karşılanmasına olanak tanır.

Bir spor kulübünde stratejik planlama sürecinin başarısı; paydaşların beklentilerinin doğru analiz edilmesine (Walters & Tacon, 2010), iç ve dış çevrenin gerçekçi bir şekilde okunmasına yani SWOT analizine (Şahin, 2022) ve bu analizler ışığında somut, ölçülebilir hedeflerin belirlenmesine (Sözen, 2009) doğrudan bağlıdır. Bu sürecin en kritik halkasını ise belirtildiği gibi ölçülebilir, gerçekçi ve sonuç odaklı hedef belirleme mekanizmaları oluşturmaktadır.

Yanlış belirlenmiş hedefler veya çevresel değişimlerden bağımsız kurgulanmış planlar, kulüpleri yalnızca mali zarara uğratmakla kalmaz, aynı zamanda kurumsal kimlik ve taraftar aidiyetinin de zayıflamasına neden olur.

Bu bölüm kapsamında; spor ve spor kulüpleri ile ilgili kavramların tanımı, spor kulüplerinde strateji kavramının teorik temelleri, stratejik yönetim ve stratejik planlama kavramları, stratejik planlama aşamaları, analiz yöntemleri ve bu sürecin ayrılmaz bir parçası olan hedef belirleme süreçleri ele alınacaktır. Bu çalışmanın spor yöneticileri için bilimsel bir rehber niteliğinde olması amaçlanmaktadır.

Spor Kavramı

‘Spor’ terimi Latince kökenli bir kelimedir. Spor, bireyin fiziksel, ruhsal ve zihinsel sağlığını geliştiren, belirli kurallar kapsamında gerçekleştirilen ve rekabetçi, sistemli etkinlikler bütünüdür. İnsanoğlunun doğa ile savaşıma esnasında fiziksel olarak kazandığı belirli beceriler olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda sporun bir diğer tanımı için, kazanılan bu becerileri geliştirerek, boş zamandaki aktivitelere uyarlanması ve uygulanmasıdır’ denebilir (Bilgiseven, 2019; Şen, 2025).

Osmanlı döneminde spor, daha çok güreş, okçuluk ve binicilik gibi geleneksel faaliyetlerle sınırlıydı. Antik Yunan’daki Olimpiyat Oyunları, Roma’daki gladyatör dövüşleri ve Orta Çağ’daki şövalye turnuvaları, sporun tarihsel süreçte nasıl farklı amaçlarla kullanıldığını göstermektedir (Deniz, 2025).

Spor Kulübü Kavramı ve Günümüzde Spor Kulüpleri

Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre spor kulüpleri özellikle gençlerin farklı spor etkinliklerinde aktif olmaları amacıyla ilgili devlet kurumuna kayıt ve tescilini yaptırmış kuruluş olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021).

Erturan Öğüt (2010)’e göre spor kulüpleri; Belirli kural ve amaçları olan, üye ve katılımcıların çıkar ve sorumlulukları doğrultusunda malzemeleri ve spor imkanlarını karşılıklı sözleşme kapsamında topluma personeller ve tesisler aracılığıyla sağlayan, spor yönetimindeki yetkililer tarafınca resmen tanınmış ticari veya gönüllü kuruluşlardır.

Bir başka tanıma göre spor kulüpleri sporcunun yeteneğinin keşfedilip, belirli spor branşına dair teknik ve taktiklerinin öğretildiği aynı zamanda bulunduğu yerin ve coğrafyanın tamamına spor hizmeti veren kurumlardır. Bu tanımlar göz önünde bulundurulduğunda spor olgusu içerisinde spor kulüplerinin önemli bir yeri ve görevi vardır (Biçer, 2022).

Dünyada spor kulüpleri, spor ekonomisinin fırsatlarından yararlanmak ve rakipleri ile eşit fırsatlar elde edip rekabet edebilmek için yapısal konularda

yeniliklere açıklardır. Spor ekonomisinin büyümesi ile spor kulüpleri başarı elde edebilmek için işletmeler gibi profesyonel yönetim anlayışını benimsemişlerdir.

Ülkemizde spor kulüpleri dernek ve şirket statüsünde olmak üzere iki şekilde kurulabilmektedir. Spor ekonomisinin gün geçtikçe büyümesinden ötürü spor kulüpleri başarıyı yakalamak için bir işletme gibi profesyonel yönetim anlayışını benimsemişlerdir. Şirketleşme sayesinde kurumsallık, markalaşma, fazladan gelir elde etme gibi imkanlar kullanılmaktadır. Spor kulüplerinin dernek olarak faaliyetlerini devam ettirme sebepleri ise vergilendirmede derneklere sunulan birtakım avantajlardan kaynaklanmaktadır (Devecioğlu vd., 2012).

Dernek statüsünde kurulan spor kulüpleri ve şirket statüsünde kurulan spor kulüpleri arasındaki fark derneklerin kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olmasından kaynaklanmaktadır. Şirket statüsünde kurulan spor kulüpleri kar etmek amacıyla kurulmaktadır. Spor kulüpleri dernek statüsünde kuruluyorsa Türk Medeni Kanunu ile 5253 sayılı dernekler kanuna tabi olmaktadır. Şirket olarak kurulduklarında ise hukuki olarak Türk Ticaret Kanunu'na (TTK) tabi olmaktadır (Biçer, 2022).

Strateji Kavramı

Strateji ilk başlarda eski Yunanca'da askeri bir kavram olarak 'stratos'(ordu) ve 'ago' (yönetmek) kelimelerinin birlikte kullanımı ile ortaya çıkmıştır. Kelimeyi bütün olarak ele aldığımızda Strategos (General) olarak belirtilmektedir ve komutanın savaş alanındaki bütün taktik ve yöntemlerini ifade eder (Kandemir, 2015).

Strateji, Türk Dil Kurumu tarafından "Bir milletin, barışta ve savaşta benimsediği politikalara destek vermek amacıyla ekonomik, politik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada ya da belli bir küme şeklinde kullanma bilimi ve sanatı" olarak tanımlanmıştır (Çiçek, 2019).

Strateji kavramının litaretürde birçok tanımı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları;

Alfred Chandler'e (1962) göre strateji, bir işletmenin amaç ve hedeflerinin uzun vadede belirlenmesi ve hedefler doğrultusunda eylem planlarının hazırlanması, gerekli olan kaynakların tahsis edilmesidir.

Wit ve Meyer (1998) ise stratejiyi organizasyonu, kulübü hedeflere ulaştıran hareket stili şeklinde tanımlamışlardır.

Barney ve Hesterley'e (2015) göre strateji işletmeye avantaj sağlamalıdır. Rekabet üstünlüğü kazanmak doğrultusunda yapılan planlamalardır (Üzmez, 2024).

Bryson (1995), ise strateji, kuruluşun uzun vadeyi hedef alan yön ve kapsamıdır. Kuruluşun ihtiyacını karşılar ve paydaşların beklentilerini yerine getirir (Çeşmeci, 2010).

Stratejik Yönetim

Stratejik yönetim, bir kulübün gelecekteki hedeflerini belirleyerek yönünü belirlemesine ve faaliyet gösterdiği ortamdaki aktif konumu ile kurumsal açıdan güçlü-zayıf yönlerini sistemli olarak değerlendirmesini sağlar. Stratejik yönetim kapsamında stratejik plan doğrultusunda alınan kararlar, kurumun tüm birimlerinde bütüncül yaklaşım ile bir araya getirilir ve gerekli olan sorumluluklar, beceriler sistemselsel olarak ele alınır (Aslan, 2014).

Stratejik yönetim, iç ve dış olmak üzere çevre analizlerini, stratejinin uzun vadeli planlamasını, bu planın uygulanmasını, değerlendirilmesini ve kontrolünü içerir.

Ellen-Earle Chaffee (1970)'e göre Stratejik yönetim;

- Stratejiyi oluşturmayı ve uygulamayı içerir (içerik ve süreç). Aynı zamanda iş ortamına uyum sağlamayı da içerir.
- Stratejik yönetim planlı ya da plansız olabilir
- Akıcı ve karmaşıktır.
- Yön belirler ve bu bağlamda tüm organizasyonu etkiler.
- Kavramsal ve analitik düşünme becerilerini içerir.

Kabeyi (2019) ise stratejik yönetimi; kuruluşun, hedeflerine ulaşması amacı ile karar alması ve bu kararları uygulayıp değerlendirmesi olarak ele almıştır (Üzmez, 2024).

Stratejik yönetim süreci üç ana aşamadan meydana gelir;

- Formülasyon aşaması, ilk stratejik planın geliştirilmesiyle ilgilidir.
- Uygulama aşaması, formüle edilen stratejik planın uygulanmasını içerir.
- Değerlendirme aşaması ise stratejik planın uygulanmasından sonra sürekli olarak değerlendirilmesinin ve güncellenmesidir (Çeşmeci, 2010).

Stratejik Yönetim ve Stratejik Planlama İlişkisi

Stratejik yönetim, yönetsel açıdan daha geniş süreci ele alırken, stratejik planlama gelecek odaklı amaç ve önceliklerin belirlenip bu amaçlar doğrultusunda eylemlerin planlandığı süreçtir.

Stratejik planlar, stratejik yönetim kapsamında oluşturulmaktadır ve bu planlar sayesinde kulüp, aktif problemlerini ele alarak, kendi durumu dışında gelişen çevresel faktörleri de ele alarak geleceğe yönelik faaliyetlerini planlamaktadır (Dölkeleş & Özer, 2021).

Spor organizasyonlarındaki başarı, stratejik yönetimin nasıl uygulandığı ve bu durumlarda alınan kararlar ile doğru orantılıdır. Bu yüzden spor yöneticilerinin yukarıda belirtilen stratejik yönetim ilkelerine uygun olarak hedef ve stratejiler belirlemelidirler. Strateji doğru planlandığı takdirde amaçlanan uzun vadeli hedeflere ulaşımında da olumlu sonuçlar gözlenir.

Örneğin; bir futbol kulübünü ele aldığımızda, yöneticiler kulübün diğer kulüpler ile rekabet edilebilirliğini arttırmak için stratejiyi doğru belirlemelidir ve bu strateji belirleme bağlamında kulübün sahip olduğu kaynaklar, taraftarlar ve taraftarların beklentileri, çevreyle olan uyum ve ulaşılabilir hedeflerin belirlenmesi önem taşımaktadır.

Stratejik Planlama

Stratejik planlama, kuruluşun kaynaklarını uzun vadede etkin ve mevcut fırsatlar ile uyumlu hale getirmeyi ve hedeflere ulaşmayı amaçlayan kapsamlı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Chafi & Taibi, 2024). Aynı zamanda kulübün çevresi ile arasındaki ilişkiyi inceleme ve rakiplerine üstünlük sağlamak amacı ile kaynaklarını harekete geçirme sürecidir.

Domuz (1995) stratejiyi, yöneticinin ulaşabileceği en yüksek başarıyı elde etmek amacıyla öngörü ve yönetim becerilerini beraber kullanabilme yeteneği olarak tanımlamıştır (Petkovic vd., 2016).

Stratejik planlama kapsamında belirlenen durumlarda, planın işleyişi incelenerek değişimin yönünü ayarlamak ve bu sayede uygulanan değişiklik sonucunda olumsuz durumlardan en az seviyede etkilenilmesi hedeflenmektedir.

Spor kulüplerinde stratejik bakış açısı eksik ise;

- Kriz yönetimi zayıf olur.
- Oluşabilecek sorunlar öngörülemez ve önlem alınmaz.
- Vizyon/misyonun gerçekleşmesi şansa dayalıdır.
- Kulübün düzeninde ve işleyişte aksamalar gözlemlenebilir.
- Tüm bunların sonucu olarak kulübün hanesinde eksiler oluşturur.

Stratejik planlamanın verimli uygulanması, spor kuruluşlarındaki çeşitli faaliyetlerde çalışanların profesyonel, bilimsel ve teknik hazırlığının sonucudur. Bu durum, spor kuruluşlarının avantajlarını artırarak, sürekli iyileştirme sağlar. Kısacası stratejik planlama uygulaması, sunulan hizmetlerin kalitesini artırmada ve spor organizasyonlarının her alanda seviyesini yükseltmede büyük önem taşır (Chafi & Taibi, 2024).

Dolayısıyla stratejik planlama, organizasyon liderlerinin kulübün gelecekte ne olmayı, nereye varmayı amaçladığı ve bu hedefledikleri seviyeye ve konuma nasıl ulaşacaklarını belirledikleri süreçtir.

Temel strateji belirleme süreçleri şunları içerir;

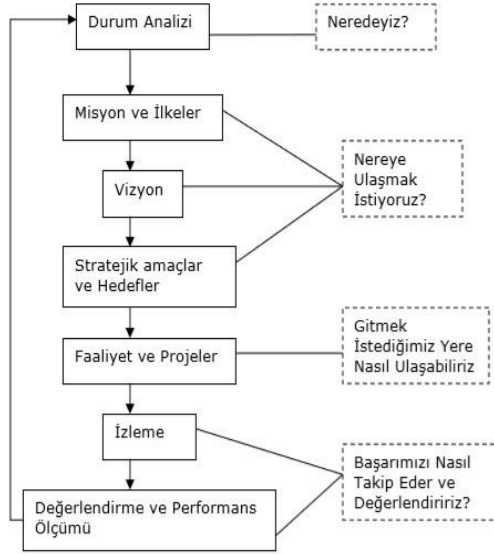
1. *Amaç-Misyon Bildirgesi*: Bu, kuruluşun neden var olduğunu, temel amacının ne olduğunu açıklayan bildirimlerdir.

2. *Hedefler*: Kuruluşun misyonunu yerine getirebilmesi için ulaşması gereken hedeflerin seçilmesi. Kuruluşun karşı karşıya olduğu önemli sorunları da ele alır.

3. *Yaklaşım ve Strateji Belirleme*: Her bir hedefe ulaşmak için uygulanması gereken belirli yaklaşım veya stratejilerin belirlenmesi.

4. *Eylem Planı*: Stratejiyi etkili bir şekilde uygulayabilmek için her departmanın üstlenmesi gereken faaliyetler bütünü.

5. *Plan Takibi ve Güncellenmesi*: Planlanan uygulamanın hedefleri ne ölçüde karşıladığını ele alır. Olumlu geri bildirim var mı, oyuncuların başarıları var mı gözlemlenir ve ona göre hareket edilir (Kriemadis & Theakou, 2007).

Şekil.1 Stratejik planlama süreci

Stratejik planlama süreci, temel olarak bu dört soruya cevap vermeyi gerektirmektedir (Şekil 1). Biz neredeyiz? Nereye ulaşmak istiyoruz? Varmak istediğimiz hedefe nasıl ulaşabiliriz? Başarımızı nasıl izlemeli ve değerlendirmeliyiz?

‘Biz neredeyiz?’ ilk cevaplandırılması gereken sorudur. Bu sorunun cevabı kulübün faaliyetlerini gerçekleştirdiği mevcut durumu ele alır. Mevcut durum tespiti ile kulübün iç ve dış çevresinin etraflıca incelenip değerlendirilmesidir. Kuruluş tüm yönleri ile ele alınır.

‘Nereye ulaşmak istiyoruz?’ sorusu ise cevaplandırılması gereken ikinci sorudur. Bu kulüp neden var, kulübün var olma amacı ne? ‘misyon’ kısa bir şekilde tanımlanır. Gelecekte nerede olmak istiyoruz, varılmak istenilen hedefin ne olduğu ‘vizyon’ ise gerçekçi bir şekilde ifade edilir.

‘Gitmek istediğimiz yere nasıl ulaşırız?’ sorusunun cevabı ise üçüncü aşamadır. Belirlenen amaçlara ulaşabilmek için izlenecek yollar, uygulanacak yöntem ve stratejiler belirlenir. Ölçülebilir hedeflerdir. Kısacası takip edilmesi gereken yol ve yöntemler bu aşamada belirlenir.

‘Başarımızı nasıl takip eder ve değerlendiririz?’ sorusu ise süreçteki son aşamadır. Bu aşamada belirlenen stratejik planın önceki aşamalarda belirlenen misyon-vizyon-amaç ve hedefler ile ne kadar uyumlu olduğu incelenir. Performans değerlendirmesi yapılır. Süreç ve elde edilen sonuçlar izlenip değerlendirilir ve bu değerlendirme sonucuna göre elde edilen sonuçlar gözden geçirilir. Bu durum da uygulanan stratejik planın başarısı hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar.

Stratejik planlama sürecinin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

- Stratejik planlama, mevcut durumda alınan kararların gelecek durumu ile ilgilenir.
- Gelecekte ulaşmak istenilen konuma ve duruma ulaşmanın yollarını tasarlar.
- Devamlılık odaklı bir süreçtir.
- Hayat tarzı ile belirli davranışı ifade eden plan felsefesidir.
- Kısa vadeli ve orta vadeli faaliyet planları ile bütçe yönetimini birbirine bağlar (Karaman, 2007).

Stratejik planlama sürecinde uygulanan analiz yöntemleri bulunmaktadır. Spor kulüpleri kapsamında en önemli olan analiz yöntemleri;

Swot Analizi (Öz Değerlendirme Analizi)

Stratejik plan belirleme sürecinde bilgi toplama ve toplanan bilgiyi tasnif etme aracı olan swot analizi, organizasyonun mevcut durumunun ve tecrübesinin bütün olarak ele alınıp incelenmesini, bu doğrultuda da güçlü ve zayıf yönlerinin tanımlanıp çevre şartları ile (tehditler ve fırsatlar) uyumlu hale getirilmesi sürecidir (Akıl, 2015; Küçüksüleymanoğlu, 2008).

SWOT analizi, kulübün iç yapısı (zayıf ve güçlü yönler) ile dış yapısı (tehditler ve fırsatlar) olmak üzere iki kısımdan oluşur.

Şekil 2. SWOT Analizi- GZFT (Güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar, tehditler)

Güçlü yönler (Strengths), spor organizasyonunun sahip olduğu kaynaklar, paydaşlar, potansiyel genç üyeler ve taraftarlar; zayıf yönler (Weaknesses) ise ekonomik sıkıntılar, aidiyet hisseden taraftar eksikliği, ekonomik sıkıntılar ve yetersiz tesisleşme örnek olarak verilebilir.

Fırsatlar (Opportunities) arasında kamu kurum ve kuruluşlarından yapılan hibe destekleri ve projeler, genç ve yetenekli sporcuların tespiti örnek olarak gösterilebilir. Tehditler (Threats) arasında ise gelir-gider dengesizliği meydana getiren ücret dağılımları, saha içi oyun kalitesinin düşmesi, artan finansal sorunlar ve azalan izleyici talepleri örnek olarak gösterilebilir (Şahin, 2022).

Swot analizinde GZFT stratejileri;

ZT Stratejisi: Zayıf yönleri, tehditleri ve bunların sonucunda meydana gelen olumsuzlukları en aza indirmeyi amaçlar.

ZF Stratejisi: Kulübün zayıf yönlerinden kaynaklanan olumsuzlukları en aza indirmeye çalışırken meydana gelen fırsatları kaçırmamaya çalışmaktır. Dış fırsatlardan yararlanıp mevcut zayıf yönlerin olumsuzluklarını azaltmayı amaçlar.

GT Stratejisi: Dış çevreden kaynaklanan tehditlerin, kulübün güçlü yönleri ile en aza indirmeye çalışmaktır.

GF Stratejisi: Kulübün hem dış çevreden elde ettiği mevcut fırsatlarını hem de kendi bünyesindeki güçlü yönlerini kullanarak kulübün başarısını artırmak ve bu bağlamda dış fırsatlardan maksimum seviyede yararlanmaktır (Sözen, 2009).

Rakip Analizi

Bir spor organizasyonunda rakiplerin analiz edilmesi stratejik planın başarısını doğrudan etkiler. Bu nedenle rakipleri, tehdit ve fırsatları sistematik bir şekilde ele almak önem arz etmektedir. Rakiplerin, coğrafi kapsam, kaynaklar, amaç, vizyon, hedef pazar piyasası, pazar payı, strateji ve pazarlama yaklaşımı

olmak üzere sekiz başlık altında incelenip ele alınması gerekir (Bergen & Peteraf, 2002).

Paydaş İhtiyaç Analizi

Bir spor organizasyonunda paydaşlar; yöneticileri, profesyonel çalışanları, işçileri, taraftarları, üyeleri, sponsorları ve yayıncıları içermektedir. Her paydaşın ihtiyacına yönelik sürdürülebilir bir strateji belirlenmesi gerekir. Tek taraflı ihtiyaca yönelik planlanan stratejiler gruba kısa vadede mutluluk getirirken uzun vadede o organizasyonun zarar görmesine neden olur (Walters & Tacon, 2010). Belirlenen hedeflere uyulmada yaşanan aksaklıklar veya belirlenen strateji kapsamında spor kulübünde meydana gelen bazı sorunlar paydaşları da doğru orantılı şekilde etkileyebilmektedir. Örneğin bir spor kulübünün yaşayacağı olumsuz mali performanslar, paydaşların mevcut borç yüklerinin artmasına sebep olur ve paydaşlar açısından bir tehdit unsuru oluşturur (Eroğlu & Karadağ, 2020).

Spor organizasyonunun etkileşim içinde bulunduğu tarafları dikkate alıp taleplerini öğrenmesi, stratejik planın sahiplenilmesini ve bu hususta planlanan stratejinin uygulama şansının artmasını da beraberinde getirir.

Örneğin bir futbol kulübünde başkan ve yönetim kurulunun anlık meydana gelen tepkileri kontrol altına alarak kısa vadede paydaşlardan birine yönelik politika sergilemeleri başlangıçta başarı getirebilmektedir. Ancak uzun vadede kulüp gelir-gider dengesizliği yaşayarak mali sorunlarla karşı karşıya kalabilmelerine sebep olmaktadır. Bu nedenle spor yöneticilerinin kulübün tüm paydaşlarına yönelik bir strateji ortaya koyarak sürdürülebilir bir organizasyon yapısı kurmaları gerekir (Şahin, 2022).

Paydaş analizi aşağıda belirtilen aşamalardan oluşur:

- *Paydaşların tespiti:* Spor kulübüne ve faaliyetlerine ilgisi olanlar ve etkilenenler kimlerdir?
- *Paydaşların önceliklendirilmesi:* Bu unsurda önemli olan, paydaşların fikirlerinin alınmasında, kulübün faaliyetlerine en çok etkisi olan ve faaliyetlerden etkilenme derecesidir.
- *Paydaşların değerlendirilmesi:* Paydaşların beklentileri detaylı incelenir.
- *Görüş ve önerilerinin alınması ve değerlendirilmesi:* Görüş ve öneriler stratejik plana yansıtılma açısından önem arz etmektedir. Görüş ve öneri alınma yöntemi, raporlanması ve genel süreç ele alınır. Olumlu-olumsuz yönler değerlendirilir (Türk & Ünsal, 2009).

Spor Kulüplerinde Hedef Belirleme

Spor kulübünde hedefler, stratejik planlama sürecinin “nerede olmayı istiyoruz” kısmını oluşturur.

Hedefler, belirlenen stratejik amaçlar doğrultusunda bu amaçların gerçekleştirilmesi için belirtilen spesifik ve öngürülen çıktılara yönelik ölçülebilir alt amaçlardır ve belirli bir zaman dilimini kapsarlar.

Porter’ın (2004) tanımı ise; Hedefler, kulübün misyonunu hayata geçirebilmek yani amaçlarını gerçekleştirebilmek için daha kısa vadeyi kapsayacak şekilde elde etmek istediği elle tutulabilir sonuçlardır ve hedefler ilerlenilecek yön doğrultusunda ulaşılabilecek noktaları belirler (Çiçek, 2019).

Hedefler, stratejik amaçların aksine daha kısa vadeyi kapsayıp sayısal olarak ifade edilebilirler.

Belirli bir stratejik amacı gerçekleştirmeye yönelik birçok hedef belirlenebilir.

Hedefler;

- Yeterince belirgin, açık ve anlaşılabilir ayrıntıda olmalıdır.
- Hedeflere ulaşıldığında değerlendirme yapılabilmesi amacıyla ölçülebilir olmalıdırlar.
- İddialı olmalı, fakat imkansız olmamalıdır (Tartışılabilir, mevcut kaynaklarla uyumlu olmalı).
- İstenilen sonuca odaklanmış hedefler olmalıdırlar.
- Zaman dilimi belirli olmalıdır (Bütçe süreci ile uyumlu olması gerekir).
- Miktar ve maliyet açısından, kalite ve zaman cinsinden ifade edilebilir olması gerekmektedir (Sözen, 2009).

Hedefler belirlenirken ilk olarak vizyon, misyon ve temel değerler gözden geçirilir ve ulaşılmak istenen sonuçlara karar verilir. İstenilen sonuçlara karar verildikten sonra sonuçları elde edebilmek için belirli bir zaman saptanır ve hedeflere ulaşmak için belirlenen her amaç doğrultusunda performans ölçütü belirlenir (Yıldız, 2016).

Hedeflerin belirlenmesine yönelik süreç şu şekildedir:

- Misyon, temel değerler ve amaçlar gözden geçirilir,
- İstenilen sonuçlar gözden geçirilir ve net karar verilir,
- Sonuçları elde edebilmek için bir zaman dilimi belirlenir,
- Hesap verebilirlik ilkesine dayandırılır,
- Her amaç için performans ölçütü ve hedef saptanır,
- Her hedef için de aynı zamanda bir performans ölçütü belirlenir (DPT, 2006).

Hedef belirleme ile ilgili spor ve diğer belirli alanlarda yapılan araştırmalar sonucu hedef belirlemenin performansı arttırmak için önemli bir strateji olduğu belirlenmiştir. Bir spor kulübünde sporcuya yönelik hedef belirlemenin performans düzeyini olumlu yönde etkilediği ve belirlenen hedeflerin sporcunun motivasyonunu arttırıp dikkatini göreve odaklayabilmesi açısından önemli olduğu bilinmektedir. Takım hedeflerinde ise hedef belirleme ve o hedefe odaklanmalarını sağlama, bireyin belirlenen hedef doğrultusunda bütüncül başarı için her departmandan kişinin sorumluluğunun farkına varıp belirlenen hedef kapsamında hareket etmesi takımın başarısını beraberinde getirir.

Örnek vermek gerekirse bir Futbol takımının, ligi ilk üç sırada bitirmesi hedef olarak belirtilirken, bu hedef için yapılması gereken şut programının veya taktiksel çalışmaların uygulanması hedef için yapılması gereken görevi, grup üyelerinin (sporcu, antrenör, hakem vb.) rolleri ve paylaşımı da etkileşimi ifade eder.

Spor psikolojisi alanında üç tip hedef tanımlanmıştır;

- 1- *Sonuç Hedefleri*: Belirli bir spor müsabakasının sonucuna yönelik hedeflerdir. Kişiler arası ve takımlar arası karşılaştırma söz konusudur. Örnek olarak futbol maının kazanılması, yapılan turnuvada şampiyon olmak ve altın madalya kazanmak gösterilebilir.
- 2- *Performans Hedefleri*: Performans hedefleri, sporcunun diğer yarışmacılardan bağımsız şekilde kendi önceki başarısını referans alarak ulaşmak istediği sonuç ve performans çıktısıdır. Kişisel gelişime odaklıdır, kontrol edilebilir ve ölçülebilirdir. Bir tenis maçında birinci servis yüzdesini %60'ın üzerine çıkartmak ya da yüzme branşında 200 mt serbest stil yarışını 2 dakikada tamamlamak örnek olarak gösterilebilir.
- 3- *Süreç Hedefleri*: Süreç hedefleri sporcunun performans sırasında kontrol edebildiği ve gerekli özel davranışlara odaklanır. Nefes tekniği, duruş, teknik ve taktiklerdir. Hareketin nasıl yapılması gerektiğine odaklanır. Bir basketbolcuda şut atışından sonra bileğin düşmesi ve voleybolcunun blok yapmak için topa değil smaöre odaklanması süreç hedeflerine örnek olarak gösterilebilir (Durdubaş, 2013).

Hedefler, kulüplere yön göstermekte ve kılavuzluk yapmaktadır. Hedefler, kulübün misyon, vizyon, temel değer ve amaçları ile tutarlı, durum tespiti sonucundaki durumlar ile uyumlu, açık, anlaşılabilir, ölçülebilir, somut ve iddialı, en önemlisi de sonuç odaklı ve gerçekçi olmalıdırlar.

Hedeflerin gerçekleşmesinde kulübün, paydaşlar, işveren ve çalışanlar ile yani bütüncül şekilde hareket etmesi gerekir (iek, 2019).

Sonuç

Spor kulüplerinde profesyonelleşme sürecinin temel taşı olan stratejik planlama; tesadüfi başarıların yerini, öngörülebilir ve sürdürülebilir bir büyüme modeline bırakmasını sağlamaktadır. Bu çalışma kapsamında ele alınan spor kulüplerinde stratejik planlama ve hedef belirleme süreçleri; tesadüfi başarıların ötesine geçerek, sürdürülebilir, ölçülebilir ve denetlenebilir bir kurumsal yapı inşa etmenin temel metodolojisini sunmaktadır. Araştırma boyunca belirtildiği üzere, stratejik yönetim süreci yalnızca üst yönetimin aldığı kararlar bütünü değil; paydaş ve rakip analizinden SWOT analizine, misyon ve vizyon bildirelerinden eylem planlarına kadar uzanan bütüncül bir yol haritasıdır. Özellikle spor organizasyonlarında, kulübün içsel kapasitesi (güçlü ve zayıf yönler) ile dış çevrenin sunduğu imkan ve tehditlerin doğru okunması, rekabet üstünlüğü sağlamanın anahtarıdır.

İncelenen çalışmalar doğrultusunda çalışmada vurgulanan hedef belirleme süreçleri ise, stratejik planın somut çıktılara dönüşmesini sağlayan mekanizmadır. Sonuç, performans ve süreç hedefleri arasındaki dengenin doğru kurulması; hem sporcuların hem de idari kadroların motivasyonunu artırırken, organizasyonun hesap verebilirlik ilkesine uygun hareket etmesine zemin hazırlar. Bu dengeli dağılım aynı zamanda spor kulüplerinin sadece skor odaklı değil, aynı zamanda gelişim odaklı bir kimlik kazanmasını sağlamaktadır. İyi tanımlanmış, gerçekçi ve zamana yayılmış hedefler; hem sportif kadroların hem de idari birimlerin ortak bir ideal etrafında birleşmesine ve motivasyonun en üst düzeyde tutulmasına hizmet etmektedir. Bu bağlamda, hedef belirlemenin bilimsel kriterlere dayandırılması, performans değerlendirme süreçlerinin de objektif bir zemine oturmasına olanak tanır.

Netice itibarıyla, profesyonel yönetim anlayışını benimseyen yöneticilerin, stratejik planlamayı statik bir belge olarak değil, yaşayan ve sürekli güncellenen dinamik bir süreç olarak görmeleri gerekmektedir. Stratejik planlama disiplinine sahip olan spor kulüpleri; finansal darboğazlardan, kurumsal kimlik karmaşasından ve vizyonsuz yönetim anlayışından uzaklaşarak çağdaş spor endüstrisinin gerekliliklerine uyum sağlayabilmektedir. Son olarak belirtmek gerekirse, Türk spor kulüplerinin uluslararası arenada rekabetçi bir kimlik kazanması ve mali sürdürülebilirliğini koruması; bilimsel yöntemlerle hazırlanan, paydaş katılımına dayalı ve net hedeflerle desteklenmiş stratejik planların titizlikle uygulanmasına bağlıdır ve bu bağlamda da stratejik planlama süreçlerinin daha kapsamlı şekilde yani spor kulübünü etkileyen her açıdan analiz edilmesi gerekir.

Öneriler

Literatür incelendiğinde spor kulüplerinde stratejik planlama ile hedef belirleme süreçleri arasındaki bağlantının yetersiz anlaşılmasından ötürü bu durumun bazı olumsuzluklara yol açtığı görülmektedir, bu bağlamda belirtilen iki kavramın ilişkisinin önemini yöneticilere doğru ve detaylı şekilde aktarılması önerilmektedir. Bunun için de spor kulüplerinde stratejik planlama birimleri kurulabilir, bu durum stratejik planların bilimsel niteliği açısından da önem taşır.

Stratejik planlar yalnızca üst yönetim tarafından değil, sporcu-antrenör ve idari personellerin de görüşleri alınarak daha kapsayıcı şekilde planlanabilir.

Taraftarların kulüp yöneticileri üzerinde oluşturdukları baskıların en aza indirilmesine yönelik çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Spor kulüplerinin stratejik planlama süreçlerini daha dengeli şekilde analiz edip oluşturması önerilmektedir. Mesela sadece şampiyon olma odaklı değil, aynı zamanda finansal borçlanmanın azaltılması, altyapı gelişimi ve tesisleşme gibi hedefleri de önceliklendirmelidir.

Kaynaklar

- Akıl, G. (2015). *Kamu kurumlarında stratejik planlama ve stratejik planlama uygulamalarının devlet üniversitelerinin kurumsal performansına etkileri üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altun Ekinci, M. (2018). *Marketing strategies: Two case studies of Real Madrid Football Club and Fenerbahçe Sports Club* (Doktora tezi). Middle East Technical University, Graduate School of Social Sciences.
- Aslan, M. (2014). *Türkiye'deki devlet üniversitelerinin sağlık, kültür ve spor dairesi başkanlıklarının stratejik planlama sürecinin değerlendirilmesi* (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Avşar, U. (2023). *Türk spor kulüplerinde kurumsallaşma: Galatasaray Spor Kulübü örneği* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bakr, D. K. (2022). *Crisis management in terms of strategic planning in the Central Football Association from the point of view of sports club in Erbil Governorate* (Yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bergen, M., & Peteraf, M. A. (2002). Competitor identification and competitor analysis: a broad-based managerial approach. *Managerial and Decision Economics*, 23(4-5), 157-169.
- Bettis, R., Gambardella, A., Helfat, C., & Mitchell, W. (2014). Quantitative empirical analysis in strategic management. *Strategic Management Journal*, 35(7), 949-953. doi:10.1002/smj.2278.
- Biçer, A. B. (2022). *Türkiye'deki spor kulüplerinin yönetsel sorunları: Futbol kulüpleri örneği* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bilgiseven, B. (2019). *Spor pazarlamasının artan önemi ve spor pazarlamasında tutundurma stratejileri: popüler olmayan spor dallarından bisiklet sporu üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bulut, B. A. (2021). *Uluslararası spor organizasyonlarında görev alan gönüllülerin kişilik özelliklerinin sporda gönüllülük motivasyonları üzerine etkisinin incelenmesi (İstanbul örneği)* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Canbolat E.Ö. (2013). *Stratejik Planlama Ve Uygulanabilirliği: Milli Eğitim Bakanlığı Örneği* (Yüksek lisans tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı.

- Chafi, I., & Taibi, A. (2024). The importance of implementing strategic planning to improve the quality of services provided in sports organization. *The Journal of Sports Creativity*, 15(1), 654–671.
- Çavuşoğlu, S. B., & Öztürk Pak, E. (2023). *Türkiye’de spor turizminin sürdürülebilirlik ve stratejik planlama unsurları doğrultusunda değerlendirilmesi*. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çelik, F. Y. (2025). *Futbol kulüplerinde stratejik sürdürülebilirlik yapılanması: İstanbul Başakşehir Futbol Kulübü örneği* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.
- Çeşmeci, N. (2010). *Perceptions on strategy in general and strategic management: A survey on common strategic perception among medium-high level managers in Turkey* (Doktora tezi). Işık Üniversitesi.
- Çetin, E. (2021). *Resmî okul öncesi eğitim kurumlarında stratejik planlamaya yönelik algılar ile stratejik planlama uygulamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çiçek, T. (2019). *Stratejik farkındalık, sektör analizi, stratejinin temel bileşenleri ve performans arasındaki ilişkiler: Nitel bir analiz* (Yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoban, B., & Karakaya, Y. E. (2010). Spor kurum ve kuruluşları için stratejik yönetimin önemi. *NWSA: Sports Sciences*, 5(2), 143–156. <https://doi.org/10.12739/10.12739>
- Deniz, P. (2025). *Türkiye’de basketbol taraftarlarının maç deneyiminin incelenmesi: Anadolu Efes Spor Kulübü örneği* (Yüksek lisans tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Devocioğlu, S., Çoban, B., Karakaya, Y. E., & Karataş, Ö. (2012). Türkiye’de spor kulüplerinin şirketleşmeye yönelimlerinin değerlendirilmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(2), 35-42. https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000218
- Devocioğlu, S., Çoban, B., & Karakaya, Y. E. (2011). Spor kulüplerinin yönetim modellerinin değerlendirilmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(2), 51–67.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)* (Yayın No. DPT: 2697). T.C. Başbakanlık.
- Dinçbudak, M. (2024). *Spor kulübü yöneticilerinin dönüşümsel liderlik stillerinin spor kulüplerinde inovasyona etkisi* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Dölkeleş, T., & Özer, M. A. (2021) Kamu Kurumlarında Stratejik Yönetim Sürecinde Stratejik Planların Etkinliği. *Ekonomi İşletme Siyaset ve*

- Durdubaş, D. (2013). *Bir sezon boyunca takım hedef belirleme yoluyla uygulanan takım oluşturma müdahalesinin takım sargınlığı ve motivasyonel iklim üzerine etkisinin belirlenmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Durdubaş, D. (2020). *Bir sezon boyunca sürdürülen çok düzeyli hedef belirleme programının takım değişkenleri üzerine etkisi* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Dursunoğlu, M. R. (2024). *Spor kulüpleri bünyesindeki okullarda takım sporu ve bireysel spor yapan öğrencilerin etkili iletişim becerileri ile yeterlilik algısının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Eroğlu, O., Karadağ, T. F. (2020). *Mali Tablolar Bakımından Spor Kulüpleri Yasasının Gerekliliği (Dört Büyükler Örneği)*, İ. Kuyulu ve D. Atılğan (Ed.). Spor Bilimlerinde Yeni Fikirler-2 (s.151-193) içinde. Ankara: Akademisyen Yayınevi.
- Erturan Öğüt, E.E. (2010). *Almanya ve Türkiye'deki spor kulüplerinin karşılaştırmalı analizi– Türkiye'deki spor kulüplerinin yapı ve işleyişine yeni bir yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2024). *2024–2028 dönemi stratejik planı*. <https://sgb.gsb.gov.tr/>
- Güçlü, N. (2003). Stratejik Yönetim. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2), 61-85.
- Gülay, D. (2019). *İşletmelerde yönetim stratejisi ve stratejik kararlar* (Yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hoye, R., Smith, A. C., Nicholson, M., & Stewart, B. (2018). *Sport management: principles and applications*. Routledge.
- Inamdar, S. N. (2012). Alignment of Strategy with Structure Using Management Control Systems. *Strategic Management Review*, 6(1), 1-26.
- Jeseviciute-Ufartiene, L. (2014). Importance of planning in management developing organization. *Journal of Advanced Management Science*, 23, 176-180. doi:10.12720/joams.2.3.176-180.
- Kandemir, H. (2015). *Çevre etkenlerinin kurumsal stratejilere etkisi: Büyük ölçekli inşaat firmaları üzerinde bir araştırma* (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Karaman, H. (2007). *İlk ve orta öğretim okulu yöneticilerinin stratejik planlamaya karşı tutumları* (İstanbul ili örneği) (Yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keçe, M. (2015). Difficulties faced in social club activities: A qualitative study based on teacher opinions. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 15(5), 1333–1344. <https://doi.org/10.12738/estp.2015.5.2712>
- Kırdar, Y. (2006). *Kurumsallaşan spor kulüplerinde pazarlama iletişimi faaliyetlerinin, spor pazarlaması sürecinde, kurum imajı üzerine etkisi; Fenerbahçe Spor Kulübünde bir uygulama örneği* (Doktora tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kriemadis, T., & Theakou, E. (2007). Strategic planning models in public and non-profit sport organizations. *Choregia*, 3(2), 25–37. <https://doi.org/10.4127/ch.2007.3.2.25-37>
- Küçükbaş Duman, F. (2020). *Spor kulüplerinde kalite yönetim sistemi* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Küçüksüleymanoğlu, R. (2008). Stratejik planlama süreci. *Kastamonu Education Journal*, 16(2), 403-412.
- Küp, H. F. (2011). *Stratejik planlama süreci ve küçük ve orta ölçekli işletmelerde yaşanan sorunların stratejik planlama ile çözülmesi* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Öner, İ., Karataş, Ö., & Karataş, E. Ö. (2024). Futbol kulüplerinde yönetim stratejileri ve sürdürülebilir başarı. *İnönü Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(3), 24–45. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inubesyo>
- Özen, N. (2019). *İşletme stratejileri ve stratejik kararların stratejik yönetimin başarısına etkileri* (Yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, M. A., & Dölkeleş, T. (2021). Kamu Kurumlarında Stratejik Yönetim Sürecinde Stratejik Planların Etkinliği. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7(2), 295-318.
- Özmez, A. (2022). *Strateji odaklılık ve firma performansı ilişkisi: Strateji uygulama ve strateji uygulama başarısının aracı rolü* (Doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Petkovic, J., Jasinskas, E., & Jesevičiūtė-Ufartienė, L. (2016). Significance of strategic planning for results of sport organization. *Ekonomika a Management*, 19(4), 56–72. <https://doi.org/10.15240/tul/001/2016-4-005>
- Söğüt, Z. (2025). *Spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören sporcuların spor yapma amaçları ve spora yönlendirilmelerindeki faktörler* (Yüksek lisans tezi). Batman Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Sözen, T. (2009). *Spor federasyonları yöneticilerinin stratejik planlama uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Sözen, T., & Sunay, H. (2010). Spor federasyonları yöneticilerinin stratejik planlama uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 8(3), 119–129. https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000185
- Şahin, A. (2022). Spor Organizasyonunda Yönetimsel Stratejiler: Kavramsal Bir Bakış. *Multidisipliner Spor Araştırmaları* içinde (s. 13-28). Gazi Kitabevi.
- Şen, M. (2025). *Taraftarlar perspektifinden amatör futbol spor kulüplerine güven düzeyinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yozgat Bozok Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (2008). *2009/2013 Stratejik Plan*, Ankara.
- Toros, T., Bayansalduz, M., & Duvan, A. (2010). Sporda hedef belirlemenin penaltı atışları üzerine etkisinin araştırılması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 165–171.
- Türk.E, Ünsal.N. (2009) *Milli Eğitim Bakanlığı Üst Düzey Yöneticilerinin Stratejik Planlama Konusundaki Görüşleri*, Milli Eğitim Dergisi, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Sayı:181, s.222-239.
- Üzmez, A. (2024). *Strateji odaklılık ve firma performansı ilişkisi: Strateji uygulama ve strateji uygulama başarısının aracı rolü* (Doktora tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi).
- Walters, G., & Tacon, R. (2010). Corporate social responsibility in sport: Stakeholder management in the UK football industry. *Journal of Management & Organization*, 16(4), 566-586.
- Yardımcı, K. (2024). *Spor yapan çocukların ebeveynlerinin spor farkındalıkları ve spora bağlılıklarının incelenmesi* (Yüksek lisans tezi). Yozgat Bozok Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Yenel, F. (1990). *Türkiye’de kulüpleşme süreci ve kulüplerin hukuki yapısı* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldız, N. O. (2016). *Spor işletmelerinde hedef belirleme süreci: Dalış okulları örneği* (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

8.Bölüm

Dünya Hakemlik Modelleri İngiltere – Almanya – Türkiye Karşılaştırması

Suat ARSLANBOĞA¹

Mehmet ACET²

---

¹ Doktora Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. suatarсланboga@gmail.com ORCID No: 0009-0005-8308-6085

² Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü., mehmet.acet@dpu.edu.tr. ORCID No: 0000-0003-3601-1601

Giriş

Futbol Hakemliği ve Felsefesi

Futbol, küresel ölçekte en yaygın takip edilen ve organize edilen spor branşı olarak yalnızca sportif bir etkinlik değil; aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel bir sistem niteliği taşımaktadır. Oyunun adil, güvenli ve standart kurallar çerçevesinde yürütülmesi ise hakemlik mekanizmasının etkinliğine bağlıdır. Bu bağlamda futbol hakemliği, modern spor organizasyonlarının vazgeçilmez yönetişim unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Türk Dil Kurumu'na göre futbol hakemi, futbol karşılaşmalarını oyun kurallarına uygun, tarafsız ve adil bir şekilde yöneten, uyumsuzluk durumunda nihai karar yetkisine sahip olan kişi olarak tanımlanır. Sahadaki kuralları yorumlayan, maçı başlatan/durduran ve disiplin cezaları (kartlar) uygulayan yetkili maç görevlisidir. Hakemlik riskli bir meslek olarak kabul edilir (Hançerlioğlu, O.1992). Bir tutkunun, fedakârlığın, adalet ve kurallara inanmanın bir sonucu olduğu düşünülüğünde (Ceı, 1994), çağdaş bir futbol hakemi; iyi bir zihinsel kapasite, duyguların kontrolü ve oyunun gerektirdiği fiziksel kondisyona sahip olması gereken; talimatları eksiksiz uygulayan, hakemlik kurumunun prensiplerine saygılı, arkadaşlarına ışık tutan, kendine güvenen, kültürlü, kendisine verilen yetkilerle müsabakaların kurallar dâhilinde oynanmasını sağlayan kişidir (Aslanoğlu, 2005). Bir hakemin temel görevi; futbol oyununun, herkes için adil, güvenli bir ortamda ve seyir zevki içinde tamamlanmasını sağlamaktır. Bunun kadar önemli olan bir şey daha var ki oda, tüm futbol kamuoyunun sevgi ve saygıyla andığı güvenilir bir hakem olabilmektir. IFAB'a (2016) göre, futbol hakemleri sahadaki tüm paydaşlar tarafından saygı görmeli ve kabul edilmeli, güvenilir, kararlı, tutarlı ve dürüst olmalı, başkalarından etkilenmemeli, hoş olmayan kararlar vermekten kaçınmamalı, maçın başından sonuna kadar sahadaki otoritesini korumalı, iletişim tekniklerini en üst düzeyde kullanmalı ve oyuncuları iyi tanımalıdır. IFAB (IFAB, 2016), hakemin maçıdaki profili (güçlü iradeli, cesur, sabırlı, sakin ve tahmin edilebilir, sürpriz kararlar vermeyen, ihtiyatlı ve gösterişsiz) ve vücut dilini maçı kontrol etmesine yardımcı olacak etkili bir araç olarak kullanma yeteneği gibi kriterlerin performansını en üst düzeye çıkarmak için gerekli olduğunu belirtmiştir (IFAB, 2016). Bunu gerçekleştirmek için çok çalışmanız ve kendinizi hakemliğe adanmanız gerekir. (MHK Aday Hakem Kılavuzu 2022-2023). Ayrıca oyuncular, antrenörler, seyirciler ve basın tarafından işlerinin zorlaştırıldığı ve sorgulandıkları düşünülüğünde (bunların hepsinin kısa bir zaman periyodunun içinde yapıldığı unutulmadan) hakemliğin zor olduğunun anlaşılması gerekir” (Vega, Ortiz vd., 2017).

Uluslararası Futbol Birliği Kurulu (International Football Association Board (IFAB)) tarafından belirlenen Oyun Kuralları (Laws of the Game), dünya genelinde tüm hakemlik uygulamalarının temelini oluşturmaktadır. Bu standartlaşma, futbolun küresel ölçekte ortak bir dil ve uygulama birliği kazanmasını sağlamıştır (IFAB, 2023).

Hakemliğin Ortaya Çıkışı

Dünyada futbol hakemliğinin başlangıcı futbolun başlangıcına ve yayılmasına paralel bir seyir izlemiştir. 1819 yılına kadar maçların hakemsiz oynandığını, takım kaptanlarının aynı zamanda hakemlik yaptığını, daha sonra bu tarz idarenin sakıncaları görüldüğünden saha içine girmek şartıyla dışarıdan hakem tayin edilmiştir (Radnedge, 1994).

Hakemlik kurumunun ilk defa İngiltere’de oluştuğunu ve hakemliğin 1880 yılında kurumsallaşmaya başladığını tespit ediyoruz. Şüphe yok ki, burada sözü edilen hakemlik olgusu bugünkü hakemlikten oldukça farklıdır. Sahanın her iki yarısında birer hakem bulunmakta bir hakem de masa başında görev yapmaktadır. Masa başındaki hakem diğer hakemlerin anlaşmazlığa düşmesi halinde duruma müdahale etmektedir. Bu hakem ayrıca skoru kaydetmekte ve zamanı ölçmektedir (Tezcan, 1964; Radnedge, 1994).

Futbol oyunundaki tüm değişiklikler hakemliği de etkilemiştir. 1881 yılında oyun kurallarının içinde ilk defa hakemden söz edilmiştir. 1884 yılından itibaren hakemlerin karşılaşmalarda kayıtsız şartsız tek yetkili oldukları görülmektedir. (Oral, 1964).

Futbol oyununun ve hakemliğin istikrar kazanması öncelikle kuralların istikrar kazanmasına bağlıdır. Kuralların istikrar kazanması da onların yazılı hale gelmesi şartına bağlıdır. Futbol Kurallarının sistematize edilmesi ve yayınlanması 1896 yılında gerçekleşmiştir (Baba, 1939.). Böylelikle ortak uyum sağlanabilmiştir. Burada ilgi çekici ve önemli olan husus hakemliğe ilişkin kural ve düzenlemelerle, futbol oynamaya ilişkin kural ve düzenlemeler arasında uyum sağlanmış olmasıdır.

Kurallarda yapılan değişiklik sonucu, 1905 yılında futbol hakemleri sahadaki konumları itibariyle şimdikiye benzer bir nitelik kazanmıştır. Buna göre masa başındaki hakem saha içine geçmiş, içerdeki hakemler taç çizgileri kenarında görev yapmaya başlamışlardır. Ancak bunlar, şimdiki uygulamanın aksine taç çizgileri boyunca; iki korne direği arasında görev yapmışlardır. Bunun gibi saha içindeki hakemde, henüz Sir Stanley Rous’un 1930’da bu günkü şekline dönüştürdüğü “diyagonal” sistem anlayışından çok farklı bir biçimde görev yapmaktadır (Tezcan, 1964).

1920'lerde hakemlerin oyunu yönetim biçimlerinin biraz daha değiştiğini ve bu değişikliğin günümüzde halen uygulanmakta olan diyagonal sistemin orijinini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Buna göre; yan hakemler orta çizginin taç hattını keştiği nokta ile kendi koştuğu istikametteki köşe gönderi ve bu yarı sahada bulunan kalenin tam ortasındaki noktanın oluşturduğu üçgenin içersin de bulunan sahayı kontrolleri altında bulundurur, bu sahada meydana gelen olayları hakeme işaret eder, hakem de bu iki üçgenin haricinde kalan kısmı kontroli altında bulundururdu (Tezcan, 1964).

Hakemliğin kurumsallaşması, futbolun profesyonelleşme süreciyle paralel ilerlemiştir. 19. yüzyılın sonlarında İngiltere'de ortaya çıkan modern futbol organizasyonları, oyunun tarafsız bir otorite tarafından yönetilmesi gerekliliğini doğurmuş ve böylece hakemlik bağımsız bir uzmanlık alanı haline gelmiştir. Günümüzde hakemlik sistemi, ulusal federasyonlar ile uluslararası kuruluşlar olan FIFA (FIFA) ve UEFA (UEFA) tarafından belirlenen eğitim, performans ve değerlendirme standartları doğrultusunda yürütülmektedir (FIFA, 2022; UEFA, 2023).

Modern futbolda hakemlik yalnızca kuralları uygulama görevinden ibaret değildir. Hakemler yüksek fiziksel performans, bilişsel karar verme, stres yönetimi ve iletişim becerilerini aynı anda kullanmak zorundadır. Araştırmalar, elit hakemlerin ma sırasında oyunculara benzer fiziksel yüklenmelere maruz kaldığını ve saniyeler içinde karmaşık kararlar vermek zorunda olduklarını göstermektedir (Weston, vd., 2007). Bu durum hakemliği multidisipliner bir çalışma alanı haline getirmiştir.

Son yıllarda teknolojik gelişmeler hakemlik uygulamalarını önemli ölçüde dnştrmştir. Video Yardımcı Hakem (VAR) sistemi, karar doğruluğunu artırmayı amaçlayan teknolojik bir destek mekanizması olarak futbol yönetimine entegre edilmiştir. VAR uygulaması, hakem kararlarının doğruluğu ile oyunun akıcılığı arasındaki dengeyi yeniden tartışmaya açmış ve hakemliğin yalnızca bireysel değil aynı zamanda teknolojik bir yönetim süreci olduğunu ortaya koymuştur (Kolbinger & Lames, 2017). Ayrıca profesyonel sözleşmeli hakemlik sistemlerinin karar doğruluğunu artırdığı ve performans standartlarını yükselttiği belirtilmektedir (Webb, 2019).

Uluslararası Futbol Hakemliğinin Yönetimi

Uluslararası futbol hakemliğinin yönetimi, FIFA'nın küresel otoritesi, IFAB'ın kural belirleyici rolü ve UEFA gibi kıtasal federasyonların uygulayıcı mekanizmaları aracılığıyla çok katmanlı bir yapı içerisinde yürütülmektedir. Bu sistem, futbolun evrensel standartlar çerçevesinde oynanmasını sağlarken

hakemlik mesleğinin profesyonelleşmesine ve kurumsallaşmasına önemli katkı sunmaktadır.

FIFA ve Küresel Hakemlik Yönetimi

FIFA (Federation Internationale de Football Association), 21 Mayıs 1904 tarihinde futbolu bir dünya turnuvası şeklinde yönetmek amacıyla kurulmuştur. FIFA'nın temel görevleri arasında oyun kurallarının uygulanmasının denetlenmesi, uluslararası turnuvaların düzenlenmesi ve üye federasyonlar arasında futbol yönetim standartlarının oluşturulması yer almaktadır (FIFA, 2023).

Hakemlik açısından FIFA'nın sorumlulukları şu başlıklar altında toplanmaktadır:

- Uluslararası hakem listelerinin oluşturulması,
- FIFA kokartlı hakemlerin belirlenmesi,
- Dünya Kupası ve uluslararası turnuvalar için hakem atamalarının yapılması,
- Hakem eğitim programlarının geliştirilmesi,
- Video Yardımcı Hakem (VAR) gibi teknolojik uygulamaların standartlaştırılması (FIFA, 2023).

IFAB ve Oyun Kurallarının Belirlenmesi

Futbol hakemliğinin yönetiminde kritik rol oynayan bir diğer yapı International Football Association Board IFAB (International Football Association Board)'dir. IFAB, futbol oyun kurallarını belirleyen ve değiştirme yetkisine sahip tek uluslararası organdır.

UEFA hakemlik sistemi şu temel bileşenlerden oluşmaktadır:

- UEFA Hakem Komitesi
- Elite, First ve Second kategori hakem klasmanları
- Hakem gözlemci sistemi
- Performans analiz ve eğitim seminerleri
- VAR eğitim ve sertifikasyon süreçleri

UEFA, Şampiyonlar Ligi ve Avrupa Şampiyonası gibi üst düzey organizasyonlar aracılığıyla hakem performans standartlarını yükseltmekte ve kıta genelinde ortak hakemlik anlayışı oluşturmaktadır (Helsen & Bultynck, 2004).

UEFA ve Kıtasal Hakemlik Yönetimi

FIFA üyesi olarak faaliyetlerini sürdürmek amacıyla bir araya gelen Avrupa ülkeleri, 15 Haziran 1954 tarihinde 29 üye ülkenin katılımıyla UEFA (Union of European Football Associations)'yı kurmuştur ve Avrupa'daki hakemlik organizasyonunun gelişiminde merkezi rol üstlenmiştir (UEFA, 2023). UEFA'nın görevi; "Avrupa futbolunun sorunlarını incelemek, birlik üyelerinin sportif ilişkilerini geliştirmek, pekiştirmek ve karşılıklı menfaatlerini korumak, birlik üyeleri arasında çıkabilecek muhtelif problemleri ve ihtilafları önlemek, organizasyonlar düzenleyerek başarılı olanları ödüllendirmek ve bu yolla üyeleri arasında rekabet ortamı yaratarak Avrupa futbolunun ilerlemesine katkıda bulunmaktır. Uluslararası futbol hakemliği; kuralların belirlenmesi, hakem eğitim süreçleri, klasman sistemleri, performans değerlendirme mekanizmaları ve teknolojik uygulamaların entegrasyonu gibi çok boyutlu bir yönetim yapısı içerisinde yürütülmektedir. Bu yapı, küresel düzeyde merkezi bir otorite ve kıtasal federasyonlar aracılığıyla organize edilmektedir (Giulianotti, 2012).

UEFA hakemlik sistemi şu temel bileşenlerden oluşmaktadır:

- UEFA Hakem Komitesi
- Elite, First ve Second kategori hakem klasmanları
- Hakem gözlemci sistemi
- Performans analiz ve eğitim seminerleri
- VAR eğitim ve sertifikasyon süreçleri

UEFA, Şampiyonlar Ligi ve Avrupa Şampiyonası gibi üst düzey organizasyonlar aracılığıyla hakem performans standartlarını yükseltmekte ve kıta genelinde ortak hakemlik anlayışı oluşturmaktadır (Helsen ve Bultynck, 2004).

Şekil X. Avrupa Hakem Gelişim Piramidi

Türkiye’de Futbol Hakemlik Yapısı ve Türkiye’de Hakemliğin Başlangıcı

Ülkemizde hakemliğin başlangıcı, 1890 yılında futbolun yaygınlaşmaya başlamasına paralel bir seyir izlemiştir. Türkiye’deki hakemliğin orijini hakkındaki kaynaklar yetersiz ve düzensizdir. Ülkemizdeki hakemlik ancak 1900 yılından sonra özellikle futbolu bırakanların hakem olmasıyla gelişmeye başlamıştır. İlk hakemlerinde, futbolun öncüleri olan yabancı uyruklu kişiler olduğunu görüyoruz (Artun, 1992). James La Fontein, Kinon ve Vasiliadis bu çerçevede ilk hatırlanan isimlerdir. İlginç bir tespit de ilk Türk Futbolcusu Fuat Hüsni Kayacan’ın aynı zamanda ilk Türk Futbol Hakemi oluşudur. Kayacan’ın yönettiği ilk maç 1907’de Kadıköy-Moda maçıdır. Daha sonra hakemlik yapan Türkler arasında zamanımızda isimleri stadyumlara verilerek yaşatılan Ali Sami Yen, Yusuf Ziya Öniş ile Türk basınının Şeyh-ül Muharriri olan Burhan Felek yer almaktadır. Ülkemizde hakemlere “lisans” verilmesi 1940 yılında olmuştur. Bu bağlamda, ilk bölge lisansına Şazi Tezcan sahip olmuştur. İlk Milli Futbol Hakemimiz Nuri Bosut’tur (Fişek, 1980).

1940’lı yıllardan itibaren yurt dışına açılan Türk Hakemliğinde özellikle 1960’lı yıllar başarılarla ulaşılan yıllar olmuştur. Bu çerçevede; Sulhi Garan ilk defa FIFA kokardı hakemimiz iken, bunu Cezmi Başar, Muvahhit Afir, Faruk Talu, Semih Zoroğlu ve diğerleri izlemiştir (Artun, 1992).

Kurumsal Yapı

Türkiye’de futbol hakemlik sistemi, ulusal futbolun yönetiminden sorumlu olan Türkiye Futbol Federasyonu (TFF) bünyesinde organize edilen merkezi bir yapı üzerine kuruludur. Hakemlik organizasyonu; eğitim, atama, performans değerlendirme ve klasman yükseltme süreçlerinin tek merkezden yönetildiği bir model göstermektedir.

Türk hakemlik sistemi; temelde açılan aday hakem kurslarıyla başlayan aday hakemlik düzeyinden, en üst aşamada profesyonel liglere kadar uzanan hiyerarşik bir kariyer yapısı ve kurumsal kurullar aracılığıyla yürütülmektedir. Bu yapı Avrupa futbol sistemleriyle uyumlu olmakla birlikte son yıllarda yapısal reform ve yeniden yapılanma tartışmalarıyla da gündemdedir.

Türkiye Futbol Federasyonu (TFF)

TFF, Türkiye’de futbol faaliyetlerinin en üst yönetim organıdır ve hakemlik sisteminin hukuki ve idari sorumluluğunu taşır. Federasyon;

- Hakem talimatlarını yayımlar,
- Eğitim politikalarını belirler,
- Hakem kurullarını atar,

- Uluslararası organizasyonlarla koordinasyonu sağlar.
- Hakemlik faaliyetleri TFF yönetim kurulu adına alt kurullar aracılığıyla yürütülür.

Merkez Hakem Kurulu (MHK)

Türk futbol hakemliği, TFF'nin kurullarından biri olan Merkez Hakem Kurulu (MHK) tarafından yönetilmektedir. MHK futbol hakemliğinin en tepe noktasındaki kuruldur. Ülke genelindeki hakemlik yönetimi sekiz bölgeden oluşan bir teşkilatlanma ile yürütülür. Her bir bölgede oluşturulan Bölgesel Hakem Kurulu (BHK) ve ona bağlı her ilde oluşturulan İl Hakem Kurulları (İHK) vasıtasıyla görev ve sorumluluklar yerine getirilir. MHK, bu kurulların oluşumunu ve atamasını yapar, çalışmalarını kontrol eder ve yönlendirir.

MHK'nın temel görevleri:

- Hakem klasmanlarını belirlemek
- Müsabaka atamalarını yapmak
- Hakem performanslarını değerlendirmek
- Eğitim ve seminerleri organize etmek
- Gözlemci ve mentor sistemini yürütmek

MHK talimatına göre hakemlik, gözlemcilik, mentorluk ve eğitimcilik faaliyetleri tek bir organizasyon yapısı içinde düzenlenmektedir (www.tff.org, 2024). TFF MHK talimatına göre hakemlik kariyer bacakları:

Kademe	Hakem Statüsü	Görev Alanı
Aday Hakem (AH)	Başlangıç	Eğitim ve adaylık
İl Hakemi (İH)	Yerel ligler	Amatör müsabakalar
Bölgesel Hakem (BH)	Bölgesel ligler	BAL ve üstü amatör
Klasman Hakemi (KH)	Ulusal lig	Profesyonel alt lig
Üst Klasman Hakemi (ÜKH)	Profesyonel	Süper Lig
FIFA Hakemi	Uluslararası	FIFA & UEFA

Bu yapı hakemlerin performans değerlendirmelerine bağlı olarak yükseldiği bir kariyer piramidi oluşturur (www.tff.org, 2024).

Hakemliğe Başlama Süreci

Türkiye'de hakem olmak için temel süreç şu aşamalardan oluşur:

- İl hakem kurulları tarafından açılan kurslara katılım

- Oyun kuralları (IFAB Laws of the Game) eğitimi
- Kural bilgisi ve fiziksel testler
- Aday hakemlik süreci

Açılan Aday hakem(A.H) kursu ve fiziksel yeterlilik testini başarıyla tamamlayan aday aday hakemlerin ilgili belgeleri İl hakem kurulu (İ.H.K) tarafından alınır. Aday hakem olmasında herhangi bir engel olmayanların listesi İHK'lerce TFF'ye gönderilerek A.H onay süreci başlatılır. İsmi bildirilen adaylar Merkez Hakem Kurulu (MHK)'nın onayı sonrası "AH" unvanını alırlar.

AH olan hakemler İHK tarafından statülerine uygun olarak müsabakalarda görevlendirilirler. AH'ler lisanslı olarak futbol oynayabilirler ancak lisanslı oldukları kulüp veya takımın katıldığı liglerde görev yapamazlar.

Son yıllarda Türk hakemlik sistemi önemli reform tartışmalarına konu olmuştur. 2024 yılında TFF tarafından:

- Hakemlik sisteminin yeniden yapılandırılması,
- Danışma kurulu oluşturulması,
- Üst lig hakemliğinde şirketleşme modeli gündeme getirilmiştir (tr.euronews.com, 2024)

Ayrıca etik sorunlara yönelik disiplin süreçleri ve denetim mekanizmaları artırılmıştır. 2025 yılında bahis soruşturması sonrası çok sayıda hakem hakkında yaptırım uygulanması sistemde denetim ihtiyacını ortaya koymuştur (www.reuters.com, 2025).

İngiltere'de Futbol Hakemlik Yapısı ve İngiltere'de Hakemliğin Başlangıcı

İngiltere'de futbol ilk olarak M.S. 217 yılında Derby Kentinde oynanmıştır. O haliyle futbol son derece ilkel ve kaba bir nitelik taşıyordu, ancak 1349 yılında yasaklandı. O dönemdeki futbol sahalarının bugünkü ölçülere nazaran çok daha büyük olduğunu ve oyun süresinin de öğleden akşam karanlığına kadar devam ettiğini tespit ediyoruz. Sosyal sınıflar arasında oynanmış, ekonomik bakımdan güçlü sınıflar ise bu oyuna itibar etmemişlerdir.

Dünyada futbol hakemliğinin başlangıcı futbolun başlangıcına ve yayılmasına paralel bir seyir izlemiştir. 1819 yılına kadar maçların hakemsiz oynandığını, takım kaptanlarının aynı zamanda hakemlik yaptığını, daha sonra bu tarz idarenin sakıncaları görüldüğünden saha içine girmek şartıyla dışarıdan hakem tayin edilmiştir (Radnedge,1994.).

19. yüzyıl başından itibaren İngiltere'deki sanayi devriminin getirdiği zenginlikler yavaş yavaş geniş halk kitlelerine ulaşarak yaygınlaşmaya başlamış,

eğitime verilen önem gereği okul sayısı da hızla çoğaldığından 19. yüzyıl başlarında futbol özellikle okullarda büyük bir canlanma göstermiştir. Toplumsal bakımdan değerlendirdiğimizde; okulun olduğu yerde kuralların olması da kaçınılmazdır. Bu bakımdan futbol oyununun kurallara bağlanmasında futbolun okullarda yaygınlaşmasını takiben gerçekleşmesi şaşırtıcı değildir (Oral,1954).

Günümüzdeki yapılanması ise, merkezi FA olan Futbol Federasyonu çatısı altında gerçekleşmektedir. Minik maç organizasyonları, hakemliğe başlangıç ve eğitimleri gibi hususlarda temel yapılanmayı oluşturan The Futbol Association (İlçe Federasyonları) bulunmakta. Bu İlçe Federasyonlarının sayısı 50'yi bulmuş durumda. Her birlik kendi bölgesinde bulunan takımların maç organizasyonlarını yapıyor (The Football Association, 2026).

İlçe Federasyonları Haritası

Kurumsal Yapı

İngiltere, modern futbolun doğduğu ülke olması nedeniyle hakemlik organizasyonu ve eğitim sistemi bakımından dünyadaki en kurumsallaşmış yapılardan birine sahiptir. Futbol hakemliği sistemi, amatör (grassroots) seviyeden uluslararası düzeye kadar uzanan çok katmanlı bir gelişim piramidi üzerine kuruludur. Sistem; eğitim, performans değerlendirme, mentorluk ve profesyonelleşme süreçlerinin merkezi biçimde yönetildiği bir model sunmaktadır.

İngiliz hakemlik yapısı temel olarak üç ana kurum etrafında şekillenmektedir:

- **The Football Association (FA)** – Ulusal yönetim ve eğitim
- **County Football Associations** – Yerel uygulama ve gelişim
- **Professional Game Match Officials Limited (PGMOL)** – Profesyonel lig hakemliği

Bu yapı, hakemlerin kariyer gelişimini standartlaştırmayı ve performans kalitesini sürdürülebilir şekilde artırmayı amaçlamaktadır (The Football Association, 2026).

İngiltere Futbol Hakemliğinin Kurumsal Yapısı

The Football Association (FA)

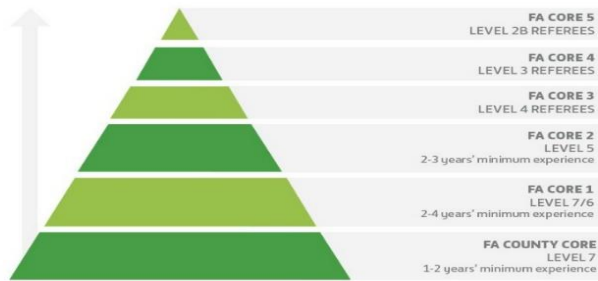
1863 yılında kurulan FA, İngiltere’de futbolun en üst yönetim organıdır ve hakemlik sisteminin temel düzenleyicisidir. FA’nın görevleri şunlardır:

- Hakem eğitim programlarını oluşturmak
- Sertifikasyon süreçlerini yürütmek
- Hakem gelişim stratejilerini belirlemek
- Grassroots hakemliğini organize etmek
- Performans ve etik standartları belirlemek

FA, Premier League ve EFL tarafından oluşturulan yönetim organıdır. (overview-of-english-refereeing)

FA ayrıca ulusal hakem gelişim modeli kapsamında Centre of Refereeing Excellence (CORE) programını yürütmektedir. Bu program, potansiyel hakemleri erken aşamada belirleyerek eğitim, mentorluk ve performans geri bildirimini sağlar. (The Football Association, 2025).

Seviye 7'den seviye 2b'ye kadar Hakemler için eğitim, öğretim, gelişim ve koçluk sağlayacak olan FA CORE programının beş aşaması olacaktır (The Football Association, 2026).

FA CORE Piramidi (The Football Association, 2026).

County Football Associations (Yerel Federasyonlar)

İngiltere’de hakemliğe giriş süreci yerel federasyonlar aracılığıyla başlar. County FA’ler:

- Temel hakem kurslarını düzenler
- İlk atamaları yapar

- Yerel gözlemci değerlendirmelerini yürütür
- Hakem gelişim danışmanlığı sağlar

Bu yapı sayesinde hakem gelişimi merkezi politika ile yerel uygulamanın birleşimi şeklinde yürütülmektedir.

Professional Game Match Officials Limited (PGMOL)

Profesyonel Maç Hakemleri Birliği (PGMOL), İngiltere genelindeki tüm Premier Lig ve İngiliz Futbol Ligi (EFL) maçlarını yöneten ve 2001 yılında kurulmuştur üst düzey bir yapılanmadır.

PGMOL bünyesinde hakemler genellikle üç ana gruba ayrılır:

- **Select Group 1** – Premier League hakemleri
- **Select Group 2** – Championship hakemleri
- **Development Group** – elit adaylar

Profesyonel oyun Seviye 2'ya terfi eden bir hakem, Profesyonel Oyun Maç Görevlilerinin (PGMOL) bir parçası olur. Hakemler tam zamanlı profesyonel statüde çalışabilir ve sürekli performans analizine tabi tutulurlar.

PGMOL'un temel amacı profesyonel hakemlikte standartlaşma ve performans tutarlılığı sağlamaktır (Goal, 2023).

PGMOL'de 20 tam zamanlı profesyonel Birinci Grup Seçkin hakem bulunmaktadır. Şu anda PGMOL'ün Birinci Grup Seçkin Hakemler kategorisinde sözleşmeli 84 hakemi bulunmaktadır. Bunlar Birinci Grup Seçkin Hakemler, Birinci Grup Seçkin Yardımcı Hakemler, İkinci Grup Seçkin Hakemler ve kadın Birinci Grup Seçkin Hakemler olarak ayrılmıştır (<https://www.premierleague.com>, 2026).

Profesyonel hakemlik sözleşmeleri 2 yıllık yapılıdır, sözleşmesi bitip tekrar yenilenmeyen veya hakemliği bırakmak zorunda kalanları; federasyon bünyesinde iş vererek ya da gözlemci kadrolarında istihdam ederek iş olanağı sağlanıyor.

Elit Hakem Geliştirme Planı aracılığıyla, bir futbol kulübünün destek ekibine benzer şekilde geliştirilmiş bir destek ekibi bulunmaktadır: spor bilimcileri, spor psikologları, performans analistleri, operasyon asistanları, fizyoterapistler, sprint antrenörleri, ayak sağlığı uzmanları ve görme bilimcileri, hakem performansını iyileştirmek için istihdam edilmektedir.

Teknoloji de bir yardımcı olarak kullanılmaktadır: ayrıntılı performans analizi, her maç hakkında istatistiksel veriler sağlayan Opta tarafından desteklenmektedir. PGMOL'de FIFA tarafından listelenmiş 36 hakem ve yardımcı hakem bulunmaktadır (<https://www.premierleague.com>).

Hakemlik Seviye Piramidi

Seviye	Hakem Statüsü	Görev Alanı
Level 9	Aday Hakem	Eğitim süreci
Level 8	Genç Hakem	Gençlik maçları
Level 7	Junior Hakem	Yerel amatör ligler
Level 6	County Hakemi	Bölgesel ligler
Level 5	Senior County	Üst amatör lig
Level 4	Supply League	Yarı profesyonel
Level 3	Contributory	Ulusal alt ligler
Level 2	Panel Hakemi	National League
Level 1	National List	EFL
FIFA	Uluslararası	Premier League & FIFA

Hakemler başlangıçta Level 9 olarak eğitime katılır ve başarılı değerlendirme sonrası yükselir.

Hakemliğe Başlama Süreci

İngiltere’de hakem olmak için süreç şu aşamalardan oluşur:

- FA onaylı temel hakem kursuna katılım
- Oyun kuralları eğitimi (IFAB Laws of the Game)
- Saha uygulaması
- Fiziksel uygunluk değerlendirmesi
- Mentorluk eşliğinde ilk maç yönetimi

Başlangıç eğitimleri teorik ve uygulamalı olarak yürütülmektedir (<https://learn.englishfootball.com>, 2025).

Hakem Gelişim ve Eğitim Modeli

1. FA CORE Programı

CORE sistemi İngiltere’de modern hakem gelişiminin merkezidir.

Programın özellikleri:

- Bölgesel eğitim merkezleri
- Bireysel hakem koçluğu
- Sezon boyu performans takibi
- Psikolojik ve fiziksel gelişim desteği

Program Level 7–Level 2b arası hakemleri kapsar.

Hakemler, FA CORE' da geçirdikleri süre boyunca yapının o belirli seviyesinde temas noktası olacak, FA' nın onlara eğitimi, motive olmuş ve akredite edilmiş bir hakem koçu sağlayacağı sezon boyu sürecek bir programdan yararlanacak.

Seviye 7'den seviye 2b'ye kadar Hakemler için eğitim, öğretim, gelişim ve koçluk sağlayacak olan FA CORE programının beş aşaması olacaktır. (<https://www.thefa.com/get-involved/referee/fa-core>, 2026)

2.Ulusal Performans Merkezi (National Performance Centre)

Yeni kurulan performans merkezi:

- Elit hakem gelişimini hızlandırmak,
- Veri temelli performans analizi sağlamak,
- Eğitim standardizasyonu oluşturmak amacıyla kurulmuştur (<https://learn.Englandfootball.com>, 2025).

3.FIFA İş Birliği Eğitimleri

FA ve FIFA ortaklığıyla yürütülen eğitimler:

- Oyun yönetimi
- Pozisyon alma
- VAR yorumlama
- Karar verme becerileri gibi alanlara odaklanmaktadır (<https://www.thefa.com/get-involved/referee/fa-core>, 2026).

Almanya Da Futbol Hakemlik Yapısı

Futbol hakemliği, modern futbolun sürdürülebilirliği açısından oyun kuralları kadar önemli bir organizasyon alanı hâline gelmiştir. Avrupa'da hakem eğitim ve yönetim modeli açısından en sistematik ülkelerden biri Almanya'dır. Almanya'da futbol hakemliği, merkezi yönetim ile yerel gelişim sisteminin birlikte yürütüldüğü çok katmanlı bir yapı üzerine kuruludur. Bu sistem, hem amatör seviyeden elit düzeye kadar yükselme fırsatı sunmakta hem de sürekli performans değerlendirmesine dayalı profesyonel bir gelişim modeli sağlamaktadır. Almanya'da Federasyon yapısı iki bölümden oluşmakta:

1-DFL (Alman Futbol Ligi) Deutsche Fußball Liga:

Alman hakemlik sistemi temel olarak Alman Futbol Federasyonu (Deutscher Fußball-Bund – DFB) tarafından yönetilmekte ve Bundesliga dâhil tüm liglerde hakem atamaları federasyon sorumluluğunda gerçekleştirilmektedir (<https://www.dfl.de/en/glossary/refereeing/?utm>, 2026).

Bu birim teknoloji ve inovasyon anlamında hizmet için var olan bir kuruluş. Bu kuruluş Bundes Liga ve Lig 2'nin yayın hakkını elinde bulunduruyor. Elinde bulundurduğu bu yayın hakkını şirketlere pazarlayan kuruluştur. (<https://www.dfl.de/de/hintergrund/lizenzierungsverfahren/>, 2026)

- 1. Ve 2. Lig takımlarının fikstürünü ve lisanslama işlemlerini yapıyor
- pazarlama hakkına sahip olduğu liglerin bir alt lige düşme ve bir üst lige çıkma kriterlerini belirleme görevini yerine getiriyor,
- Süper kupa (bizde Türkiye Kupası) yı organize ediyor,
- Kendi ligindeki pazarlama hakkına sahip olduğu oyuncuların, Futbol transfer verilerini elinde tutuyor ve bu verileri InStat, Wyscout gibi şirketlere pazarlıyor,
- Video Hakem Sistemini (VAR) yapıyor,
- İnovatif sistemi belirliyor,
- Özel ve resmi forma üretimi yapıyor yeni bir sistem üzerinde çalışıyorlar. Oyunculara giydirilecek özel bir kıyafet veya üretilen formalar sayesinde oyun esnasındaki sakatlık yaşayan oyuncunun problemini anında tespit edip zaman kaybetmeden doğru müdahaleyi yapmayı sağlamak)
- Yayın haklarını organize ediyor,
- Korsan yayın ve biletlemeyi kontrol ediyor,
- Cezalandırmayı organize ediyor (Bizdeki PFDK)

2-DFB (Alman Futbol Federasyonu) Deutsche Fuball –Bundes Merkezi Yönetim: DFB

DFB, Almanya'daki tüm hakem faaliyetlerinin ana otoritesidir. Federasyon;

- Hakem eğitim standartlarını belirler,
- Profesyonel liglere hakem atamalarını yapar,
- Performans değerlendirme sistemini yürütür,
- VAR ve elit hakem programlarını yönetir.

Bundesliga ve 2. Bundesliga müsabakalarındaki hakemler doğrudan DFB hakem komitesi tarafından görevlendirilir.

Bütün Eyalet birliğindeki takımlara ve birliklere, hem Amatör hem de Profesyonel Başkanlık yapar. Almanya'da resmi hukuka göre 16 Eyalet bulunmakta. Toplamda 5 büyük Federasyona ayrılmış durumda ve her bölgenin içerisinde illeri kapsayan bir eyalet oluşuyor. Kuzey, Kuzey Doğu, Doğu, Batı ve Güney olmak üzere 5 Bölge var. Bu 5 bölgenin içinde ise bölgesel federasyonlar mevcut (<https://www.dfb.de/verbandsstruktur/landes-regionalverbaende/>, 2026)

Bölgesel Yapılanma

Almanya'da hakemlik sistemi üç ana kademededen oluşur:

1. Bezirk (İl/Bölge düzeyi)

Hakemlerin kariyerlerine başladığı en alt organizasyon birimidir. Amatör lig maçları burada yönetilir.

2. Landesverband (Eyalet Federasyonu)

Birden fazla bölgesel birimi kapsar ve hakem gelişim programlarını yürütür.

3. DFB Ulusal Kadrosu

Üst performans gösteren hakemler ulusal kategoriye yükselerek profesyonel liglerde görev alabilir.

Hakemler, tıpkı takımlar gibi performanslarına göre üst liglere yükselir veya alt liglere düşürülebilir (<https://www.bundesliga.com/>).

Eyaletlerde yaklaşık olarak 27 komisyon yani federasyon birliği bulunuyor. Bu 16 Eyaletin içerisinde ise çeşitli branşlarda faaliyet gösteren yaklaşık 150 bin takım bulunuyor. Bu takımlar içerisinde ise yaklaşık 24,500 adedini futbol kulübü oluşturuyor. Eyaletteki takımlar gösterdiği sportif başarıya göre genişleyip maddi destek alabiliyor.

Almanya da yeni bir kulüp kurulabilmesi için bünyesinde kayıtlı 3 hakem bulundurma zorunluluğu var. Kayıtlı hakem direk sigorta kapsamında oluyor. Bu sigortalı olma durumu, Hakem maça giderken, gelirken ve maç esnasında başına gelebilecek sakatlık ve kaza durumunda sağlık güvencesinden faydalanma olanağı sağlıyor. Ayrıca bu kulüpler hakemin profesyonelleşme sürecine kadar sportif ekipmanlarını da temin etmek gibi bir sorumluluğa sahip (<https://www.dfb.de/gesellschaften/dfb-gmbh-co-kg/dfb-schiri-gmbh/>, 2026). Hakemin forması, eşofmanları, düdüğü, kartları vs. dahil ekipmanlar üyesi olduğu kulüp tarafından karşılanır. Hakemler özel durumları nedeniyle kulüp

değiştirme hakkına sahipler. Örneğin il değiştirme, tayin olma, taşınma ve benzeri sebepler.

Hakem Olma Süreci (Temel Eğitim Modeli)

Almanya’da hakemlik kariyerine başlamak için belirli kriterler bulunmaktadır:

- Minimum yaş: 12–14 (bölgesel federasyona göre değişir)
- Yeni hakem kursuna katılım
- Kural bilgisi sınavı
- Fiziksel yeterlilik testi

Yeni hakem kurslarında oyun kuralları teorik ve uygulamalı olarak öğretilmekte, eğitim sonunda yazılı sınav ve koşu testi uygulanmaktadır (<https://www.dfb.de/content/wie-werde-ich-schiri?utm>, 2026).

Almanya da hakemliğe 12 yaşında başvuru yapma hakkına sahiptir. Ancak Hakemliğe 14 yaşında fiilen başlayabilirsiniz. Fakat bazı bölgesel Federasyonların izni ile 8 yaşında bile hakemliğe başlanabilmektedir (<https://www.dfb.de/schiedsrichter/interessentin/artikel/wie-werde-ich-schiedsrichter-345/>, 2026).

Müracaat yaptıktan sonra 3 ile 12 günü kapsayan en az 50 saat olması gereken bir Eğitim süreci başlar. Bu 3 günlük programda video içerikli Futbol Oyun Kuralları anlatılıyor. Daha sonra sahaya geçip bire bir drama tarzı eğitim yapılır. Ayrıca bir müsabaka sırasında stresli durumlarla nasıl başa çıkacağınızı ve hakem olarak çatışma durumlarını nasıl çözeceğinizi öğrenirsiniz. Bir hakem olarak bunun için güçlü bir özgüvene ve atılganlığa ihtiyaç var. Ayrıca bir futbol maçı sırasında iyi düzeyde kondisyona, yanıt verebilirliğe ve karar vermeye ihtiyaç vardır. Hakemlik hayatınızın dışında, iş ve sosyal hayatında da bu niteliklerden elbette faydalaniyorsunuz (<https://www.erima.de/corporate/news/blog/der-weg-zum-fussball-schiedsrichter>, 2026).

Mentorluk Sistemi (Pro Mentors Programı)

DFB tarafından yürütülen güncel uygulamalardan biri mentor programıdır. Bu program kapsamında elit lig hakemleri amatör seviyedeki yeni hakemlere rehberlik etmektedir. Amaç:

- Hakem bırakma oranını azaltmak,
- Psikolojik adaptasyonu artırmak,
- Sahada karar kalitesini geliştirmektir (UEFA, 2024).

Bir hakem 5. Ligdeyse ve kendisi isterse 6. Lige gözlemci olarak görev de alabiliyor,

Profesyonel Hakemlik ve Bundesliga Yapısı

Bundesliga'da görev yapan hakemler tam zamanlı federasyon çalışanı değildir; çoğu farklı mesleklerde çalışmaktadır. Ancak:

- Maç başı ücret,
- Sabit ödeme,
- FIFA listesine girme fırsatı gibi profesyonel destekler sağlanmaktadır (Bundesliga,2024). DFB ayrıca:
- Video Yardımcı Hakem (VAR),
- Hakem iletişim sistemleri,
- Stadyum içi karar açıklama projeleri gibi yenilikçi uygulamalar geliştirmektedir. (DFL, 2025).

UEFA ile Entegrasyon ve Uluslararası Gelişim

Alman hakemlik sistemi UEFA eğitim modeliyle entegre çalışmaktadır. UEFA Referee Convention kapsamında:

- Elit hakem kampları,
- Sezon içi eğitimler,
- CORE (Centre of Refereeing Excellence) programı Uygulanmaktadır (UEFA, 2024). Bu yapı, Alman hakemlerinin uluslararası turnuvalarda düzenli olarak görev almasını sağlamaktadır.

İngiltere, Almanya ve Türkiye Futbol Hakemlik Sistemlerinin Karşılaştırılması

Boyut	İngiltere	Almanya	Türkiye
Yönetim Yapısı	Professional Game Match Officials Limited (PGMOL) tarafından yarı bağımsız profesyonel yönetim	German Football Association (DFB) federasyon + bölgesel birlikler	Türkiye Futbol Federasyonu ve Merkez Hakem Kurulu (MHK)
Hakemlik Modeli	Tam profesyonel elit model	Gelişim odaklı sürdürülebilir model	Merkezi yönetim temelli gelişmekte olan model
Hakemliğe Başlama Yaşı	Minimum 14 yaş	Bölgesel federasyonlarda 8-12 yaş	Minimum 16 yaş
Eğitim Sistemi	Standart FA kursları + sürekli performans eğitimi	Modüler eğitim + yerel akademiler	Merkezi kurs sistemi
Hakem Gelişim Yapısı	Performans analizleri ve bireysel gelişim planı	Uzun vadeli kademeli gelişim	Klasman temelli yükselme
Profesyonelleşme Düzeyi	Çok yüksek (Premier League hakemleri tam zamanlı)	Yarı profesyonel → elit seviyede profesyonel	Sınırlı profesyonelleşme
Mentörlük / Koçluk Sistemi	Sistematik hakem koçluğu	Güçlü mentörlük ağı	Son yıllarda gelişmekte
Yükselme Kriterleri	Performans verisi + fiziksel test + analiz	Maç sayısı + eğitim + değerlendirme	Gözlemci raporu + sınavlar
Teknoloji Kullanımı	VAR, veri analitiği, performans takip sistemleri	VAR + eğitim teknolojileri	VAR uygulanmakta, analiz sistemleri gelişmekte

Boyut	İngiltere	Almanya	Türkiye
Uluslararası Hakem Yetiştirme	Erken elit havuz oluşturma	Geniş taban → elit seçimi	Seçici merkezi model
Güçlü Yönler	Profesyonellik ve standartlaşma	Sürdürülebilir hakem havuzu	Merkezi koordinasyon
Sınırlılıklar	Yoğun performans baskısı	Sürecin uzun olması	Yapısal istikrarsızlık riskleri

Şekil X. Hakem Kariyer İlerleme Akış Şeması

Sonuç ve Değerlendirme

İngiltere, Almanya ve Türkiye hakemlik sistemleri ortak uluslararası futbol kurallarına bağlı olarak faaliyet göstermesine rağmen; organizasyonel yapı, profesyonelleşme düzeyi ve ülkelerin futbol kültürleri bakımından önemli farklılıklar göstermektedir. İngiltere elit profesyonel hakemlik modelini temsil ederken, Almanya sürdürülebilir gelişim ve taban genişletme yaklaşımını; Türkiye ise merkezi yönetim temelli gelişmekte olan bir hakemlik yapısını yansıtmaktadır (UEFA, 2023; FIFA, 2022). Bu farklılıklar, hakem performansı ile futbol yönetim modeli arasındaki ilişkinin ülkesel bağlam dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Hakemliğe başlama kriterleri incelendiğinde minimum yaş sınırının Almanya'da bazı bölgesel federasyonlarda 8 yaşına kadar düştüğü, İngiltere'de bu sınırın 14 yaş, Türkiye'de ise 16 yaş olduğu görülmektedir. Başlama yaşının erken olması, hakemlik açısından deneyim kazanma ve karar verme becerilerinin erken gelişmesi bakımından önemli avantajlar sağlamaktadır. Bununla birlikte, erken yaşta yoğun rekabet ortamına girilmesi uzun vadede tükenmişlik riskini

artırabilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir. Ancak hakemlik kariyerinin sürdürülebilir şekilde devam etmesi durumunda erken başlayan hakemlerin üst klasmanlara yükseldikçe daha yüksek maç tecrübesine sahip olması önemli bir avantaj oluşturmaktadır.

Hakemliğe girişte zorunlu eğitim saatleri ve eğitim modelleri açısından da ülkeler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Almanya'daki erken başlangıç sistemi, hakemlerin deneyim kazanma süresini uzatarak üst liglere daha hızlı yükselmelerine ve UEFA organizasyonlarında erken yaşta görev alabilmelerine olanak sağlamaktadır. UEFA Hakem Konvansiyonu kapsamında federasyonlara yapılan öneriler de genç ve potansiyeli yüksek hakemlerin erken dönemde uluslararası havuza dahil edilmesini teşvik etmektedir. Bu durum uluslararası organizasyonlarda temsil açısından avantaj sağlasa da, hızlı yükselme süreçleri yeterli maç deneyimi oluşmadan üst seviyelere çıkılmasına neden olabilmektedir. Özellikle Türkiye'de uygulanmaya çalışılan hızlı yükseltme politikalarının bazı durumlarda hakemlerin üst liglerde uzun süreli performans sürdürülebilmesini olumsuz etkileyebildiği değerlendirilmektedir.

Yükselme kademeleri incelendiğinde her ülkenin lig yapısına bağlı olarak farklı klasman sistemleri uyguladığı görülmektedir. Üst klasmanlara yükselmeye yaş kriteri, yönetilen maç sayısı, fiziksel yeterlilik, psikolojik dayanıklılık ve kişisel liderlik özellikleri belirleyici faktörler arasında yer almaktadır. Bunun yanında mentörlük ve hakem koçluğu sistemlerinin yükselme sürecindeki hakemlerin performans gelişimine önemli katkılar sağladığı belirlenmiştir. Özellikle deneyimli hakemler tarafından yürütülen rehberlik süreçleri, karar verme tutarlılığı ve maç yönetimi becerilerinin gelişmesinde kritik rol oynamaktadır.

Temelde yetenekli hakemlerin erken tespit edilmesi, sistematik eğitim süreçlerinden geçirilmesi ve kademeli deneyim kazanmasının sağlanması, sürdürülebilir bir hakemlik yapısının temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda İngiltere'nin profesyonelleşme modeli, Almanya'nın geniş tabanlı eğitim yaklaşımı ve Türkiye'nin merkezi organizasyon yapısı farklı avantaj ve sınırlılıklar barındırmaktadır. Gelecekte daha etkili bir hakemlik sistemi için bu modellerin güçlü yönlerinin bütüncül bir yaklaşımla birleştirilmesi önemli görünmektedir.

Kaynaklar

- Artun, T. Ü., Ünsi, T., Aydın, N., & San, H. (1992). *Türk futbol tarihi*. CI-II, İstanbul, İstanbul,.
- Aslanoğlu, K. (2005). *Futbolun psikiyatrisi, bütün yapıları-kuramlar*, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Baba, N. (1939). *Beynelmilel futbol kaideleri ve kaideler hakkında sorgular-cevaplar*, Ankara.
- Bundesliga. (2024). *Who are the referees and how are they appointed?*
- Cei, A. (1994). "Hakem Psikolojisi", (Çev. Kin, A.), *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6;(1), 21-24, Ankara.
- DFL. (2025). *Pilot project for announcement of referee decisions*.
- England Football Learning. (2025). *National Performance Centre for match officials*.
- FIFA. (2022). *FIFA refereeing development program*. Zurich: FIFA.
- Fédération Internationale de Football Association (FIFA). (2023). *FIFA refereeing regulations*. Zurich: FIFA.
- Fişek, K. (1980). *Spor yönetimi*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Giulianotti, R. (2012). *Football*. Cambridge: Polity Press.
- Goal.com. (2023) *What is PGMOL? English referee body explained*.
- Hançerlioğlu, O. (1992). *Türk Dili Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- IFAB. (2016). *Futbol oyun kuralları*. İstanbul: TFF.
- IFAB. (2023). *Laws of the Game 2023/24*. Zurich: International Football Association Board.
- Kolbinger, O., & Lames, M. (2017). Scientific approaches to the Video Assistant Referee. *Journal of Sports Analytics*, 3(3), 147–152.
- MHK Aday Hakem Kılavuzu 2022-2023
- Oral, M.A. (1964). *Türkiye Futbol Tarihi*, İstanbul.
- Oral, M.A. (1954). *Türkiye Futbol Tarihi*, İstanbul.
- Radnedge, K. (1994).; *The Ultimate Encyclopedia of Soccer*, London.
- Tezcan, F. (1964). (Derl.), *Futbol*, İstanbul.
- The Football Association. (2025). *FA Centre of Refereeing Excellence (CORE)*.
- UEFA. (2024). *Germany: The year of the referee*.
- UEFA. (2024). *Referee development and education programme*.
- UEFA. (2023). *UEFA referee convention and development programme*. Nyon: UEFA.
- de-la-Vega, R., Carrasquilla, D., Ortiz, E., Ruiz, R., & Armenteros, M. (2017). Influence of reaction time and movement in the performance of football referees. *Acción Psicológica*, 14(1), 17-26.

- Webb, H. (2019). *The man in the middle: Refereeing in professional football*. Bloomsbury.
- Weston, M., Castagna, C., Impellizzeri, F., & Rampinini, E. (2007). Physiological demands of match officiating. *Sports Medicine*, 37(7), 615–627.
- <https://www.dfb.de/content/wie-werde-ich-schiri?utm>
- <https://www.dfb.de/gesellschaften/dfb-gmbh-co-kg/dfb-schiri-gmbh/>
- <https://www.dfb.de/schiedsrichter/interessentin/artikel/wie-werde-ich-schiedsrichter-345/>
- <https://www.dfb.de/sportl-strukturen/schiedsrichter/dfb-schiedsrichter/>
- <https://www.dfb.de/verbandsstruktur/landes-regionalverbaende/>
- <https://www.dfl.de/de/hintergrund/lizenzierungsverfahren/>
- <https://www.dfl.de/en/glossary/refereeing/?utm>
- <https://www.erima.de/corporate/news/blog/der-weg-zum-fussball-schiedsrichter>
- <https://www.thefa.com/get-involved/referee/fa-core>
- <https://www.premierleague.com/referees/pgmol>
- <https://www.reuters.com/sports/soccer/turkey-suspends-149-referees-after-betting-probe-2025>
- <https://www.thefa.com/get-involved/referee/referees-key-contacts>
- <https://www.thefa.com/get-involved/referee/general-information/the-fa-referee-training-course>
- <https://tr.euronews.com,2024>
- <https://www.tff.org/Resources/TFF/Documents/TALIMATLAR/MHK-Talimati>. 2024.

9.Bölüm

Basketbolun Psikolojisi

Alper YÜCE¹

---

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, alper.123yuce@gmail.com. ORCID No: 0000-0001-5229-474X

1.1. Psikoloji Kavramı ve Kuramsal Temeller

Psikoloji bilimi, tarihsel süreç içerisinde önemli bir dönüşüm geçirmiştir. İlk dönemlerde zihinsel süreçlerin incelenmesine odaklanan psikoloji, zamanla gözlenebilir davranışların bilimsel analizine yönelmiş; daha sonra ise hem insan hem de hayvan davranışlarını kapsayan geniş bir araştırma alanına dönüşmüştür (Henriques, 2003; Moore, 2011; Sott vd., 2020). Bu gelişim, psikolojinin yalnızca içsel süreçlerle sınırlı olmadığını, aynı zamanda çevreyle etkileşim içinde ortaya çıkan davranışları da kapsadığını göstermektedir (De Houwer vd., 2013).

Psikolojinin tanımı konusunda araştırmacılar arasında tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bunun temel nedeni, farklı felsefi yaklaşımlar ve kuramsal perspektiflerin insan davranışını farklı biçimlerde ele almasıdır. Cüceloğlu (1994), modern psikolojiyi; davranışları ve bu davranışların altında yatan süreçleri bilimsel yöntemlerle inceleyen bir disiplin olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, doğrudan gözlenemeyen bilişsel süreçlerin de bilimsel araştırmanın konusu olabileceğini vurgulamaktadır. Nitekim bilimsel olma niteliği, incelenen konudan ziyade kullanılan yöntemle ilişkilidir.

Benzer şekilde Atkinson, Atkinson ve Hilgard (1995), psikolojinin kesin ve tek bir tanımının yapılmasının güç olduğunu, ancak temel olarak psikologların davranışların nedenleriyle ilgilendiğini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, psikolojinin hem davranışsal hem de bilişsel boyutları kapsayan bütüncül yapısını ortaya koymaktadır (Cacioppo, 2007; Gergen & Gergen, 2010).

1.2. Spor Psikolojisinin Gelişimi ve Kapsamı

Psikoloji biliminin bir alt dalı olan spor psikolojisi, bireylerin spor ortamındaki davranışlarını, duygularını ve bilişsel süreçlerini inceleyen bir alan olarak gelişmiştir. Psikoloji biliminin köklü geçmişine kıyasla daha yeni bir disiplin olan spor psikolojisi, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla gelişmiştir (Weinberg & Gould, 2015; Moran & Toner, 2017; Lochbaum vd., 2022).

Spor psikolojisi; sporcuların, antrenörlerin ve seyircilerin spor ortamındaki bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkilerini bilimsel yöntemlerle inceleyen bir alan olarak tanımlanabilir (Nicholls vd., 2012; Wann & James, 2019). Gould ve Eklund'a göre bu alan, psikolojik faktörlerin performans üzerindeki etkisini ve spor deneyiminin birey üzerindeki yansımalarını araştırmaktadır (akt. Weinberg & Gould, 2003).

Spor psikolojisine olan ilginin artmasında birçok faktör etkili olmuştur. Sporun profesyonelleşmesi, ekonomik boyutunun büyümesi, uluslararası rekabetin artması ve sporun bireysel kimlik gelişimindeki rolü bu faktörler

arasında yer almaktadır (Turkay & Demir, 2021; Ünver, 2023; Derelioğlu & Sabah, 2025). Ayrıca sağlıklı yaşam bilincinin artması ve sporun toplumdaki yaygınlığı da bu alanın önemini artırmıştır.

Anshel ve arkadaşları (1991), spor psikoloğunu; performansı etkileyen psikolojik ve psikofizyolojik süreçleri analiz edebilen, bu alanda uzmanlaşmış eğitim ve deneyime sahip profesyoneller olarak tanımlamaktadır. Günümüzde spor psikolojisi; eğitim, klinik uygulama ve performans geliştirme gibi farklı alt alanlara ayrılmış durumdadır.

1.3. Sporun Psikolojik Boyutu ve Sınıflandırılması

Spor, bireylerin yalnızca fiziksel değil aynı zamanda psikolojik özelliklerini de etkileyen çok boyutlu bir etkinliktir. Rekabet, başarı, ödöl ve sosyal etkileşim gibi unsurlar, sporun psikolojik yönünü şekillendirmektedir (McEwan & Beauchamp, 2014; Grossman vd., 2022).

Spor dalları, sahip oldukları yapısal özelliklere göre farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bompa (1994), sporları koordinasyon, hız, kuvvet, rekabet ve bilişsel gereksinimler gibi ölçütlere göre yedi gruba ayırmıştır (Mitchell vd., 1994). Bunun yanı sıra Carron ve Chelladurai (1978), sporları sosyal etkileşim düzeyine göre sınıflandırarak, özellikle takım sporlarında etkileşimin önemine dikkat çekmiştir.

Etkileşim düzeyi yüksek olan spor dallarında, takım uyumu ve görev bütünleşmesi performans açısından belirleyici olmaktadır. Weinberg ve Gould (2003), takım sporlarında yüksek düzeyde etkileşimin performansı artırıcı bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Bu durum, özellikle basketbol gibi hızlı ve dinamik spor dallarında daha belirgin hale gelmektedir.

1.4. Basketbolun Psikolojik Yapısı

Basketbol, yüksek tempo, sürekli değişen oyun yapısı ve yoğun takım etkileşimi gerektiren bir spor dalıdır. Bu özellikleri nedeniyle basketbol, yalnızca fiziksel değil aynı zamanda bilişsel ve duygusal becerilerin de üst düzeyde kullanılmasını gerektirir. (Sampaio vd., 2015; Campo vd., 2017).

Basketbolda oyuncuların kısa sürede karar verebilmesi, dikkatlerini sürdürebilmesi ve baskı altında performans gösterebilmesi büyük önem taşır. Bu bağlamda dikkat, motivasyon, özgüven ve kaygı yönetimi gibi psikolojik faktörler performans üzerinde doğrudan etkilidir.

Takım içi iletişim ve uyum, basketbol performansının temel belirleyicilerindedir. Oyuncular arasındaki güven ve iş birliği arttıkça, takımın genel performans düzeyi de yükselmektedir (Carron & Chelladurai, 1978).

Bununla birlikte, yüksek etkileşim düzeyi takım içi çatışma riskini de artırabileceğinden, bu sürecin etkili şekilde yönetilmesi gerekmektedir.

1.5. Antrenörlük Psikolojisi ve Liderlik

Spor ortamında başarıyı belirleyen en önemli unsurlardan biri de liderliktir. Liderlik, bir grup üyesinin diğerlerinin davranışlarını hedefler doğrultusunda etkilediği bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda antrenörler, yalnızca teknik bilgi aktaran kişiler değil, aynı zamanda psikolojik liderlerdir.

Liderlik ve yöneticilik kavramları sıklıkla birbirine karıştırılmaktadır. Oysa yöneticilik; planlama, organizasyon ve denetim gibi süreçleri içerirken, liderlik; vizyon oluşturma, motive etme ve bireylerin potansiyelini ortaya çıkarma gibi daha geniş bir etki alanına sahiptir.

Antrenörler, liderlik ve yöneticilik özelliklerine göre farklı profiller sergileyebilir. Yüksek liderlik ve yüksek yöneticilik özelliklerine sahip antrenörler hem performansı hem de sporcu gelişimini en üst düzeye çıkarma potansiyeline sahiptir.

1.6. Sporda Liderlik Araştırmaları

Sporda liderlik üzerine yapılan araştırmalar, antrenör davranışlarının sporcu performansı ve memnuniyeti üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Bird (1977), başarılı takımların daha yüksek takım bütünleşmesine sahip olduğunu belirtmiştir. Chelladurai (1984) ise liderlik davranışlarının sporcu doyumu ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Antrenörlerin olumlu geri bildirim vermesi, teknik bilgi sağlaması ve sosyal destek sunması, sporcuların performansını ve motivasyonunu artırmaktadır (Chelladurai, 1984). Bununla birlikte, antrenör davranışları ile sporcu beklentileri arasındaki uyum da kritik bir faktördür (Horn & Carron, 1985).

1.7. Antrenör Tipleri ve Basketbola Yansımaları

Antrenörlük anlayışı zaman içerisinde önemli değişimler geçirmiştir. Geleneksel (muhafazakâr) yaklaşımlar ile modern yaklaşımlar arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

Muhafazakâr antrenörlük anlayışı; otoriterlik, disiplin ve cezaya dayalı yöntemleri ön plana çıkarırken, modern antrenörlük anlayışı; sporcu merkezli yaklaşımı, iletişimi ve bilimsel yöntemleri temel almaktadır. Günümüzde başarılı basketbol takımlarında, modern ve esnek liderlik anlayışının daha etkili olduğu görülmektedir.

Basketbol gibi yüksek etkileşim gerektiren sporlarda, antrenörün iletişim becerileri, empati düzeyi ve psikolojik farkındalığı büyük önem taşımaktadır. Bu

nedenle antrenörlerin yalnızca teknik bilgiye değil, aynı zamanda psikolojik donanımına da sahip olmaları gerekmektedir.

1.8. Basketbolda Performans Psikolojisi

Basketbol, yüksek tempolu yapısı ve sürekli değişen oyun dinamikleri nedeniyle sporcuların yalnızca fiziksel kapasitelerini değil, aynı zamanda bilişsel ve duygusal becerilerini de yoğun biçimde kullanmalarını gerektiren bir spordur. Bu bağlamda performansın belirleyicileri arasında psikolojik faktörler merkezi bir konuma sahiptir.

Performans psikolojisi, sporcunun en uygun zihinsel durumda bulunarak potansiyelini en üst düzeyde sergileyebilmesini ifade etmektedir. Bu süreçte dikkat, motivasyon, kaygı kontrolü, özgüven ve zihinsel dayanıklılık gibi değişkenler ön plana çıkmaktadır (Weinberg & Gould, 2003).

1.8.1. Motivasyon

Motivasyon, sporcuların performansını yönlendiren en temel psikolojik unsurlardan biridir. Basketbolda motivasyon; antrenmana katılım, maç performansı ve uzun vadeli başarı üzerinde doğrudan etkilidir. İçsel motivasyon (haz alma, kendini geliştirme) ve dışsal motivasyon (ödül, statü) birlikte değerlendirildiğinde, içsel motivasyonun daha sürdürülebilir performans sağladığı görülmektedir.

Takım sporlarında motivasyon yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kolektif bir yapıya sahiptir. Oyuncuların ortak hedeflere bağlılığı, takım içi motivasyonu artırarak performansı olumlu yönde etkiler.

1.8.2. Kaygı ve Stres Yönetimi

Basketbol müsabakaları, özellikle kritik anlarda yüksek düzeyde baskı ve stres içermektedir. Bu durum, sporcularda bilişsel (olumsuz düşünceler) ve somatik (fizyolojik belirtiler) kaygı tepkilerine yol açabilmektedir. Orta düzeyde kaygının performansı artırabileceği, ancak aşırı kaygının dikkat dağınıklığına ve performans düşüşüne neden olduğu bilinmektedir. Bu nedenle sporcuların kaygı düzeylerini kontrol edebilmesi büyük önem taşımaktadır.

Nefes egzersizleri, gevşeme teknikleri ve zihinsel canlandırma (imgeleme) gibi yöntemler, basketbolcularda kaygı yönetiminde etkili stratejiler olarak kullanılmaktadır.

1.8.3. Dikkat ve Konsantrasyon

Basketbol, hızlı karar vermeyi gerektiren bir spor olduğu için dikkat ve konsantrasyon performansın kritik belirleyicilerindendir. Oyuncuların hem topa hem de saha içindeki diğer değişkenlere odaklanabilmesi gerekmektedir.

Dikkatin doğru şekilde yönlendirilmesi, pas isabeti, şut yüzdesi ve savunma performansı gibi birçok teknik beceriyi doğrudan etkilemektedir. Dikkat kontrolü zayıf olan sporcuların hata yapma olasılığı daha yüksektir (Nideffer, 1976).

1.8.4. Özgüven

Özgüven, sporcunun kendi yeteneklerine duyduğu inanç olarak tanımlanmakta ve performans üzerinde güçlü bir etkiye sahip bulunmaktadır. Basketbolda özgüveni yüksek olan oyuncuların risk alma, sorumluluk üstlenme ve kritik anlarda inisiyatif kullanma eğilimleri daha fazladır.

Bandura'nın (1997) öz-yeterlik kuramına göre, bireyin belirli bir görevi başarabileceğine dair inancı, o görevi gerçekleştirme olasılığını artırmaktadır. Bu bağlamda antrenörlerin sporcuların özgüvenini destekleyici geri bildirimler vermesi büyük önem taşımaktadır.

1.8.5. Takım Uyumu ve Grup Dinamikleri

Basketbol, yüksek düzeyde etkileşim gerektiren bir takım sporu olduğu için takım uyumu performansın temel belirleyicilerindendir. Takım uyumu; bireylerin ortak hedefler doğrultusunda iş birliği içinde hareket etmesini ifade etmektedir.

Carron ve arkadaşlarına göre takım uyumu, görev uyumu ve sosyal uyum olmak üzere iki boyutta incelenmektedir (Carron et al., 1985). Görev uyumu performansla doğrudan ilişkilirken, sosyal uyum takım içi ilişkilerin kalitesini belirlemektedir.

Takım içi iletişimin güçlü olması, rol belirsizliğinin azalması ve güven duygusunun gelişmesi, basketbolda başarıyı artıran önemli faktörlerdir.

1.8.6. Zihinsel Dayanıklılık

Zihinsel dayanıklılık, sporcunun zorluklar karşısında performansını sürdürebilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Basketbol gibi rekabet düzeyi yüksek sporlarda zihinsel dayanıklılık, başarımın anahtar bileşenlerinden biridir.

Zihinsel olarak dayanıklı sporcular; hata sonrası hızlı toparlanabilen, baskı altında soğukkanlılığını koruyabilen ve hedeflerine odaklanmaya devam edebilen bireylerdir (Jones, Hanton, & Connaughton, 2002).

1.9. Basketbolda Psikolojik Becerilerin Geliştirilmesi

Basketbolcularda performansı artırmak için psikolojik becerilerin sistematik olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla kullanılan başlıca yöntemler şunlardır:

- **Hedef belirleme:** Kısa ve uzun vadeli hedefler performansı yönlendirir.
- **İmgeleme (mental antrenman):** Hareketlerin zihinsel olarak canlandırılması performansı artırır.
- **Kendi kendine konuşma (self-talk):** Olumlu içsel diyalog motivasyonu destekler.
- **Rutin oluşturma:** Özellikle serbest atış gibi durumlarda performans istikrarı sağlar.

Bu tekniklerin düzenli uygulanması, sporcuların psikolojik olarak daha hazır hale gelmesine katkı sağlamaktadır (Weinberg & Gould, 2003).

1.10. Örnek Olay (Case Study): Kritik Maç Performansında Psikolojik Faktörlerin Rolü

Olayın Tanımı

Profesyonel düzeyde mücadele eden bir basketbol takımının oyun kurucusu (point guard), sezonun en kritik play-off maçında beklenen performansın altında kalmıştır. Normal sezon boyunca yüksek asist ortalaması ve düşük top kaybı ile oynayan sporcu, bu karşılaşmada alışılmış performansının gerisinde kalmış; özellikle son periyotta top kayıpları artmış ve şut yüzdesi belirgin şekilde düşmüştür.

Maç sonrası yapılan değerlendirmelerde, sporcunun müsabaka öncesinde yoğun bir baskı hissettiği, “takımı ben taşımalıyım” düşüncesine sahip olduğu ve hata yapma korkusunun performansını olumsuz etkilediği belirlenmiştir.

Psikolojik Analiz

Bu örnek olay, basketbolda performansı etkileyen temel psikolojik değişkenlerin somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

İlk olarak, sporcunun yaşadığı durum **bilişsel kaygı** ile ilişkilidir. Özellikle performansın sonuçlarına yönelik aşırı düşünme (örneğin kaybetme korkusu), dikkat süreçlerini olumsuz etkileyerek karar verme kalitesini düşürmektedir (Weinberg & Gould, 2003). Bu durum, oyun kurucunun hızlı ve doğru karar verme gerekliliği düşünüldüğünde performans kaybını açıklamaktadır.

İkinci olarak, **aşırı sorumluluk algısı ve içsel baskı**, sporcunun özgüven düzeyinde dalgalanmalara yol açmıştır. Bandura'nın (1997) öz-yeterlik kuramı

çerçevesinde değerlendirildiğinde, bireyin kendi performansına yönelik inancı zayıfladığında, becerilerini etkin biçimde kullanması zorlaşmaktadır.

Üçüncü olarak, sporcunun yaşadığı durum **dikkat daralması (attentional narrowing)** ile açıklanabilir. Yüksek stres altında bireylerin dikkat alanı daralmakta ve çevresel ipuçlarını değerlendirme kapasitesi azalmaktadır (Peck, 1995). Bu da özellikle pas verme ve oyun kurma gibi becerilerde hatalara yol açmaktadır.

Müdahale Süreci

Spor psikoloğu ve antrenör iş birliğiyle aşağıdaki müdahale programı uygulanmıştır:

- **Bilişsel yeniden yapılandırma:** Sporcunun “hata yapmamalıyım” düşüncesi, “en iyi kararımı vermeye odaklanmalıyım” şeklinde yeniden çerçevelenmiştir.
- **Nefes ve gevşeme egzersizleri:** Maç öncesi fizyolojik uyarılmışlık düzeyini kontrol etmek amacıyla uygulanmıştır.
- **İmgeleme çalışmaları:** Sporcuya, kritik anlarda başarılı performans sergilediği senaryolar zihinsel olarak canlandırılmıştır.
- **Performans rutinleri:** Serbest atış ve oyun kurma öncesi kısa rutinler geliştirilmiştir.

Sonuç ve Değerlendirme

Uygulanan psikolojik beceri antrenmanları sonrasında sporcunun performansında belirgin bir iyileşme gözlemlenmiştir. Özellikle sonraki maçlarda top kayıplarının azaldığı, karar verme hızının arttığı ve özgüven düzeyinin yükseldiği rapor edilmiştir.

Bu örnek olay, basketbolda performansın yalnızca fiziksel ve teknik becerilere bağlı olmadığını; psikolojik faktörlerin de en az bu unsurlar kadar belirleyici olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle kritik maçlarda zihinsel hazırlığın önemi daha da artmakta ve spor psikolojisi müdahaleleri performans üzerinde doğrudan etkili olabilmektedir.

Genel Değerlendirme

Basketbolun psikolojisi, çok boyutlu bir yapıya sahiptir ve performansın anlaşılabilmesi için bilişsel, duygusal ve sosyal süreçlerin birlikte ele alınması gerekmektedir. Modern spor anlayışında fiziksel hazırlık kadar psikolojik hazırlık da önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, antrenörlerin ve spor bilimcilerin psikolojik faktörleri dikkate alarak çalışmaları hem bireysel hem de takım performansını artırmada kritik bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak; psikoloji biliminin gelişimi, spor psikolojisinin ortaya çıkmasına ve sporun daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasına zemin hazırlamıştır. Spor psikolojisi, bireylerin performansını etkileyen zihinsel süreçleri anlamada kritik bir rol oynamaktadır.

Basketbol özelinde değerlendirildiğinde, bu spor dalının yüksek düzeyde bilişsel, duygusal ve sosyal beceriler gerektirdiği görülmektedir. Bu nedenle basketbol performansının artırılmasında psikolojik faktörlerin dikkate alınması kaçınılmazdır.

Antrenörlük ve liderlik süreçleri de bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Etkili liderlik, takım uyumunu artırmakta ve performansı olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle modern basketbol anlayışında psikolojik faktörler, teknik ve fiziksel unsurlar kadar önemli bir yer tutmaktadır.

Kaynakça

- Anshel, M. H., Freedson, P., Hamill, J., Haywood, K., Horvat, M., & Plowman, S. (1991). Dictionary of the Sport and Exercise Sciences. *Human Kinetics*.
- Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., & Hilgard, E. R. (1995). Introduction to psychology. *Harcourt Brace*.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman.
- Bird, A. M. (1977). Development of a model for Predicting Team performance. *Journal of Sport Psychology*, 1(1), 23–35.
- Bompa, T. O. (1994). Theory and Methodology of training. *Kendall/Hunt*.
- Cacioppo, J. T. (2007). Psychology is a Hub Science. *Aps Observer*, 20(8), 1-3.
- Campo, M., Sanchez, X., Ferrand, C., Rosnet, E., Friesen, A., & Lane, A.M. (2017). Interpersonal Emotion Regulation in Team Sport: Mechanisms and Reasons to Regulate Teammates' Emotions Examined. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 15(4), 379-394.
- Carron, A. V., & Chelladurai, P. (1978). Cohesion in sport groups. *Journal of Sport Psychology*, 1(2), 123–138.
- Carron, A. V., Widmeyer, W. N., & Brawley, L. R. (1985). The development of an instrument to assess cohesion in sport teams. *Journal of Sport Psychology*, 7(3), 244–266.
- Chelladurai, P. (1984). Leadership in sports. *International Journal of Sport Psychology*, 15(1), 30–45.
- Chelladurai, P. (1990). Leadership in sports: A review. *International Journal of Sport Psychology*, 21(4), 328–354.
- Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı*. Remzi Kitabevi.
- De Houwer, J., Barnes-Holmes, D., & Moors, A. (2013). What is Learning? On the Nature and Merits of a Functional Definition of Learning. *Psychonomic Bulletin & Review*, 20(4), 631-642.
- Derelioglu, M., & Sabah, S. (2025). Sporcu Psikolojisi ve Motivasyon: Performans Artışını Etkileyen Faktörler. *International Journal of Health, Exercise and Sport Sciences*, 2(2), 87-96.
- Grossman, R., Nolan, K., Rosch, Z., Mazer, D., & Salas, E. (2022). The Team Cohesion-Performance Relationship: A Meta-Analysis Exploring Measurement Approaches and the Changing Team Landscape. *Organizational Psychology Review*, 12(2), 181-238.
- Henriques, G. (2003). The Tree of Knowledge System and the Theoretical Unification of Psychology. *Review of General Psychology*, 7(2), 150-182.
- Horn, T. S., & Carron, A. V. (1985). Compatibility in coach-athlete relationships. *Journal of Sport Psychology*, 7(2), 137–149.

- Jones, G., Hanton, S., & Connaughton, D. (2002). What is this thing called mental toughness? *Journal of Applied Sport Psychology*, 14(3), 205–218.
- Lochbaum, M., Stoner, E., Hefner, T., Cooper, S., Lane, A.M., & Terry, P.C. (2022). Sport Psychology and Performance Meta-Analysis: A Systematic Review of the Literature. *PloS One*, 17(2), e0263408.
- Mitchell, J.H., Haskell, W.L., & Raven, P.B. (1994). Classification of Sports. *Journal of the American College of Cardiology*, 24(4), 864-866.
- Moore, J. (2011). Behaviorism. *The Psychological Record*, 61, 449-464.
- Moran, A., & Toner, J. (2017). A Critical Introduction to Sport Psychology: A Critical Introduction. *Routledge*.
- McEwan, D., & Beauchamp, M.R. (2014). Teamwork in Sport: A Theoretical and Integrative Review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 7(1), 229-250.
- Nicholls, A.R., Polman, R.C., & Levy, A.R. (2012). A Path Analysis of Stress Appraisals, Emotions, Coping and Performance Satisfaction Among Athletes. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(3), 263-270.
- Peck, C.S. (1995). Assessing Attentional Skills and Interpersonal Style for Selection. Nineteenth Annual IPMAAC Conference, New Orleans.
- Sampaio, J., McGarry, T., Calleja-Gonzalez, J., Jimenez, Saiz, S., Schelling i Del Alcazar, X., & Balciunas, M. (2015). Exploring Game Performance in the National Basketball Association Using Player Tracking Data. *PloS One*, 10(7), e0132894.
- Sott, M.K., Bender, M.S., Furstenu, L.B., Machado, L.M., Cobo, M.J., & Bragazzi, N.L. (2020). 100 Years of Scientific Evolution of Work and Organizational Psychology: A Bibliometric Network Analysis From 1919 to 2019. *Frontiers in Psychology*, 11, 598676.
- Turkay, H., & Demir, A. (2021). Spor Psikolojisi Üzerine Bir İnceleme. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 5(10), 119-131.
- Ünver, D. (2023). Spor Psikolojisinde Kişilik ve Performans. *Spor Bilimleri Alanında Güncel Yaklaşımlar -II*, (ed. Uluç & Yıldız).
- Weinberg, R. S., & Gould, D. (2003). Foundations of sport and exercise psychology (3rd ed.). *Human Kinetics*.
- Wann, D.L., & James, J.D. (2019). Sport Fans: The Psychology and Social Impact of Fandom. *Routledge*.

10.Bölüm

Sahada Zihinle Kazanmak: Basketbolcularda Performans Psikolojisi Değişkenlerinin İncelenmesi

Alper YÜCE¹

---

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, alper.123yuce@gmail.com.
ORCID No: 0000-0001-5229-474X

Giriş

Basketbol yalnızca fiziksel becerilerin değil, aynı zamanda zihinsel süreçlerin de ön planda olduğu bir spor dalıdır. Oyunuz hızlı yapısı, anlık karar alma gerekliliği, takım içi etkileşimler ve tribün baskısı, sporcunun psikolojik durumunu doğrudan etkileyebilmektedir (Cote & Gilbert, 2009; Cowden, 2017; Weinberg & Gould, 2019; Yüce & Salici, 2019). Oyunun seyri içinde sporcunun baskı altında karar verme, dikkatini sürdürebilme ve stresle başa çıkma kapasitesi doğrudan performansa yansımaktadır (Klusemann vd., 2012; Raab, 2012; Weinberg & Gould, 2019). Bu nedenle basketbol performansını yalnızca fiziksel yeterlikle açıklamak yetersiz kalmakta, psikolojik değişkenler de önemli bir belirleyici olarak öne çıkmaktadır (Konter, 2009; Hannibalsson, 2018). Bu bağlamda performans psikolojisi, sporcuların zihinsel süreçlerinin performansa etkisini anlamaya yönelik önemli bir disiplindir (Raglin, 2001; Hays & Brown, 2004; Gustafsson vd., 2013).

Modern spor bilimleri literatürü, performansın çok boyutlu bir yapı olduğunu ve fiziksel, teknik, taktiksel ve psikolojik bileşenlerin etkileşimi sonucu ortaya çıktığını vurgulamaktadır (Gustafsson vd., 2013). Özellikle elit düzeyde sporcular arasındaki fiziksel farkların minimal düzeyde olması, psikolojik faktörlerin ayırt edici rolünü daha görünür hale getirmektedir. Basketbol gibi hızlı karar alma süreçlerinin yoğun olduğu takım sporlarında, zihinsel beceriler performansın sürdürülebilirliği ve istikrarı açısından kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Raab, 2012).

Performans Psikolojisinin Kuramsal Temelleri

Performans psikolojisi, sporcuların zihinsel süreçlerini inceleyen ve bu süreçlerin performans üzerindeki etkilerini açıklamayı amaçlayan disiplinler arası bir alandır. Bu alan, bilişsel psikoloji, motivasyon teorileri, duyu düzenleme yaklaşımları ve öğrenme kuramlarından beslenmektedir (Laborde vd., 2016; Hays & Brown, 2004). Performans psikolojisinin temelinde; dikkat, algı, karar verme, motivasyon, öz-yeterlik, kaygı ve stres yönetimi gibi değişkenler yer almaktadır (Vealey, 2007; Gross vd., 2018).

Bandura'nın (1997) sosyal bilişsel kuramı çerçevesinde ele alınan öz-yeterlik, sporcuların belirli bir görevi başarıyla yerine getirebileceklerine dair inançlarını ifade etmektedir. Öz-yeterlik düzeyi yüksek olan sporcuların, zorluklarla daha etkili başa çıktıkları, daha yüksek motivasyon sergiledikleri ve performanslarını daha istikrarlı biçimde sürdürebildikleri bilinmektedir. Açık erişimli meta-analiz çalışmaları, öz-yeterlik ile performans arasında orta-yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır (Moritz vd., 2000).

Bununla birlikte, öz-belirleme kuramı (Self-Determination Theory), sporcuların motivasyon kaynaklarını anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Deci ve Ryan (2000), bireylerin davranışlarını yönlendiren motivasyonun içsel ve dışsal olmak üzere iki temel boyutta ele alınabileceğini belirtmektedir. İçsel motivasyon; bireyin yaptığı aktiviteden haz alması, kendini geliştirme isteği ve öğrenme odaklı olması ile ilişkilidir. Dışsal motivasyon ise ödül, statü veya sosyal onay gibi dış faktörlerle ilişkilidir. Araştırmalar, içsel motivasyonun daha kalıcı performans artışlarıyla ilişkili olduğunu ve sporcu tükenmişliğini azalttığını göstermektedir (Ryan & Deci, 2017).

Dikkat, Algı ve Karar Verme Süreçleri

Basketbol, sporcuların aynı anda birden fazla uyararı değerlendirmesini gerektiren bir spor dalıdır. Oyuncular, topun konumu, takım arkadaşlarının hareketleri, rakiplerin pozisyonları ve oyun süresi gibi birçok faktörü eş zamanlı olarak analiz etmek zorundadır. Bu çoklu uyarı ortamı, dikkat süreçlerinin performans üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koymaktadır. Özellikle elit düzeyde, fiziksel kapasite farklılıklarının azalmasıyla birlikte bilişsel süreçler performansı ayırt eden temel unsurlardan biri haline gelmektedir (Voss vd., 2010).

Dikkat, sınırlı kapasiteye sahip bir bilişsel süreç olarak, bireyin çevresel uyarılar arasından performansla ilişkili olanları seçmesini ve ilgisiz uyarıları filtrelemesini sağlar. Bu bağlamda, seçici dikkat ve sürdürülebilir dikkat basketbol performansının temel bileşenleri arasında yer almaktadır. Seçici dikkat, sporcunun ilgili uyarılara odaklanmasını sağlarken; sürdürülebilir dikkat, bu odaklanmanın zaman içinde korunmasına olanak tanımaktadır (Furley & Wood, 2016). Özellikle gürültülü ve baskılı müsabaka ortamlarında dikkat dağınıklığının artması, performans üzerinde doğrudan olumsuz etkiler yaratabilmektedir. Basketbolda başarılı performans, dikkat boyutları arasında hızlı ve doğru geçiş yapabilme becerisine bağlıdır. Örneğin, serbest atış sırasında dar ve içsel odaklanma gerekirken; hızlı hücum sırasında geniş ve dışsal dikkat gerekmektedir.

Algı süreçleri de dikkat ile bütünleşik bir şekilde çalışmaktadır. Sporcular, yalnızca mevcut uyarıları değerlendirmekle kalmaz, aynı zamanda gelecekteki olası durumları da öngörmeye çalışır. Bu durum, “algısal beklenti” ve “örüntü tanıma” (pattern recognition) gibi ileri düzey bilişsel becerileri devreye sokmaktadır. Araştırmalar, uzman sporcuların oyun içindeki örüntüleri daha hızlı tanıdıklarını ve bu sayede daha isabetli kararlar verdiklerini göstermektedir (Williams vd., 2011). Basketbol bağlamında bu beceri, pas aralarını görme (top

çalma), savunma boşluklarını fark etme ve hücum organizasyonlarını önceden sezebilme gibi performans göstergelerinde kendini göstermektedir.

Bununla birlikte, dikkat ve karar verme süreçleri stres ve kaygı düzeyinden doğrudan etkilenmektedir. Yüksek baskı altında sporcuların dikkatlerinin daralabileceği ve bu durumun çevresel bilgilerin eksik değerlendirilmesine yol açabileceği ifade edilmektedir. Bu olgu, literatürde “dikkat daralması” (attentional narrowing) olarak tanımlanmakta ve özellikle kritik maç anlarında performans düşüşü ile ilişkilendirilmektedir (Furley vd., 2015). Basketbolda son saniye kararları, serbest atışlar veya kritik savunma pozisyonları gibi durumlar, bu etkinin en belirgin şekilde gözlemlendiği anlardır.

Karar verme süreçleri de dikkat ile doğrudan ilişkilidir. Raab (2012), sporcularda karar verme mekanizmalarının deneyim, sezgi ve bilişsel işleme hızına bağlı olarak geliştiğini belirtmektedir. Basketbolcularda hızlı ve doğru karar verme, oyun zekâsı ile birlikte değerlendirilen önemli bir performans göstergesidir. Bilimsel çalışmalar, deneyimli sporcuların daha az bilişsel yükte daha doğru kararlar verebildiklerini göstermektedir.

Sonuç olarak, basketbolda dikkat, algı ve karar verme süreçleri birbirini tamamlayan ve performansını doğrudan etkileyen bilişsel mekanizmalardır. Bu süreçlerin geliştirilmesi, yalnızca fiziksel antrenmanlarla değil, aynı zamanda bilişsel antrenman ve psikolojik beceri çalışmalarıyla mümkündür. Güncel yaklaşımlar, sporcuların dikkat kontrolü, algısal farkındalık ve hızlı karar verme becerilerini geliştirmeye yönelik yapılandırılmış zihinsel antrenman programlarının performans üzerinde anlamlı katkılar sağladığını ortaya koymaktadır.

Kaygı, Stres ve Uyarılmışlık Düzeyi

Rekabet ortamı, sporcular üzerinde önemli bir psikolojik baskı yaratmaktadır (Butt vd., 2010; Dziuba vd., 2025). Bu baskı, özellikle müsabaka öncesi ve sırasında ortaya çıkan durumluk kaygı ile kendini göstermektedir. Rekabet kaygısı bilişsel (endişe, olumsuz düşünceler) ve somatik (fizyolojik tepkiler) olmak üzere iki boyutta ele alınmıştır.

Yerkes-Dodson yasası, performans ile uyarılmışlık arasındaki ilişkinin ters U şeklinde olduğunu öne sürmektedir (Hanoch & Vitouch, 2004). Buna göre düşük uyarılmışlık, performans düşüklüğüne; aşırı uyarılmışlık ise bilişsel bozulmalara yol açmaktadır (Mendl, 1999; Bangasser vd., 2018). Basketbolda özellikle kritik anlarda (son saniye atışları, serbest atışlar gibi) optimal uyarılmışlık düzeyinin korunması performans açısından hayati önem taşımaktadır. Bununla birlikte, bazı sporcuların yüksek uyarılmışlık durumunu performans artırıcı bir faktör olarak

kullanabildiği de görülmektedir. Bu durum, bireysel farklılıkların önemini ortaya koymaktadır.

Zihinsel Dayanıklılık (Mental Toughness)

Zihinsel dayanıklılık, sporcuların baskı, stres ve zorluklar karşısında performanslarını sürdürebilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram yalnızca stres altında “dayanma” becerisini değil, aynı zamanda bu tür durumları fırsata çevirebilme ve performansı stabilize edebilme yetisini de kapsamaktadır. Zihinsel dayanıklılık; kontrol, bağlılık, meydan okuma ve güven gibi çok boyutlu bir yapı içerisinde ele alınmakta ve bu boyutların her biri performans üzerinde farklı mekanizmalar aracılığıyla etkili olmaktadır (Hsieh vd., 2024; Lan vd., 2025). Basketbol bağlamında zihinsel dayanıklılık, özellikle yoğun rekabet ortamlarında ve kritik maç anlarında performansın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Zihinsel dayanıklılığın kontrol boyutu, sporcuların duygusal tepkilerini ve dikkat süreçlerini düzenleyebilme becerisiyle yakından ilişkilidir (Amaro & Brandao, 2023; Bagheri, 2025). Basketbol gibi hata toleransının düşük olduğu ve oyunun hızlı akış gösterdiği sporlarda, oyuncuların olumsuz bir oyun sonrası dikkatlerini yeniden toparlayabilmeleri performans sürekliliği açısından kritik bir gerekliliktir. Bu bağlamda, duygusal kontrol becerisi yüksek olan sporcuların, baskı altında daha tutarlı performans sergiledikleri ve performans dalgalanmalarının daha sınırlı olduğu belirtilmektedir (Lin vd., 2017).

Bağlılık boyutu, sporcuların uzun vadeli hedeflerine olan sadakatlerini ve zorluklar karşısında çaba göstermeye devam etme eğilimlerini ifade etmektedir. Basketbolcularda yoğun antrenman programları, fiziksel yorgunluk ve rekabet baskısı gibi faktörler göz önüne alındığında, bağlılık düzeyi yüksek sporcuların performans gelişimini daha sürdürülebilir biçimde devam ettirebildikleri görülmektedir. Bilimsel çalışmalar, yüksek bağlılık düzeyinin antrenman devamlılığı ve performans istikrarı ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Dehghani vd., 2018; Verdejo vd., 2024).

Meydan okuma boyutu ise sporcuların stresli durumları tehdit olarak değil, gelişim fırsatı olarak algılama eğilimlerini kapsamaktadır. Bu bakış açısı, özellikle kritik maç anlarında performans üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Basketbolcuların zor oyun senaryolarını bir öğrenme ve kendini kanıtlama fırsatı olarak değerlendirmeleri, performans kaygısını azaltarak daha etkili karar verme süreçlerini destekleyebilmektedir. Bu durum, psikolojik esneklik kavramı ile de ilişkilendirilmekte ve performansın sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır (Jowett vd., 2016; De Fransisco vd., 2020).

Güven boyutu, sporcunun kendi becerilerine ve performans kapasitesine olan inancını ifade etmektedir. Özellikle basketbolda son saniye atışları, kritik savunma hamleleri ve oyun kurma gibi yüksek baskı içeren durumlarda, özgüven düzeyi yüksek sporcuların daha etkili performans sergiledikleri bilinmektedir. Araştırmalar, zihinsel dayanıklılığın güven boyutunun, performans altında hata yapma olasılığını azalttığını ve karar verme kalitesini artırdığını göstermektedir (Hays vd., 2009; Lochbaum vd., 2022).

Zihinsel dayanıklılığın önemli bir özelliği de geliştirilebilir bir yapı olmasıdır. Güncel literatür, zihinsel dayanıklılığın doğuştan gelen sabit bir özellikten ziyade; çevresel faktörler, deneyim ve sistematik psikolojik beceri antrenmanları ile geliştirilebileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle hedef belirleme, öz konuşma (self-talk), imgeleme ve stres yönetimi tekniklerinin zihinsel dayanıklılığı artırmada etkili olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda uygulanan yapılandırılmış psikolojik beceri antrenmanlarının, sporcuların baskı altında performanslarını daha etkin bir şekilde sürdürmelerine katkı sağladığı ifade edilmektedir (Gupta & McCarthy, 2022).

Basketbol özelinde değerlendirildiğinde, zihinsel dayanıklılık yalnızca bireysel performansla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda takım dinamikleri üzerinde de etkili olmaktadır. Takım içi güven, iletişim ve ortak hedeflere bağlılık gibi unsurlar bireysel zihinsel dayanıklılığın takım performansına yansımaları güçlendirmektedir. Özellikle yüksek rekabet düzeyine sahip liglerde, takımın genel zihinsel dayanıklılık düzeyi maçın sonucunu belirleyebilecek önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak, zihinsel dayanıklılık basketbol performansının sürdürülebilirliği, stres altında karar verme kalitesi ve duygusal denge açısından kritik bir psikolojik değişkendir. Bu yapının sistematik olarak geliştirilmesi, sporcuların yalnızca kısa vadeli performanslarını değil, aynı zamanda uzun vadeli gelişimlerini de desteklemektedir. Bu nedenle, modern basketbol antrenman programlarında zihinsel dayanıklılığı geliştirmeye yönelik uygulamaların yer alması, performans optimizasyonu açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir.

İmgeleme ve Zihinsel Antrenman

İmgeleme, sporcuların performanslarını zihinsel olarak canlandırmaları, belirli hareketleri veya oyun senaryolarını fiziksel olarak uygulamadan önce bilişsel düzeyde deneyimlemeleri süreci olarak tanımlanmaktadır. (Behnke vd., 2017). Bu süreç, motor öğrenme ile yakından ilişkili olup, sinir sistemi düzeyinde gerçek hareketle benzer aktivasyon örüntüleri oluşturabilmektedir. Bu nedenle imgeleme, yalnızca psikolojik bir teknik değil, aynı zamanda nörobilişsel

temellere dayanan bir performans geliştirme aracı olarak değerlendirilmektedir (Moran vd., 2012). İmgelemenin spor performansı üzerindeki etkileri çok boyutludur. Öncelikle, teknik becerilerin öğrenilmesi ve pekiştirilmesi sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Sporcular, hareketin doğru formunu zihinsel olarak tekrar ederek motor programlarını güçlendirebilmekte ve hata oranlarını azaltabilmektedir. Ayrıca imgeleme, özgüvenin artırılması ve performans öncesi kaygının düzenlenmesi açısından da etkili bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Açık erişimli çalışmalar, düzenli imgeleme uygulamalarının sporcuların performans algılarını olumlu yönde etkilediğini ve özellikle baskı altında daha kontrollü davranmalarına katkı sağladığını göstermektedir (Simonsmeier vd., 2021).

İmgeleme sürecinin etkinliği, kullanılan imgeleme türüne ve bireyin deneyim düzeyine bağlı olarak değişebilmektedir. İçsel imgeleme (first-person perspective), sporcunun hareketi kendi gözünden deneyimlemesini sağlarken; dışsal imgeleme (third-person perspective), hareketin dışarıdan gözlemlenmesini içermektedir. Araştırmalar, beceri türüne bağlı olarak bu iki yaklaşımın farklı avantajlar sağlayabileceğini göstermektedir. Özellikle kapalı becerilerde (örneğin serbest atış), içsel imgelemenin daha etkili olduğu; açık becerilerde ise dışsal imgelemenin performansı destekleyebileceği ifade edilmektedir (Ruffino vd., 2017).

Basketbol bağlamında imgeleme hem bireysel hem de takım performansını destekleyen önemli bir psikolojik beceridir. Oyuncuların maç öncesi rutinlerinde imgeleme tekniklerini kullanmaları, zihinsel hazırlık düzeylerini artırarak performanslarını optimize etmelerine katkı sağlamaktadır. Özellikle serbest atış gibi standartlaştırılmış ve tekrarlı becerilerde, imgeleme uygulamalarının başarı oranını artırdığı ve dikkat kontrolünü güçlendirdiği belirtilmektedir. Bunun yanı sıra, oyun senaryolarının zihinsel olarak canlandırılması, sporcuların karar verme süreçlerini hızlandırmakta ve olası durumlara karşı hazırlıklı olmalarını sağlamaktadır (Schack & Mechsner, 2006; Frank vd., 2014; Ridderinkhof & Brass, 2015).

İmgelemenin bir diğer önemli katkısı da dikkat ve odaklanma süreçleri üzerinedir. Sporcular, imgeleme yoluyla performans sırasında karşılaşılabilecekleri dikkat dağıtıcı unsurları önceden deneyimleyerek bu durumlara karşı stratejiler geliştirebilmektedir. Bu durum, özellikle yüksek baskı altında performans sergileme gerekliliği bulunan basketbolcular için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca imgeleme, sporcuların olumlu performans deneyimlerini zihinsel olarak tekrar etmelerine olanak tanıyarak motivasyonu artırmakta ve performans sürekliliğini desteklemektedir. Basketbolcuların maç öncesi rutinlerinde imgeleme tekniklerini kullanmaları, performanslarını

optimize etmelerine katkı sağlamaktadır. Özellikle serbest atış gibi standartlaştırılmış becerilerde imgeleme, başarı oranını artıran önemli bir araçtır.

Sonuç olarak, imgeleme teknikleri basketbol performansının geliştirilmesinde etkili, uygulanabilir ve bilimsel temellere dayanan bir psikolojik beceri olarak öne çıkmaktadır. Düzenli ve sistematik imgeleme çalışmaları, sporcuların teknik becerilerini geliştirmelerinin yanı sıra, bilişsel ve duygusal süreçlerini daha etkin yönetmelerine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, imgelemenin antrenman programlarına entegre edilmesi, modern spor psikolojisi uygulamalarının önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

Psikolojik Değişkenlerin Etkileşimi

Performans psikolojisi değişkenleri birbirinden bağımsız değil, aksine etkileşim halinde çalışan dinamik bir sistem oluşturur. Örneğin, yüksek öz-yeterlik düzeyi, kaygının olumsuz etkilerini azaltabilirken; güçlü içsel motivasyon, dikkat ve odaklanmayı artırabilmektedir (Keshtidar & Behzadnia, 2017; Kouali vd., 2022). Benzer şekilde, zihinsel dayanıklılık, stresli durumlarda bilişsel süreçlerin daha sağlıklı işlemesine katkı sağlamaktadır.

Bu çok boyutlu yapı, basketbol performansının bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasını gerektirmektedir. Tek bir psikolojik değişken üzerinden performansı açıklamaya çalışmak, sporun doğasına uygun olmayan indirgemeci bir yaklaşım olacaktır.

Performans psikolojisinin temelinde; odaklanma, öz-yeterlik, motivasyon, kaygı yönetimi ve zihinsel dayanıklılık gibi kavramlar yer almaktadır (Vealey, 2007; Birrer & Morgan, 2010). Özellikle basketbol gibi dinamik ve baskı altındaki karar alma süreçlerinin yoğun olduğu spor dallarında bu psikolojik değişkenlerin performans artırıcı ya da engelleyici rolü olabilmektedir. Örneğin; Bandura'nın (1997) öz-yeterlik kuramına göre, bireyin başarıya ulaşma konusundaki inancı hem performans düzeyini hem de stresle başa çıkma becerisini doğrudan etkiler. Benzer şekilde, Martens ve arkadaşları (1990) tarafından geliştirilen '*Sporda Durumsal Kaygı Kuramı*', yüksek düzeyde kaygının özellikle bilişsel işleyişi bozarak, performans üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini ortaya koymuştur.

Alanyazında bu psikolojik faktörlerle spor performansı arasındaki ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Teixeira vd., 2012). Moritz ve arkadaşları (2000), sporcuların öz-yeterlik düzeyleri ile performansları arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösterirken; Clough ve arkadaşları (2002) ise zihinsel dayanıklılığın, özellikle stresli müsabaka anlarında performansın sürdürülebilirliği açısından belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmalar,

bu değişkenlerin bireysel performansı önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuştur (Kernodle & Carlton, 2005; Eröz, 2016).

Bu bulgular doğrultusunda, basketbolcuların performanslarını anlamlandırmada psikolojik değişkenlerin çok boyutlu bir yapı içerisinde ele alınması gerekmektedir. Özellikle dikkat ve odaklanma, oyunun akışkan yapısı içinde kritik bir rol oynamaktadır. Basketbol, saniyeler içinde değişen oyun senaryoları, hızlı hücum-savunma geçişleri ve çoklu uyaranlara maruz kalma gibi özellikleriyle sporculardan sürekli bir bilişsel esneklik talep etmektedir. Nideffer'in (1976) dikkat kontrol modeli, sporcuların dikkatlerini daraltma veya genişletme becerilerinin performans üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, doğru zamanda doğru uyaranlara odaklanabilme becerisi, özellikle oyun kurucular ve karar verici pozisyonlarda oynayan sporcular için kritik bir avantaj sağlamaktadır.

Bir diğer önemli değişken olan motivasyon, sporcuların performans sürekliliğini ve gelişimini etkileyen temel faktörlerden biridir (Hatzigeorgiadis, 2011; Sakalidis vd., 2023). Öz-belirleme kuramı (Self-Determination Theory), bireylerin içsel ve dışsal motivasyon kaynaklarını ayırt ederek, özellikle içsel motivasyonun daha sürdürülebilir ve yüksek kaliteli performansla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır (Deci & Ryan, 2000). Basketbol özelinde değerlendirildiğinde, sporcunun oyundan aldığı haz, kendini geliştirme isteği ve takımına katkı sağlama arzusu, performansını olumlu yönde etkileyebilmektedir. Bilimsel çalışmalar da bu durumu desteklemekte; içsel motivasyon düzeyi yüksek sporcuların daha yüksek performans sergilediği ve tükenmişlik düzeylerinin daha düşük olduğu belirtilmektedir (Ryan & Deci, 2017).

Bununla birlikte, rekabet kaygısı ve stres yönetimi, performans psikolojisinin en çok incelenen boyutlarından biridir. Yerkes-Dodson yasası, belirli bir düzeye kadar artan uyarılmışlığın performansı artırabileceğini, ancak bu seviyenin aşılması durumunda performansın düşeceğini öne sürmektedir. Basketbol gibi yüksek tempolu ve seyirci baskısının yoğun olduğu ortamlarda, sporcular sıklıkla bu optimal uyarılmışlık düzeyini aşabilmekte ve bu durum hata oranlarının artmasına neden olabilmektedir. Özellikle serbest atış gibi dikkat gerektiren durumlarda kaygının performans üzerindeki etkisi daha belirgin hale gelmektedir. Açık erişimli araştırmalar, bilişsel kaygının dikkat dağımlıklığına yol açarak performansı olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Zihinsel dayanıklılık (mental toughness) ise sporcuların baskı altında performanslarını sürdürebilme kapasitesini ifade eden önemli bir yapıdır. Clough ve arkadaşlarının (2002) geliştirdiği modelde zihinsel dayanıklılık; kontrol, bağlılık, meydan okuma ve güven boyutlarıyla ele alınmaktadır. Bu özellikler, basketbolcuların özellikle kritik anlarda daha soğukkanlı kalmalarını ve

performanslarını stabilize etmelerini sağlamaktadır. Açık erişimli çalışmalar, zihinsel dayanıklılığı yüksek sporcuların stresle daha etkili başa çıktıklarını ve performans dalgalanmalarının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Bunlara ek olarak, imgeleme (mental imagery) ve zihinsel antrenman teknikleri, performansın geliştirilmesinde önemli araçlar arasında yer almaktadır. İmgeleme, sporcuların belirli bir hareketi ya da oyun durumunu zihinsel olarak canlandırmaları sürecidir ve motor öğrenme ile performans gelişimi üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Açık erişimli meta-analizler, imgeleme çalışmalarının özellikle teknik becerilerin geliştirilmesinde ve özgüvenin artırılmasında etkili olduğunu göstermektedir (Cumming & Williams, 2013). Basketbolcuların maç öncesinde veya antrenman süreçlerinde bu teknikleri kullanmaları, performanslarını optimize etmelerine katkı sağlayabilmektedir.

Sonuç olarak, basketbolda performans yalnızca fiziksel kapasite ile sınırlı olmayan, bilişsel ve duygusal süreçlerin etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu bir yapıdır. Dikkat, motivasyon, kaygı yönetimi, öz-yeterlik ve zihinsel dayanıklılık gibi psikolojik değişkenler, sporcuların performanslarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir. Bu nedenle, antrenman programlarının yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik becerileri de kapsayacak şekilde yapılandırılması, performansın sürdürülebilirliği açısından kritik önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Amaro, R., & Brandao, T. (2023). Competitive Anxiety in Athletes: Emotion Regulation and Personality Matter. *Kinesiology*, 55(1), 108-119.
- Bagheri, S. (2025). Relationship Between Mindfulness and Competitive Anxiety Among Athletic High-School Students: Mediating Role of Emotion Regulation. *Physical Activity in Children*, 2(1), 49-54.
- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The Exercise of Control. *New York*: W.H. Freeman.
- Bangasser, D.A., Eck., S.R., Telenson, A.M., & Salvatore, M. (2018). Sex Differences in Stress Regulation of Arousal and Cognition. *Physiology & Behavior*, 187, 42-50.
- Behnke, M., Tomczak, M., Kaczmarek, L.D., Komar, M., & Gracz, J. (2017). The Sport Mental Training Questionnaire: Development and Validation. *Current Psychology*, 38(2), 504-516.
- Birrer, D., & Morgan, G. (2010). Psychological Skills Training as a Way to Enhance an Athlete's Performance in High-intensity Sports. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 20, 78-87.
- Butt, J., Weinberg, R., & Culp, B. (2010). Exploring Mental Toughness in NCAA Athletes. *Journal of Intercollegiate Sport*, 3(2), 316-332.
- Clough, P., Earle, K., & Sewell, D. (2002). Mental Toughness: The Concept and its Measurement. In I. Cockerill (Ed.), *Solutions in Sport Psychology*, (Boston, MA: Cengage Learning), 32-45.
- Cote, J., & Gilbert, W. (2009). An Integrative Definition of Coaching Effectiveness and Expertise. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 4(3), 307-323.
- Cowden, R.G. (2017). Mental Toughness and Success in Sport: A Review and Prospect. *The Open Sports Sciences Journal*, 10(1), 1-14.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2000). The 'What' and 'Why' of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- De Fransisco, C., Sanchez-Romero, E.I., Vilchez-Conesa, M.D.P., & Arce, C. (2020). Basic Psychological Needs, Burnout and Engagement in Sport: The Mediating Role of Motivation Regulation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(14), 4941.
- Dehghani, M., Saf, A.D., Vosoughi, A., Tebbenouri, G., & Zarnagh, H.G. (2018). Effectiveness of the Mindfulness-Acceptance-Commitment-Based Approach on Athletic Performance and Sports Competition Anxiety: A Randomized Clinical Trial. *Electronic Physician*, 10(5), 6749.

- Dziuba, A., Ennigkeit, F., Gerber, M., Mühlhoff, S., & Englert, C. (2025). The Effect of Stress, Mental Toughness and Their Interaction on Athletic and Cognitive Performance. *Psychology of Sport and Exercise*, 102938.
- Furley, P., Memmert, D., & Heller, C. (2010). The Dark Side of Visual Awareness in Sport: Inattentional Blindness in a Real-World Basketball Task. *Attention, Perception & Psychophysics*, 72(5), 1327-1337.
- Furley, P., & Wood, G. (2016). Working Memory, Attentional Control and Expertise in Sports: A Review of Current Literature and Directions for Future Research. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 5(4), 415-425.
- Frank, C., Land, W.M., Popp, C., & Schack, T. (2014). Mental Representation and Mental Practice: Experimental Investigation on the Functional Links Between Motor Memory and Motor Imagery. *PloS One*, 9(4), e95175.
- Gupta, S., & McCarthy, P.J. (2022). The Sporting Resilience Model: A Systematic Review of Resilience in Sport Performers. *Frontiers in Psychology*, 13, 1003053.
- Gustafsson, H., Skoog, T., Podlog, L., Lundqvist, C., & Wagnsson, S. (2013). Hope and Athlete Burnout: Stress and Affect as Mediators. *Psychology of Sport and Exercise*, 14(5), 640-649.
- Gross, M., Moore, Z.E., Gardner, F.L., Wolanin, A.T., Pess, R., & Marks, D.R. (2018). An Empirical Examination Comparing the Mindfulness-Acceptance-Commitment Approach and Psychological Skills Training for the Mental Health and Sport Performance of Female Student Athletes. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 16(4), 431-451.
- Hanoch, Y., & Vitouch, O. (2004). When Less is More: Information, Emotional Arousal and the Ecological Reframing of the Yerkes-Dodson Law. *Theory & Psychology*, 14(4), 427-452.
- Hannibalsson, K.A. (2018). Psychological Skills, Mental Toughness, Anxiety and Performance in Young Basketball Players. Doctoral Dissertation, *Master of Science in Exercise Science and Coaching*, Rejkavik University.
- Hatzigeorgiadis, A., Zourbanos, N., Galanis, E., & Theodorakis, Y. (2011). Self-Talk and Sports Performance: A Meta-Analysis. *Perspectives on Psychological Science*, 6(4), 348-356.
- Hays, K.F., & Brown, C.H. (2004). You're on! Consulting for Peak Performance. *The Sport Psychologist*, 18(4), 471-472.
- Hays, K., Thomas, O., Maynard, I., & Bawden, M. (2009). The Role of Confidence in World-Class Sport Performance. *Journal of Sport Sciences*, 27(11), 1185-1199.
- Hsieh, Y.C., Lu, F.J., Gill, D.L., Hsu, Y.W., Wong, T.L., & Kuan, G. (2024). Effects of Mental Toughness on Athletic Performance: A Systematic Review and

- Meta-Analysis. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 22(6), 1317-1338.
- Jowett, G.E., Hill, A.P., Hall, H.K., & Curran, T. (2016). Perfectionism, Burnout and Engagement in Youth Sport: The Mediating Role of Basic Psychological Needs. *Psychology of Sport and Exercise*, 24, 18-26.
- Keshtidar, M., & Behzadnia, B. (2017). Prediction of Intention to Continue Sport in Athlete Students: A Self-Determination Theory Approach. *PLoS One*, 12(2), e0171673.
- Kouali, D., Hall, C., Divine, A., & Pope, J.P. (2022). Motivation and Eudaimonic Well-Being in Athletes: A Self-Determination Theory Perspective. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 93(3), 457-466.
- Klusemann, M.J., Payne, D.B., Foster, C., & Drinkwater, E.J. (2012). Optimising Technical Skills and Physical Loading in Small-Sided Basketball Games. *Journal of Sports Sciences*, 30(14), 1463-1471.
- Laborde, S., Dosseville, F., & Allen, M.S. (2016). Emotional Intelligence in Sport and Exercise: A Systematic Review. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 26(8), 862-874.
- Lan, J., Rashid, R.A.A., & Chen, S. (2025). The Effectiveness of Mental Toughness Training in Athletes: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Physical Education Theory and Methodology*, 25(6), 1483-1492.
- Lin, Y., Mutz, J., Clough, P.J., & Papageorgiou, K.A. (2017). Mental Toughness and Individual Differences in Learning, Educational and Work Performance, Psychological Well-Being and Personality: A Systematic Review. *Frontiers in Psychology*, 8, 258950.
- Lochbaum, M., Sherburn, M., Sisneros, C., Cooper, S., Lane, A.M., & Terry, P.C. (2022). Revisiting the Self-Confidence and Sport Performance Relationship: A Systematic Review with Meta-Analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(11), 6381.
- Martens, R., Vealey, R.S., & Burton, D. (1990). *Competitive Anxiety in Sports*. Champaign: Human Kinetics Publishers.
- Mendl, M. (1999). Performing Under Pressure: Stress and Cognitive Function. *Applied Animal Behaviour Science*, 65(3), 221-244.
- Moran, A., Guillot, A., MacIntyre, T., & Collet, C. (2012). Re-Imagining Motor Imagery: Building Bridges Between Cognitive Neuroscience and Sport Psychology. *British Journal of Psychology*, 103(2), 224-247.
- Moritz, S.E., Feltz, D.L., Fahrbach, K.R., & Mack, D.E. (2000). The Relation of Self-efficacy Measures to Sports Performance: A Meta-analytic Review. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71(3), 280-294.

- Raab, M. (2012). Simple Heuristics in Sports. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 5(2), 104-120.
- Raglin, J.S. (2001). Psychological Factors in Sport Performance: The Mental Health Model Revisited. *Sports Medicine*, 31(12), 875-890.
- Ridderinkhof, K.R., & Brass, M. (2015). How Kinesthetic Motor Imagery Works: A Predictive-Processing Theory of Visualization in Sports and Motor Expertise. *Journal of Physiology-Paris*, 109(1-3), 53-63.
- Ruffino, C., Papaxanthis, C., & Lebon, F. (2017). Neural Plasticity During Motor Learning with Motor Imagery Practice: Review and Perspectives. *Neuroscience*, 341, 61-78.
- Sakalidis, K.E., Hettinga, F.J., & Ling, F.C.M. (2023). Coaching Styles and Sports Motivation in Athletes with and Without Intellectual Impairments. *PloS One*, 18(12), e0296164.
- Simonsmeier, B.A., Androine, M., Buecker, S., & Frank, C. (2021). The Effects of Imagery Interventions in Sports: A Meta-Analysis. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 14(1), 186-207.
- Schack, T., & Mechsner, F. (2006). Representation of Motor Skills in Human Long-Term Memory. *Neuroscience Letters*, 391(3), 77-81.
- Teixeira, P.J., Carraça, E.V., Markland, D., Silva, M.N., & Ryan, R.M. (2012). Exercise, Physical Activity and Self-Determination Theory: A Systematic Review. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 9(1), 78.
- Vealey, R.S. (2007). Mental Skills Training in Sport. In G. Tenenbaum & R.C. Eklund (Ed.), *Handbook of Sport Psychology* (3rd ed., 287-309). Hoboken, NJ: Wiley.
- Verdejo, M.N., Yango, A.R., & Bautista, S.C. (2024). Sports Commitment, Training Motivation and Athletic Performance Among Selected NCAA South Players. *Diversitas Journal*, 9(2), 798-823.
- Voss, M.W., Kramer, A.F., Basak, C., Prakash, R.S., & Roberts, B. (2010). Are Expert Athletes 'Expert' in the Cognitive Laboratory? A Meta-Analytic Review of Cognition and Sport Expertise. *Applied Cognitive Psychology*, 24(6), 812-826.
- Weinberg, R.S., & Gould, D. (2019). Foundations of Sport and Exercise Psychology (7th ed). *Champaign, IL: Human Kinetics*.
- Williams, A.M., Ford, P.R., Eccles, D.W., & Ward, P. (2011). Perceptual-Cognitive Expertise in Sport and its Acquisition: Implications for Applied Cognitive Psychology. *Applied Cognitive Psychology*, 25(3), 432-442.